

เสภา เรื่องพระราชพงศาวดาร

สุนทรภู่แต่งถวายในรัชกาลที่ ๔

แถม

เรื่องประวัติของสุนทรภู่

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระกำแพงราชานุภาพฯ

โปรดให้พิมพ์ในงานฉลองพระชันษาครบ ๖๐ ปี

ณ ๔
เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๕

11/07/2566

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

คำนำ

เสภาเรื่องพระราชพงศาวดารที่พิมพ์ในสมุดเล่มนี้
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระบรม
ราชโองการดำรัสฯ สั่งให้พระสุนทรโวหาร ซึ่งคนทั้ง
หลายเรียกกันเช่นสามัญว่า “สุนทรภู่” นั้น แต่งขึ้น
สำหรับขับถวายทรงฟังในเวลาทรงเครื่องใหญ่ ตาม
แบบอย่างครั้งรัชกาลที่ ๒ แลต่อมาไปรคฯ ให้ใช้เป้น
บทสำหรับนางในขับส่งมโหรีหลวงด้วย แต่เสภาเรื่อง
นเมอรัชกาลที่ ๕ หนีหายไป ไต่พยายามค้นหากัน
มาช้านานก็ไม่พบ ถึงเข้าใจกันว่าจะสูญเสียแล้ว ยัง
รักกันอยู่แต่ด้วยมีผู้ทองจำไว้ได้คนละเล็กละน้อย มาจน
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓ หอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร
หาฉบับหนังสือเสภาเรื่องพระราชพงศาวดารได้ จึง
ปรากฏว่ายังอยู่บริบูรณ์

11/07/2566

ในข้อ พ. ศ. ๒๔๖๕ นี้ ข้าพเจ้าจะทำบุญฉลองอายุ
 ครบ ๖๐ ปี คิดว่าพิมพ์หนังสือเสภาเรื่องพระราช
 พงศาวดารเป็นของชำร่วยแก่ญาติมิตรที่มาร่วมงานเห็น
 จะดี ด้วยหนังสือมีใครจะมีใครได้เคยอ่าน แล
 เป็นสำนวนกลอนของสุนทรภู่ ซึ่งนิยมกันว่าเป็นแก้ว
 เอกของไทยเรากัน ผู้ที่ได้รับแจกไปคงจะพอใจอ่าน
 กันโดยมาก เมื่อได้ตกลงใจว่าจะพิมพ์เสภาเรื่องพระราช
 พงศาวดาร ข้าพเจ้านึกขึ้นอีกอย่างหนึ่งว่า ถ้ามีเรื่อง
 ประวัติของสุนทรภู่ผู้แต่งเสภาเรื่องนั้นพิมพ์ไว้ด้วยก็จะยิ่ง
 ดี เพราะบรรดาผู้ที่ชอบอ่านบทกลอนไทย ใคร
 จะไม่เคยได้ยืมข้อสุนทรภู่เห็นจะไม่ มี ผู้ที่
 ชอบอ่าน
 กลอนของสุนทรภู่ก็มาก คงจะพอใจทราบเรื่องประวัติ
 ของสุนทรภู่ด้วยกันทั้งนั้น ก็แลเรื่องประวัติของสุนทรภู่
 นั้น เป็นเรื่องราวเล่ากันมากมี ที่สุนทรภู่เล่าเองปรากฏ
 อยู่ในนิราศเรื่องต่าง ๆ ก็มี แม้วันเกิดของสุนทรภู่ก็

(๓)

ปรากฏอยู่ในคำราคองชคา เห็นว่าพอจะรวบรวมความ
มาประกอบกับสันนิษฐานรัชชกรองเข้าเป็นเรื่องประวัติ
ให้ทราบความแต่ต้นจนปลายไต่อยู่ ข้าพเจ้าจึงลอง
แต่งประวัติของสุนทรภู่พิมพ์ไว้ในสมุดเล่มนี้ด้วย
หวังใจว่าท่านทั้งหลายได้สมุดเล่มนี้ไป ะพอ
ใจอ่านทั่วกัน

ด. ๑๖ ทรงพรหม

วังวรวิศิษฐ์ วันที่ ๑ พฤศจิกายน พระพุทธศักราช ๒๕๐๕

สำนักหอสมุด

สารบัญ

ประวัติสุนทรภู่	หน้า (๙)
ประวัติตอนก่อนรับราชการ	(๙)
ประวัติตอนรับราชการ	(๒๑)
ประวัติตอนออกบวช	(๓๓)
ประวัติตอนตกยาก	(๔๖)
ประวัติตอนสิ้นเคราะห์	(๕๕)
ว่าด้วยหนังสือสุนทรภู่แต่ง	(๖๑)
ว่าด้วยคุณวิเศษของสุนทรภู่	(๖๕)
เสภาเรื่องพระราชพงศาวดารตอนที่ ๑	๑
คำเฉลิมพระเกียรติ	๑
ว่าด้วยสร้างพระนครศรีอยุธยา	๒
ว่าด้วยพระเจ้าอู่ทอง	
ครองพระราชอาณาเขต	๓
พระเจ้าอู่ทองตรัสสั่งให้พระรามศักร	
ไปตีเมืองขอม	๕

(๕)

พระรามเศวทรยกทัพไปเมืองขอม	หน้า ๑๑
พระเจ้ากรุงขอมปลุกษาการศึก	๑๒
อุปราชกรุงขอมยกมาตีทัพไทย	๑๕
ทัพขอมรบกับทัพไทย	๑๖
พระรามเศวทรเสียดินวิชาศึก	๑๗
พระเจ้าอู่ทองให้พระบรมราชา ไปช่วยพระรามเศวทร	๒๑
พระบรมราชายกไปเมืองขอม	๒๗
พระบรมราชาตีเมืองขอม	๓๓
พระบรมราชาตีเมืองขอม	๓๕
เสภาเรื่องพระราชพงศาวดารตอนที่ ๒	๓๗
กล่าวถึงพระมหาจักรพรรดิมีช้างเผือก	๓๗
กล่าวถึงพระเจ้าหงษาวดีอยากได้ช้างเผือก	๓๘
พระเจ้าหงษาวดีให้มาขอช้างเผือก	๓๘
พระมหาจักรพรรดิปลุกษาข้าราชการ	๔๓
พระมหาจักรพรรดิไม่ยอมให้ช้างเผือก	๔๖

(๖)

พระเจ้าหงษาวดียกกองทัพ	หน้า ๔๘
พระเจ้าหงษาวดีตีเมืองพิศณุโลก	๕๔
พระมหาธรรมราชาขอมแพ้อาซั๊ก	๕๖
กล่าวถึงพระมหาจักรพรรดิเตรียมสู้รบ	๖๒
พระเจ้าหงษาวดียกลงมากรุงศรีอยุธยา	๖๕
พระมหาจักรพรรดิขอมทำไมตรีกับอาซั๊ก	๗๓
พระยาตานีเป็นขบถ	๗๘
พระเจ้ากรุงศรีสัตนาคณหุต	
ขอพระเทพกระษัตริย์	๘๐
พระมหาธรรมราชาขอมยกทัพไปยัง	
เมืองหงษาวดี	๘๗
พระเจ้าหงษาวดีชิงพระเทพกระษัตริย์	๘๐
พระมหาจักรพรรดิทรงผนวช	๘๒
พระมหินทรคิติกถอธิบายภัย	
พระเจ้ากรุงศรีสัตนาคณหุต	๘๓
พระเจ้ากรุงศรีสัตนาคณหุตตีเมืองพิศณุโลก	๘๔

11/07/2566

พระเจ้าหงษาวดีให้มาช่วย

พระมหาธรรมราชา

หน้า ๑๐๒

พระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุตเล็กที่พิงลับ

๑๐๔

พวกหงษาวดีเสียทัพล้านช้าง

๑๐๖

พระมหาธรรมราชาไปเมืองหงษาวดี

๑๐๗

พระมหาจักรพรรดิคนครของราชสมบัติ

๑๑๐

พระมหาจักรพรรดิรับพระวิสุทธิ

กระษัตริย์กลับมากรุง

๑๑๓

พระมหินทรทเมืองกำแพงเพชร

๑๑๖

พระมหาธรรมราชาของทกขัตติ

พระเจ้าหงษาวดี

๑๑๗

พระเจ้าหงษาวดียกมาตกรุงศรีอยุธยา

๑๒๐

กรุงศรีอยุธยาเตรียมสู้ข้าศึก

๑๒๒

ทัพพระเจ้าหงษาวดีล้อมกรุง

๑๒๔

พระมหินทรให้ไปขอกำลัง

เมืองเวียงจันทน์มาช่วย

๑๒๗

(๘)

พระเจ้าหงษาวดีศรีนครินทรวิชัย	หน้า ๑๒๘
พระมหาจักรพรรดิสุวรรณคต	๑๓๐
พระเจ้าหงษาวดีสิงโตมหาราช	๑๓๒
พระเจ้าหงษาวดีให้ทำถนนข้ามคพระนคร	๑๓๖
พระเจ้าหงษาวดีคตกลอบายเฮาตัว	
พระยาราม	๑๔๔
พระมหาธรรมราชาเจรวาความเมือง	๑๔๘
พระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุต	
ยกกองทัพมาช่วยไทย	๑๕๓
พระเจ้าหงษาวดีคตกลอบาย	
คตพิชชาวเวียงจันทน์	๑๕๓
ทัพเวียงจันทน์แตก	๑๕๗

(๘)

ประวัติสุนทรภู่

(๑) ตอนก่อนรับราชการ

พระสุนทรโวหาร (ภู่) ซึ่งคนทั้งหลายเรียกกัน
 เป็นสามัญว่า "สุนทรภู่" นั้น เกิดในรัชกาลที่ ๓
 กรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อฉนวนจันทร์ เดือน ๘ ขึ้นค่ำ ๓
 ยมเมษจุลศักราช ๑๑๔๘ เวลาเช้า ๒ โมง (ตรงกับ
 วันที่ ๒๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๓๒๘) มีผู้โหราศาสตร์ได้
 ผูกดวงชะตาของสุนทรภู่ไว้ ดังนี้

จะต้องอธิบายความนอกเรื่องประวัติ เสอผู้ที่ยังไม่รู้
 เรื่องดวงชะตา แซกกลางตรงนก่อน อันการทำดวงชะตานัน
 คือนิ จกจาจักรวาลที่สถิตยของดวงอาทิตย์แลดาวพระ

๒๕/07/2๕๖๓

เเคราะห์ต่าง ๆ ในขณะเวลาเกิด เช่นวิธี่มีมาเก่าแก่แต่
 ดึกดำบรรพ์ ดวงชตามัทใช้ ในกิจการหลายอย่าง คือ
 อย่าง ๑ ถ้าจะกำหนดเวลาฤกษ์ยามทำการให้เป็นศิริ
 มงคลแก่ผู้ใด ไห่ยอมเอาดวงชตาของผู้นั้นมาสอบ
 สนวน เลือกลงเวลาอันพระเคราะห์โคจรสู่จักรวาล ซึ่งต้อง
 คำว่าว่าเป็นศิริแก่ชตาของผู้นั้น กำหนดเป็นเวลา
 มงคลฤกษ์ เป็นต้นว่าฤกษ์ยกกองทัพต้องหาเวลาที่
 เป็นศิริแก่แม่ทัพ ฤกษ์ปลุกเรื่อนต้องหาเวลาที่เป็ศิริ
 แก่เจ้าของเรื่อน ฤกษ์โกนจุกต้องหาเวลาให้เป็นศิริ
 แก่เด็กที่จะโกนจุก ฉนั้นเป็นตัวอย่าง อีกอย่าง ๑ ดวง
 ชตามัท ใช้ในการพยากรณ์คร่าวอันระพงมีแก่ด้วยบุคคล
 เพราะเช็ดถอกันมาว่า เมื่อพระเคราะห์โคจรเข้าสู่
 จักรวาลเช่นนั้น ๆ มักเกิดความทุกข์ความชั่วแก่
 ผู้มีชตาอย่างนั้น ๆ เป็นต้นว่าพระเคราะห์ราหเข้าสู่ราษี
 อันเป็นลักษณะของผู้ใด ว่าผู้นั้นมักจะไม่มีความสุขจน
 กว่าพระเคราะห์ราหจะพ้นจักรวาลนั้นไป ดังนั้นเป็นคว

(๑๓)

อย่าง อาศัยความเชื่อในข้อนี้ จึงมีวิธีขับสิ่งชั่วออกจาก
 ภาควิทยาว่าเคราะห์ดีแลเคราะห์ร้ายประการใด ยังมี
 ความเชื่อถ้อยกันมาแต่ก่อนอีกอย่าง ๑ ว่าดวงชะตาของ
 ผู้ใดอาจจะสื่อให้รู้ได้ว่าบุคคลผู้นั้นจะเกิดอะไรชั่ว แลที่สุด
 จะมีอายุยืนอายุสั้น ความเชื่อทางนี้เกิดแต่เขาดวง
 ชตาของผู้ที่มโหรีประวัติก่อนปรากฎว่าเป็นคนดีญา
 คนชั่วในอีกทีกาล มาเป็นหลักสำหรับเทียบเคียงกับ
 ดวงชะตาที่ระพยากรณ์ ถ้าเห็นคล้ายคลึงกับดวงชะตา
 ตัวอย่างข้างฝ่ายพวกคนดี ก็พยากรณ์ว่าจะดี ถ้าไป
 คล้ายคลึงกับดวงชะตาของข้างฝ่ายพวกชั่ว ก็พยากรณ์
 ว่าจะชั่ว เป็นเค้าความดังนี้ ผู้ที่นิยมการพยากรณ์
 อย่างว่ามานี้ เมื่อเห็นใครเป็นคนทรงคุณญาให้โทษ
 อย่างวิสามัญ มักสืบวันแลเวลาเกิดของผู้นั้น ผูกดวง
 ชตาลงตำราไว้เป็นตัวอย่าง สำหรับใช้เปรียบเทียบ
 ในการพยากรณ์ ดวงชะตาของบุคคลต่าง ๆ ทั้งข้างดี

11/07/2566

แลข้างชั่วจึงมีอยู่ในตำราเป็นอันมาก แลก็มีคำจก
บอกไว้ว่าเป็นผู้มีคุณงามมีโทษอย่างนั้น ๆ กว้ย.

ที่ดวงศดาของสุนทรภู่มีอยู่ในตำรากวงศดานั้น คง
เป็นเพราะผู้พยากรณ์แต่ก่อนเห็นว่าสุนทรภู่ทรงคุณ
สมบัติในกระบวนแต่งกลอนเป็นอย่างวิเศษ นับว่าเป็น
วิสามันต์บุรุษผู้หนึ่ง แต่จกคำอธิบายแลมีไว้ข้างใต้วง
ศดาว่า “สุนทรภู่อาลักษณ์ ขี่เมา” คงช่วย หมาย
ความว่าเป็นผู้ทรงทั้งความดีแลความชั่วระคนปนกัน อัน
เป็นความจริงตามเรื่องประวัติของสุนทรภู่.

สกุลวงศ์ของสุนทรภู่ บิดามารดาจะชื่อใดไม่
ปรากฏ ๆ แต่่วบิดาของสุนทรภู่เป็นชาวบ้านกร่ำ ใน
เขตรอำเภอเมืองแกลง แขวงจังหวัดจันทบุรี ฝ่าย
มารดาเป็นชาวเมืองอื่น มาอยู่ด้วยกันในกรุงเทพฯ เกิด
สุนทรภู่เมื่อสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ได้ ๕ ปี แล้วยก
กับมารดาด้วยกัน บิดากลับออกไปบวชอยู่ที่เมืองแกลง
ฝ่ายมารดาได้สามีใหม่มีลูกหญิงอีก ๒ คน ชื่อฉิมคน ๑

ชอนมคน ๑ แล้วได้เป็นนางนมพระธิดาในกรมพระ
ราชวังหลัง (กล่าวกันว่าพระองค์เจ้าจงกล) เพราะฉะนั้น
สุนทรภู่จึงได้อยู่ที่พระราชวังหลังกับมารดา แล้วได้
ถวายตัวเป็นข้าในกรมพระราชวังหลังตั้งแต่นั้น

การศึกษาของสุนทรภู่ ความที่กล่าวไว้ในภาคเมือง
สุพรรณภูมิเป็นเค้าเงื่อน เหมือนจะได้เล่าเรียนใน
สำนักวัดชีปะขาว (ซึ่งพระราชทานนามในรัชกาลที่ ๔
ว่า วัดศรีสุทธาวาส) ทรมงคลของบางกอกน้อย อยู่นั่งสี่
ทำการเสมียนได้ ได้เคยเป็นเสมียนนายรวงกรม
พระคลังสวน แต่อุปนิสัยไม่ชอบทำการงานอย่างอื่น
นอกจากแต่งบทกลอน สันตติงบอกคอกสัตว์ขี้สักรวา
ได้แต่รุ่นหนุ่ม แล้วกลับมาอยู่ที่พระราชวังหลังอย่างเดิม
เห็นจะเป็นเพราะที่เป็นเจ้าบ่าวเจ้ากอลอนนั้นเองชวนให้คนอง
จนทำความเกียจคร้าน ทั่วไปลอบลักรักใคร่กับผู้หญิง
ข้างในคน ๑ ชอนม ถูกกวาดต้อนเวรจำทั้งชายหญิง

11/07/2566

แต่เวลานั้นกรมพระราชวังหลังใกล้จะถึงคตอยู่แล้ว
 คตเวรจำอยู่ไม่ช้านัก ทำนองจะพ้นโทษเมื่อกรมพระ
 ราชวังหลังถึงคตใน พ.ศ. ๒๓๕๗ สุนทรภู่จึงออกไป
 หาบิดาทัดเมืองแกลง แต่งนิราศเมืองแกลงเมื่อไป
 คราวนั้น.

พิเคราะห์ เรื่อง ราว ที่ ปรากฏในนิราศ ประกอบ กับ
 ศักราชย์เกิดของสุนทรภู่ ต่เหมือนเมื่อแต่งนิราศเมือง
 แกลงอายุจะราวสัก ๒๑ ปี กล่าวในนิราศว่ามีศิษย์คิด
 ตามไปด้วย ๒ คน ขอนส่อให้เห็นว่าในเวลานั้นสุนทรภู่
 เห็นจะมีชื่อเสียงในการแต่งบทกลอนอยู่แล้ว จึงมีผู้ฝาก
 คำเป็นศิษย์ น่าจะมีหนังสือเรื่องอื่นที่สุนทรภู่ได้แต่ง
 ไว้ก่อนนิราศเมืองแกลง ลองพิเคราะห์ที่หนังสือกลอน
 ของสุนทรภู่ที่ยังปรากฏอยู่บัดนี้ เห็นมีเค้าเงื่อนในทาง
 สำนวนว่าจะแต่งก่อนนิราศเมืองแกลงแต่เรื่อง โคบุตร
 เรื่องเดียว 11/07/2009 คนข้างตนว่า

“๑ แต่ปางหลังครั้งว่างพระศาสนา เป็นปฐม
 สมมตกันสืบมา ด้วยบุญญาบิยังประวิงทั้งหญิงชาย ฉนั้น
 ช่อกรัเรือของประภักษแจ้ง จึงลำแดงคำคิคประดิษฐถววย
 ตามสัตรีเริ่มเรื่องนิยาย ให้เพริศพรายพริ้งเพราะเสนาะ
 กลอน” คิงน ทำนองคเหมิอนจะแดงถววยเจ้าวังหลัง
 องค์โคของคัหนึ่ง แต่แดงได้ ๘ เล่มสมคไทยแลวกัค่าง
 อยู่หาจบเรื่องไม่ กลอนเรื่องอนของสุนทรภู่กล้านวน
 เป็นชั้นหลังเรื่องโคบุตรคังนั.

สุนทรภู่ไปเมืองแกลวงครววนนั้นออกจากกรงเทพฯ ใน
 เดือน ๘ ไปเรือประทุน คิษย์แจวไป ๒ คน กับมีคน
 ขยาชาวเมืองระยของรับนำทางช่วยแจวอีกคน ๓ ไปทาง
 คลองลำโรงแลคคลองคัศะจรเข้ออกปากน้ำบางยกงไปขึ้น
 ที่บางปลาสร้อยจังหวัดชลบุรี แล้วเดินยกค่อไป.

ความในนิราศคอนไปในคลองสุนทรภู่ อธิบายค้ำเก่า
 ไว้แห่ง ๑ ว่า “คำโบราณท่านผูกถูกทุกสิ่ง เขาว่าลึง
 11/07/2566

ของหอมมันพองขน” คำนี้เองเป็นมูลที่ตักันว่า “จง
หอมพองขน” คือเปรียบเอาลงเป็นลิง ยิ่งหาเคยพบ
ใครอธิบายไว้ที่อื่นไม่.

เมื่อสุนทรภู่ลงไปถึงเมืองระยอง คนขยาที่นำทาง
ไปลงยานก็หลยเสีย แต่นสุนทรภู่ออกพยายามถาม
หนทางตามพวกชาวบ้านเดินคือไปจนถึงวัดทิวศากยวชอยู่
ณเมืองแกลง กล่าวในนิราศว่าเวลานั้นปีศาจวชมาไต่
๒๐ พรรษา ขอนส่อให้เห็นว่าปีศาจขมารวชเห็นจะพราวกัน
ตั้งแต่สุนทรภู่อยังเป็นเด็กเล็กที่เด็ย และน้องสาว ๒ คน
นั้นต่างปีศาจขมารวช ในนิราศกล่าวความอีกข้อหนึ่ง
ว่าปีศาจทิวศอยู่ “เป็นถานานประเทศชธิบดิ์ จอม
กระษัตริย์ไรรคปราชญ์ประทานนาม เจ้าอรามธรรณธรรม
รังษี” ทั้งนี้ สันนิษฐานว่าเห็นจะเป็นถานานกรมของ
พระครูธรรมรังษีเจ้าคณะเมืองแกลง มิใช่ได้เป็น
ตำแหน่งพระครูเอง ที่สุนทรภู่ออกไปหาขยาบางที่จะคิด
ออกไปขยวชด้วยเวลานั้นอายุครบขยอุปสมบท แลจะล้าง

ซึ่งพระมงคตทิต้องถูกจำของตัวก็เช่นใด แต่หาได้ช่วย
 ไม้ ไปอยู่ได้น้อยหนังก็น้อยเป็นไข้ยาอาการลงแคบ
 ประตาคาย รักษาพยาบาลกันน้อยกว่าเดือนจึงหาย พอ
 หายก็กลับเข้ามากรุงเทพ ฯ ในเดือน ๘ รวมเวลาที่
 สุนทรภู่ออกไปเมืองแกลงคราวนั้นราว ๓ เดือน.

เรื่องประวัติของสุนทรภู่เมื่อกลับจากเมืองแกลงแล้ว
 มีอยู่ในเรื่องนิราศพระบาท ว่ามาเช่นมหาดเล็กพระองค์
 เจ้าปทุมวงศ์ พระไชยสงครามน้อยของกรมพระราชวัง
 หลังทรงผนวชอยู่ณวัดระฆัง แต่ตัวสุนทรภู่อุปถัมภ์พระราช
 วังหลัง แลได้เชิญข้อใจที่เคยเกิดความนินนเช่นภรรยา
 ทำนองเจ้าครอกข้างใน (ทองอยู่) ซึ่งเป็นพระอรชดา
 ยาชองกรมพระราชวังหลังจะยกม้ระทาน ด้วยปรากฏ
 ในเรื่องนิราศชั้นหลัง มาว่าเมื่อสุนทรภู่มียศเจ้าครอก

๑. กล่าวกันมาว่า เพราะเป็นพระองค์เจ้า องค์แรกที่ประสูติแต่ประ
 คิยฐานพระราชวงศ์ จึงได้พระนามว่าปทุมวงศ์ แต่ทรงผนวชอยู่
 ตลอดพระชนมายุ สันพระชนม์ในรัชกาลที่ ๓

ข้างในรีบเข้าไปทวงเลี้ยงดี แต่เมื่อได้นางเงินเป็น
ภรรยาแล้วอยู่ด้วยกันเป็นปรกติไม่เท่าใด เห็นจะเป็น
เพราะสุนทรภู่จับเข่นคนขีเม่าในตอนนั้น ถึงบ่เกาะ
(พ.ศ. ๒๓๕๐) ภรรยาภิไภวธ สุนทรภู่ได้แสดงความ
ไว้ข้างต้นนิราศพระยาทว่า

“ แสนอาลัยใจหายไม่วายห้วง ดึงศรศักดิ์ขำ
ระกำทรวง เลี้ยทายทองจันทราฟางาม เจ้าคุมแค้น
แสนไกรรพวิโรหพิ แต่เดือนยจนย่างเข้าเดือนสาม จน
พระหน่อสรีรวงศ์ทรงพระนาม จากอารามแรมร้างทาง
กันดาร ด้วยเรือมรองมุลิกาเป็นข้าบาท จำนิราศร้าง
นุชศศสังสาร ตามเสด็จโดยแดนแสนกันดาร ไปมีสการ
รอยบาทพระศาสดา ” ดังนี้

เมื่อสุนทรภู่ตามเสด็จพระองค์เจ้าปฐมวงศ์ไปพระ
พุทธบาทควราทที่แตงนิราศไม่ได้ลงเรือลำทรง อาศรัย

๑. กล่าวไว้ในนิราศวัดเจ้าฟ้า

ไปในเรือมหาดเล็กที่ตามเสด็จ ต้องพายเรือไปเอง
กล่าวความอันไว้ในนิราศเมื่อถึงท่าเรือว่า

“ พระหน่อศรีวงศทรงเสด็จ ขันศาลาไสวจรสงวาร
คั้ว ข้างพวกเราเสชาลงวาริ แต่โดยคั้วใจคนคั้วบัพันพาย
อระเวียมเตรียมกรมอารมณร้อน ระอาอ่อนอกใจมิใคร
หาย แลคดถึงวงหนัในตาพราย หัวไหล่ตายต้งยอก
ตลอดคั้ว ”

ครั้นขึ้นเนินขก็จะ เป็นคั้วยสุนทรภู่ไปมาฤา อย่างไร
ถูกเขาแกล้งให้ชนชคอกข้างคั้วบัพันคั้วคองให้หน้าไป ข้าง
หน้า กล่าวไว้ในนิราศว่า

“ ทั้งสองข้างท่านวางลั้วนข้างคั้ว ระยะหลังมหาด
เล็กนั้วนเหลื่อหลาย แต่คั้วพันจาเพาะเป็นเคาระหรัาย
คองชนพลายนำทางข้างนั้วน เพือนเขาแกล้งคั้วบัพัน
กระพือคั้วคั้ว ข้างสั้วคั้วปลั้วคั้วไปในไพรลั้วคั้วคั้ว ผงะหงายคน
ทำยเขาคั้วคั้วคั้ว โฉ่แม่จันเจียนจะไมเห็นใจจริง นั้วกระ

โขนจากข้างลงกลางเถอน คิดอายเพื่อนเขาจะเย้ยว่าใจ
หญิง แต่ตั้งเคียวเวียนหน้าในตาวิง เอาซอพิงพาดตัก
มาตามทาง ”

เมื่อไปพักอยู่ที่บริเวณวัดพระพุทธรูป สุนทรภู่กล่าว
ในนิราศว่าไปเที่ยวทางเขาเขาคพข (พระองค์) เจ้าสาม
เณรพระองค์ ๑ ก็นั้นพระกลศหัทธองของชาวเสกก็มาทางนั้น
พิจารณาให้ตามคักราชเห็นจะเป็นสมเด็จกรมพระปรมาธิบดี
ชินโรส เพราะเวลานั้นทรงผนวชเป็นสามเณรอยู่แล้ว
กล่าวความอีกแห่งหนึ่งว่า “ พอแรมค่ำนั้นนันทานพระ
คลัง หายบุญยังไปฉลองศาลาไสย ” คำว่า “ หายบุญยัง ”
ตรงนัยว่าเวลาเมื่อแตงนิราศ ท่านพระคลังคนนั้นถึงฮา
สัญกรรมแล้ว จึงสันนิษฐานว่าสุนทรภู่มีใ้แตงนิราศ
พระบาทในเวลาที่เขาไปเมื่อขบเกาะ เห็นจะแตงค้อภายหลัง
มาหลายขบ แลที่เรียกว่าท่านพระคลังคนนั้นคงจะเป็นเจ้า
พระยาพระคลัง กร ซึ่งเป็นพระคลังคนแรกในรัชกาล

(๒๑)

ที่ ๒ เพราะพระคลัง (กน) คนก่อนนั้นเมื่อถึงอสัญกรรม
เป็นเจ้าพระยารัตนาธิเบศร์ ที่สมุหนายก พระคลัง (สังข์)
คนต่อพระคลัง กร มา เมื่อถึงอสัญกรรมก็เป็นเจ้า
พระยาอรรคมหาเสนาที่สมุหพระกลาโหม เป็นพระคลัง
จนถึงอสัญกรรมแต่พระคลัง กร จึงเรียกในนิราศว่า
พระคลังเมื่อถึงอสัญกรรมแล้ว อาศรัยเค่าเงอนทมตัง
ไต่กล่าวมา สันนิษฐานว่าหนังสือขบถกลอนของสุนทรภู่ที่
ปรากฏอยู่ เป็นของแต่งก่อนสุนทรภู่เข้ารับราชการ
๓ เรื่อง คือเรื่องโคยตรเรื่อง ๓ นิราศเมืองแกลงแต่ง
เมื่อปลายรัชกาลที่ ๓ เรื่อง ๓ นิราศพระบาทแต่งเมื่อต้น
รัชกาลที่ ๒ เรื่อง ๓ ต่อมาในรัชกาลที่ ๒ เมื่อสุนทรภู่
เข้ารับราชการแล้วเห็นจะไม่มีโอกาสไปทางไกล จึงไม่
ปรากฏว่าแต่งนิราศเรื่องใดอีกจนตลอดรัชกาล

(๒) ตอนรับราชการ

เรื่องประวัติของสุนทรภู่ ตอนจะเข้ารับราชการใน
รัชกาลที่ ๒ นั้น มีคำเล่ากันว่า เมื่อคราวเกิดกบฏ

ยึดรถสนเท่หักกันซุกซุ่มใน พ.ศ. ๒๓๕๘ ทักกรมหมื่นศรี
 สรวนทรคองถูกชำระนั้น สรวนทรภัก์ถูกส่งสัยว่าเป็นผู้
 แต่งหนังสือทั้งควยคน ๓ ความชอบมีเคางเอนอยู่ใน
 นิราศเมืองเพชรบุรี ซึ่งสรวนทรภัก์แต่งเมื่อตอนปลาย
 รัชกาลที่ ๓ กล่าวความชอบขึ้นไปถึงเมืองยังเช่นหมื่น
 คนอง ว่าไต่เคยหนีออกไปอยู่เมืองเพชร ไปซุ่มซ่อน
 นอนอยู่ในถ้ำเขาหลวงหลายวัน แล้วไปอาศรัยอยู่กับ
 หม่อมมยุรนาถ ในกรมพระราชวังหลัง ซึ่งออกไป
 ตั้งทำนออยู่ที่เมืองเพชรเมื่อกรมพระราชวังหลังทวงศค
 แล้ว บางทีจะหนีไปในคราวที่ถูกส่งสัยว่าแต่งหนังสือ
 ทั้ง แลบางทีพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้า
 นภาลัย จะไต่ทอตพระเนตรเห็นสำนวนกลอนของสรวน
 ทรภัก์ในเวลาสอบสำนวนหาตัวผู้ทั้งหนังสือคราวนั้นเอง จึง
 เลยทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้เอาตัวมารับราชการ
 เป็นอาลักษณ์ มลเหตุที่สรวนทรภัก์จะเข้ารับราชการหา
 ปรากฏเรื่องเช่นอย่างอนไม่.

เมื่อสุนทรภู่ได้เป็นอาลักษณ์แล้ว มีเรื่องเล่ากันมา ถึงสุนทรภู่ได้ทำความชอบในหน้าที่ ว่าในสมัยนั้น กำลังทรงพระราชนิพนธ์บทละครเรื่องรามเกียรติ์ ก็ แลลักษณะที่ทรงพระราชนิพนธ์บทละครในรัชกาลที่ ๒ นั้น โดยปรกติเมื่อบทแต่งแล้ว โปรดฯ ให้เอาไปลองซ้อม เล่นละครก่อน ถ้าบทซัดแก่กระบวนละครก็ต้องแก้ไข จนกว่าละครจะเล่นได้สัสดวงจึงเอาเข้มาใช้ได้ เมื่อทรง พระราชนิพนธ์บทละครเรื่องรามเกียรติ์มาถึงนางสีดา ผูก คอตาย เกิดซัดของชน ควบคุมตัวเรื่องทรงนั้นนางสีดา ผูกคอกับกิ่งไม้แล้วปล่อยตัวลงมาห้อยอยู่ หลอมมาน เขาไปแก่งโต บตทแต่งจะต้องว่านางสีดาเอาผ้าผูกกับ กิ่งไม้ชาย ๓ ผูกคอชาย ๑ แล้วปล่อยตัวลงมาจะให้ตาย แต่ยังไม่ทันตายหลอมมานเขาไปแก่งโตทัน บตทแต่งไว้ ทรงนี้เดิมยาวไป นางสีดาต้องห้อยตัวอยู่นานนัก หลอมมานจึงเขาไปแก่ง ครั้นแต่งบตทก็ให้สุนเขาความใน เรื่องกษัตริย์ บทนางสีดาทรงนั่งต้อยเพียงว่า

11/07/2566

“๑ จึงเอาผ้าผูกพันกระสุนรัก เกยวงกระหวัดไว้
กัยกิ่งโคกใหญ่” โปรด ๆ ให้ภักที่ทรงปฤกษาคือ ก็
ไม่มีใครสามารถจะแต่งตั้งให้ต้องตามพระราชประสงค์
ได้ จึงทรงลงให้สุนทรภู่คือ สุนทรภู่แต่งตั้งว่า

“ชายหนึ่งผูกสออรไทย แล้วทอของคั่งลงไปจะให้
ตาย” ทรงพระราชนิพนธ์คือว่า “บัดนั้น วาขยคร
แก่แท้ทั้งใจหมาย” ก็เข้ากัยกระขรรเล่นลครได้สนิท
ทรงยกย่องความฉลาดของสุนทรภู่คราวนี้ครั้ง ๑ อีก
ครั้ง ๑ เล่ากันมาว่าเมื่อแต่งบทเรื่องรามเกียรติ์นั้น
ต่อมาถึงตอนศึกสิบขุนสิบรถ ทรงพระราชนิพนธ์บท
ชมรถทศกัณฐ์ ว่า

“๑ รถเขยรถหนึ่ง ขยขยกลดลงกตั้งตระหง่าน
กว้างยาวใหญ่เท่าเขาจักรวาล ขอดเขยมเทียมวิมาน
เมืองแมน คุมวงกงหันเป็นควันคว่าง เทียมสิ่งหวังวาง

ข้างละแสน สวรรคตขยับเข้าทรงแคบ ฝันแผ่นดินกระเด็น
 ไปเป็นจณ" ทรงพระราชนิพนธ์มาได้เพียงนี้ ทรงนึก
 ความที่จะต่อไปอย่างไรให้สมกับเป็นรถใหญ่โตถึงปาน
 นั้นยังไม่ออก จึงมีรับสั่งให้สุนทรภู่ทำ สุนทรภู่ทำว่า
 "นทีตฟองนองระลอก คลื่นกระฉอกกระฉ่อนชลค่นชุ่ม
 เขาพระเมรุอนเอยง้ออนลมมุน อนนต์หนนคินกาลสท้าน
 สเทือน ทวยหาญให้ร้องก้องกัมปนาท สุธาภาคไหว
 หวั่นลั่นเลือน บดบังสรีรยัตวนเคอน คลาศเคลือน
 จิตรรงค์ตรงมา" เล่ากันว่าไปรคนัก แต่นั้นก็ทรงนิย
 สุนทรภู่เป็นกวีที่ทรงปลุกยาคัวอีกคน ๑ ทรงตั้งเป็นท
 ขุนสุนทรโวหาร ในกรมพระอาลักษณ์ พระราชทาน
 ให้ปลุกเรือนอยู่ใต้ทำข้าง และมีตำแหน่งเฝ้าฯ เช่นนี้
 แม้เวลาเสด็จประพาศก็โปรดฯ ๑ ให้ลงเรือพระที่นั่ง
 เป็นพนักงานอ่านเขียนในเวลาทรงพระราชนิพนธ์ทุกกลอน

11/07/2566

๑ ความขื่อนกล่าวไว้ในนิราศเมืองสุพรรณ.

แต่การที่สุนทรภู่ได้เป็นขนนางแลได้มีตำแหน่งรัช
 ราชการใกล้ชีวิตก็พระองค์เช่นนั้น ไม่สามารถจะคุ้ม
 ความทุกข์ยากได้ทีเดียว เหตุด้วยสุนทรภู่ยังเสเพล
 ไม่ทิ้งได้ เมื่อเป็นขุนสุนทรโวหารแล้ว ครึ่งหนึ่งกำลัง
 เมาสวาทไปหามารดา มารดาว่ากล่าวกดขู่เข็ญมารดา
 ขณะนั้นมีญาติผู้ใหญ่จะเป็นลุงญาติคน ๑ เข้าไปห้าม
 ปราม สุนทรภู่ที่บิดาเอาขาดเจ็บถึงสาหัส เขาทล
 เกลา ๆ ถวายฎาก็ถูกกริ้ว มีรับสั่งให้เอาตัวไปจำไว้
 คุก เรื่องสุนทรภู่คดีคุกมีปรากฏกล่าวไว้เป็นเค้า
 เงื่อนในนิราศภูเขาทอง ว่าเมื่อก่อฤกษ์พระอโยธยวัค
 เขมวได้ไปตามเสด็จ แต่เมื่อคราวผูกพัทธสีมาเป็นไทย
 อยู่ หาได้ตามเสด็จไม่ อีกแห่ง ๑ กล่าวกลอนพรรณนา
 ถึงลักษณะคดีคุกไว้ในเสภา เมื่อปลายยามจะขออยู่ใน
 คุกกับขุนแผน ว่า

“ขุนแผนว่าจะขยับไม่ได้ ในคุกใหญ่ยากแค้น
 มันแสนเข็ญ เหมือนอยู่ในนรกตกทั้งแปด มิได้เว้น
 ไทยทัณฑ์สักวันเลย แต่เพื่อนท่านเจ้ากรมขมมาราช

อนุญาตให้อยู่ทับในหีบเผย คนทั้งหลายนายมูลิกก็ค้น
เคย เขาละเลยพ่อไม่ต้องถูกจองจำ”

มีคำเล่ากันอีกชื่อ ๑ ว่า สุนทรภู่เริ่มแต่งหนังสือ
เรื่องพระอภัยมณีเมื่ออยู่ในคุกคราวนั้น ขอนกเห็นจะ
จริง มีเคาเงอนอยู่ในเสภา ตอนที่สุนทรภู่แต่งว่าถึง
ชนแผ่นดินคุกนั้น ว่า “อยู่เปล่าเปลี่ยวเล่าก็จนพนักำลัง
อุสาห์หนึ่งทำกรรมฐานกระทวย ให้นางแก้วกิริยาช่วย
ทวารัก ชนแผ่นดินขอขบรีตกระหวัทหวาย ไบละบาท
คาคได้ตัวง่ายตาย แขนวไว้ชายทิ้งเรือนออกเกลื่อน
ไป” สุนทรภู่มองคิดแต่งหนังสือเรื่องพระอภัยมณีชน
ชายผลปากเสียงตัวในเวลาตาคคอกอยนั้น อันประเพณี
แต่งหนังสือชายในสมัยเมื่อยังไม่ใช้การพิมพ์นั้น เมื่อ
แต่งจนแล้วใครอยากจะอ่านก็มาขอลอกเอาไป ผู้แต่ง
คิดเอาค่าแต่งตามแต่ผู้ต้องการอ่านจะยอมให้ ผู้มีชื่อ
เสียงเช่นสุนทรภู่มักเห็นจะได้ค่าแต่งแรงอยู่ ประเพณีที่
กล่าวมานั้นเป็นทางหากินของพวกกวีที่ชกสนมาช้านาน

11/07/25๐๘

คุณพุ่มอิศราพระยาราชนนตรี (ภู่) ยังแต่งกลอนขาย
มาจนถึงต้นรัชกาลที่ ๕ บอกไว้ในเพลงยาวเฉลิม
พระเกียรติคุณพุ่มแต่ง.

สุนทรภู่จะติดคุกอยู่ช้านานเท่าใดไม่ปรากฏ เล่า
กันแต่ถึงเหตุที่จะพ้นโทษ ว่าพระบาทสมเด็จพระ
พุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงพระราชนิพนธ์บทละครเรื่อง
ไถ่เรื่องหนึ่งเกิดติดขัด ไม่มีผู้ใดจะต่อให้พอพระราช
หฤทัยได้ จึงมีรับสั่งให้ไปเรียกตัวสุนทรภู่มาจากคุก
สุนทรภู่ต่อกลอนได้ทั้งพระราชประสงค์ ก็ทรงพระ
กรุณาโปรดฯ ให้พ้นโทษ กลับมารับราชการอย่าง
เดิม มาถึงตอนปลายรัชกาล เจ้าฟ้าคุณชโลติพยวดี
โปรดให้สุนทรภู่เป็นครูสอนหนังสือถวายสมเด็จพระเจ้า
ลูกยาเธอ เจ้าฟ้าอาภรณ์ แลเจ้าฟ้าพระองค์กลาง
(คือสมเด็จพระเจ้าฟ้ามงกุฎพระยาบวรราชบุรีบดินทร)
พระองค์ สุนทรภู่ได้แต่งกลอนเรื่องสวัสดิรักษาถวาย
เจ้าฟ้าอาภรณ์ ๖๗ ขอนานว่า.

(๒๘)

“สุนทรทำคำสวัสดิรักษา ถวายพระหน่อขพิศโรธิตรา ตามพระยาพิเศลิมาให้เพิ่มพล” แลกแล้วในกลอน ตอนปลายเมื่อก่อนจบ ว่า “ขอพระองค์จงจำไว้ สำเหนียก ถึงนเรศวรเรื่องสวัสดิรักษา สำหรับองค์ พงศกระษัตริย์ชาติยา ให้มองผลศกสวัสดิ์ขจิตภัย บท ไยราชน่านทำเป็นคำฉันท์ แต่คนนั้นมีใครแจ่มแกลงไซ จึงกล่าวกลับซ้ำซ้อนเป็นกลอนไว้ หวังจะให้เจนจำได้ ชำนาญ สอนของคุณมุลิกาสามีภักดิ์ ให้สูงศักดิ์สืบ สมบัติพิศฐาน แม้นผิดเพี้ยนเปลี่ยนเรื่องเบี่ยง ไยราชน ขอประทานอภัยโทษได้ ไปรคเอย” ดังนี้

เรื่อง ประวัติตอนเมื่อบุณทรภู่เป็นกวีที่ทรงปัญญา ยังมีเรื่องเกร็ดเล่ากันมาอีกหลายเรื่อง เรื่อง ๓ ว่า สุนทรภู่คุยว่าจำนวนกลอนที่จะแต่งให้ไปนคำปากตลาด นั้น ต้องเป็นไพร่เช่นตัวฉันจะแต่งได้ ยิ่งความว่า ถ้าเป็นเจ้านายก็แต่งไม่ได้ ความนี้ทราบถึงพระกรรณ

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย จึงทรง
 พระราชนิพนธ์บทละครเรื่องไกรทอง เพื่อพิสูจน์ให้
 ปรากฏว่าถึงเจ้านายจะทรงแต่งกลอนให้เป็นคำปาก
 ตลาตก็อาจทรงได้ อีกเรื่อง ๑ เล่ากันว่าเมื่อทรงพระ
 ราชนิพนธ์บทละครเรื่องอิเหนา ทรงแบ่งตอนนางขมขมา
 เล่นธำมเทอศวกหาไปใช้ชั้น พระราชนิพนธ์ให้
 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อยังดำรง
 พระยศเป็นพระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร
 ทรงแต่ง เมื่อทรงแต่งแล้ว ถึงวันจะอ่านถวายตัว
 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีรับสั่งวาน
 สุนทรภู่ให้อ่านตรวจดูเสียก่อน สุนทรภู่อ่านแล้วกราบ
 ทูลว่าเห็นคำอยู่แล้ว ครั้นเสด็จออกเมื่อโปรดฯ ให้
 อ่านต่อหน้ากษัตริย์ทรงประยูรฯ พวักกัน ถึงบทแห่ง ๓ ว่า
 “น้ำใสไหลเย็นแลเห็นตัว ปลาแหวกกอบัว
 อยู่ใหว่ใหว่” สุนทรภู่คิดว่ายังไม่ดี ขอแก้เป็น

๑ ความวรรคหลังมีกล่าวกันว่า “ว่ายแหวกกอบัวอยู่ใหว่ใหว่”
 ข้าพเจ้าเห็นว่าคงเป็นคำ “ปลา” มิใช่ “ว่าย”

“น้ำใสไหลเย็นเห็นตัวปลา ว่ายแหวกปทุมมา
 อยู่ใหว่ใหว่” ไปรคตามที่สุนทรภู่แก๊ พอสเสร็จชนแล้ว
 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวก็กริ้ว ค้ำว่า
 เมอขอให้ตรวจทำไมจึงไม่แก้ไข แกลงนั่งเอาไว้คัก
 หน้าเล่นกลางคั้น เป็นเรื่องททรงชคเคองสุนทรภู่ครั้ง
 ๑ อิกครั้ง ๑ รัชสังให้พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้า
 อยู่หัว ทรงแต่งบทละครเรื่องสังข์ทอง ตอนท้าว
 สามลระให้ลูกสาวเลออกคู้ ทรงแต่งคำปรารภของ
 ท้าวสามลว่า “จำจะปลกผงเสียบงแล้ว ให้ลูกแก้ว
 สมมาคปรารถนา” ครันถึงเวลาอ่านถววย สุนทรภู่ถาม
 ขันว่า “ลูกปรารถนาอะไร” พระบาทสมเด็จพระนั่ง
 เกล้าเจ้าอยู่หัวคองทรงแก๊ว่า “ให้ลูกแก้วมค้เสนาหา”
 ทรงชคเคองสุนทรภู่ว่าแกลงปรามาทอิกครั้ง ๑ แต่คั้น
 ก็ว่าพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมน
 คองค้อสุนทรภู่มาจนคลคิครชกาลท ๒

ในระยะเวลาที่สนทราภิราชการอยู่เมื่อรัชกาลที่ ๒
 นั้นมีบุตร ๒ คน บุตรคนใหญ่ชื่อพิศ (มีอายุอยู่มาจน
 รัชกาลที่ ๕) ก็เหมือนภรรยาคนที่สองนั้นจะเป็นมารดา
 ต่อมาสนทราภิราชการอีกคน ๑ ชื่อวง เป็นชายบาง
 กรวย มีบุตรด้วยกันชื่อนาย จะเป็นด้วยเหตุที่ได้
 ภรรยาใหม่ ถูกด้วยเหตุอื่นอย่างไรอย่างหนึ่ง ภรรยา
 ที่สองนั้นลงปลายอย่างนักกับสนทราภิราชการ แล้วไปมีสามี
 ใหม่ ความขอนสนทราภิราชการไว้ในรัชกาลเมืองสุพรรณ
 เป็นโคลง ๒ บท ว่า

๑ ยลย่านบ้านขตั้ง	คชน
ขกคิตเคยชมจันทร์	แจ่มฟ้า
ยามยากหากยกกัน	กันชก ฤลึกแซ
มีคชชนหน้า	นชปลมลิ้มเคิม ฯ
๑ เสียดายสวสวาคไธ	อวรณ์
รักพมิโทษกร	กษน้อง
จำจากพรากพลัดสมร	เส่มอชีพ เรียมเฉย
เสียนชของกรวงต้อง	แตกพามาสลาย ฯ

(๓๓)

ส่วนภรรยาคนที่สองของวนน พอมันบุตรได้ไม่ซำกัตาย
เจ้าครอกข้างใน ฯ จึงรับบุตรของสุนทรภู่ไปเลี้ยงไว้ใน
พระราชวังหลังทั้ง ๒ คน นอกจากภรรยาของจนกขชอ
งว ๒ คนที่กล่าวมาแล้ว สุนทรภู่อยังมีบุตรภรรยาชอไว้ใน
นิราศอีกหลายคน ว่าเป็นภรรยาข้าง เป็นชู้ข้าง
แต่มีได้ปรากฏว่าอยู่กับใคร่ยกยวสัคนคนเดียว

(๓) ตอนออกบวช

สุนทรภู่ตั้งแต่เยาว์มายังไม่ได้บวชจนตลอดรัชกาล
ที่ ๒ พอถึงรัชกาลที่ ๓ ก็ออกบวช เหตุที่จะบวชนั้นแล้ว
กันมาว่า เพราะหวาดหวั่นเกรงพระราชอาญา คืบเห็น
ว่าพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงชดเคือง
แต่รัชกาลก่อน แต่ชอนเมื่อพอเคราะห์ตามคำที่
สุนทรภู่อกล่าวไว้ในนิราศของเขาทอง ว่า

“ถึงสามโคกโคกถวิลถึงขันเกล้า พระพุทธเจ้า
ย้ายรังซึ่งกรุงศรี ประทานนามสามโคกเป็นเมืองตรี ชอ
ปทุมธานีเพราะมีบัว ใต้พระคุณบุญล้นไม่กลบหลัง

11/07/2566

แต่ข้อต้งก็ยังไม่อยู่เขารูหัว แต่เราทนสนทนปรทานตัว
 ไม่รอดชั่วเช่นสาม โศกยิ่ง ไศกใจ สิ้นแผ่นดินสิ้นนาม
 ตามเสด็จ ต้องเที่ยวเตร่หาคหาทอาศรัย” คำของ
 สุนทรภู่ทกล่าวตรงนตประหนึ่งว่าถึงรัชกาลที่ ๓ ถูก
 ถอดจากทขนสุนทรโวหาร น่าจะเป็นเช่นนั้นจริง คน
 ทั้งหลายจึงได้เรียกกันว่า “สุนทรภู่” เห็นจะมีเหตุ
 อย่างใดอย่างหนึ่ง ให้ต้องถูกถอดจากยนิศาตักติแล้วจึง
 ออกขวช ถ้าเวลาขวชยังเป็นขนนางคงจะได้รัยพระ
 ราชปลั้มภู่ ใทนจะอนาถาคังปรากฏในเรื่องประวัติ อีก
 ประการ ๓ ในรัชกาลที่ ๓ เมื่อคราวแต่งจาร์กวัคพระ
 เชตพน ๗ มีแต่งกลอนเพลงยาวกลบทยเป็นต้น พระ
 ยาทสมเด็จ ๗ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ทรงเสาะหาแก้ว
 ทชำนาญกลอน แมจนมหาดเล็กเลวก็ได้มีขอแต่ง
 ถวาย สุนทรภู่เป็นแก้วคนสำคัญมาแต่ก่อน เหตุไฉน
 มิได้ปรากฏชื่อว่าแต่งจาร์กอย่างใดอย่างหนึ่งในคราวนั้น
 ชอนกส่อให้เห็นว่าคงเป็นผู้ต้องคำหนิติโทษทรงรังเกียช

ในรัชกาลที่ ๓ เห็นสมกับความที่กล่าวในกลอน จึง
เข้าใจว่าถูกต้อง.

สุนทรภู่เห็นจะบวชราวเมื่อบวช พ.ศ. ๒๓๖๘ เวลา
นั้นอายุได้ ๔๓ ปี แรกบวชอยู่ที่วัดราชบูรณ แต่อยู่ได้
พรรษา ๓ มีอธิกรณ์เกิดขึ้น (กล่าวกันเป็นความสงสัย
ว่าจะเป็นตัวช่วยสุนทรภู่ต้องการว่าเสพสุรา เพราะวิสัยของ
สุนทรภู่ นั้น ถ้าจะแต่งกลอนต้องมีฤทธิสุราเป็นเชือ
โยงจึงจะแต่งคล่อง นัยว่าถ้าฤทธิสุราพอเหมาะแล้ว
อาจจะบอกให้เสมียนเขียนกลอน ๒ เรื่องได้ ในคราวเดียว
กันดังนี้) สุนทรภู่จะต้องย้ายไปอยู่วัดอื่น จึงเลย
ขึ้นไปกรุงเก่า กล้ายแต่งนิราศอีกในคราวนี้ คือนิราศ
ภูเขาทอง เห็นจะแต่งเมื่อขลุ่ย พ.ศ. ๒๓๗๐ กล่าว
ความถึงเรื่องที่ต้องไปจากวัดราชบูรณ ว่า

“โอ้อาวาศราชบูรณพระวิหาร แต่นานนบพิลา
จะมาเห็น เหลลอร่ากนกหนานาตากระเด็น เพราะ
ชุกเข็ญคนพาลทำรานทาง จะยกหยิบขี้ขี้เป็นตัง

ก็ใช้ถั่งแทนสักเห็นซัดขวาง จึงจำลาอาวาศนิราศร้าง
 มาอ้างอ้างวิญญาในสาคร” ในนิราศนั้นก็กล่าวความ
 ตอนผ่านพระบรมมหาราชวัง ครวญถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้า
 พระพุทธเลิศหล้านภาลัย ว่าคินัก นำสังสาร ผู้ที่ได้
 ข่านมักจำกันได้ โดยมาก ว่า

“ถึงนำวังคังหนึ่งใจจะขาด คิดถึงบาทขยพิตรอกิศร
 ใ้อผ่านเกล้าเจ้าประคุณของสุนทร แต่ปางก่อนเคย
 เผือกทกเข้าเย็น พระนิพพานปานประหนึ่งคี่ระชาด
 ด้วยไร่ญาตียากแค้นถึงแสนเชียว ทั้งโรคช้ำกรรม
 วิตม์มาซัดเย็น ไม่เล็งเห็นที่ซงจะพงพา จึงสร้าง
 พรกอดล่ำหึ่งส่วนขญถวาย ประพฤตผายสมณะ
 ทั้งพระวิสสา เป็นสิ่งของฉลองคุณมลิกา ขอบเป็นข้า
 เคียงบาททุกชาติไป ถึงนำแพแลเห็นเรือท่ง คิดถึง
 ครั้งก่อนมานาคาไหล เคยหมอบรับกับพระเจมื่นไวย
 แล้วลงในเรือท่งขลลงกทอง พระทรงแค้นแปลงบทย
 พจนาท เคยรับราชโองการอ่านฉลอง จนกฐินสิ้น

แม่น้ำแลลำคลอง มีได้ของเคืองชั้พระหัทธา เคย
หมอบไกลไกลคนคนถระหลย ลของอบวศรันชน
นาสา สันแผ่นดินสันกลนสนกธา วาคนาเรากสัน
เหมือนกลนสนกธา ”

เมื่อถึงเมืองขุขุมธานีครวญอีกแห่ง ๓ ว่า “สัน
แผ่นดินสันนามตามเสกๆ ต้องเที่ยวเตร่หาหาธาควัย
แม้กำเนิดเกิดประสภพใดใด ขอให้ไปเป็นข้าผาฉล
สันแผ่นดินขอให้สันชีวิตร้าง อ่าร้างร้างของชบทศวิ
เหลืออาลัยใจกรมระทมทวิ ทุกวันนชังตายทรงกายมา ”

ตอนผ่านน้ำโรงเหล้า สันทรภักกล่าวถึงเรื่องเสพสุรา
ถั่วถั่ว ว่า “ถึงโรงเหล้าเตากลันควันโขมง มีคันโพง
ผูกสายไว้อัปลายเส้า ไ้อ้าปกกรรมน้ำนรกเจียวอกเรา
ให้มัวเมาเหมือนหนึ่งข้าเป็นน้ำอ้าย ทำบุญยวชตรว
น้ำขอสำเร็จ พระสรรเพชญ์โพธิญาณประมาณหมาย
ถึงสุราพารอกไม่ออกวาย ไม่ไกลกรวยแกลังเมินจนเกิน
ไป ”

สุนทรภู่ไปกรุงเก่าคราวนี้ บุตรชายคนชอพักยังเป็น
 เด็กไปด้วย แต่เมื่อกล่าวกลอนชมท่งในตอนเรือลัด
 ไปทางเชียงรากน้อยว่า “ ถึงตัวเราแล้วถ้าหากมีโยม
 หลึง ไหนจะนั่งศตายอายุขบขมา คงจะใช้ให้ศิษย์ที่ติด
 มา อุดล่าให้เขาไปฝากตามยากจน นั้นจิตใจไม่มีเท่าช
 เล็บ ขี้เกียจเกียเลยทางมากกลางหน ” ตรงนี้ล่อว่า
 เมื่อสุนทรภู่ขวนนภรรยาไม่มีตัวอยู่ด้วยแล้ว

เมื่อขึ้นไปถึงกรุงเก่า เวลานั้นพระยาไชยวิชิต
 (เผือก) ซึ่งเคยเป็นพระนายไว้อยู่เมื่อรัชกาลที่ ๒ ได้
 เป็นผู้รักษากรุง แต่สุนทรภู่กระตากรไม่แวะไม่หา กล่าว
 ในนิราศว่า

“ มาทางทำนน้ำจวนจอมผู้รัง คิดถึงครั้งก่อนมาน้ำ
 ตาไหล จะแวะหาถ้าท่านเหมือนเมื่อเป็นไวย ก็จะได้รับ
 นิมนต์ขวนขวน แต่ยามยากหากว่าถ้าท่านแปลก อถ
 มิแตกเสียฤเราเขาจะสรวล เหมือนเชื้อใจไม่ส่งไม่สม
 ควร จะต้องม้วนหน้ากลีบอ้อประมาณ ” จึงเลยขึ้นไป

นมัสการพระเจดีย์ภูเขาทอง แล้วกลับมากองเทพ ฯ
 มาอยู่ทิวคอรุณ ฯ แต่จะมามีเหตุอันใดเกิดขึ้นอีกฤ
 ใดอย่างไรหาปรากฏไม่ สุนทรภู่อยู่วัดอรุณ ฯ ไม่ช้าก็
 ย้ายไปอยู่วัดเทพธิดา.

เมื่อสุนทรภู่ไปอยู่วัดเทพธิดานั้น พระยาธรรมปรีชา
 (บัญ) บวชอยู่วัดเทพธิดา พระยาธรรมปรีชาแล้วว่า
 สุนทรภู่แต่งคำเทียบเรื่องพระไชยสิทธิ์ยา (ที่พิมพ์ใน
 หนังสือมลายทบวรพิก) เมื่ออยู่วัดเทพธิดาคราวนั้น
 แลมีหนังสือนิราศเมืองสุพรรณอีกเรื่อง ๓ สุนทรภู่แต่ง
 เมื่อบวชอยู่วัดเทพธิดา นิราศเมืองสุพรรณแปลกที่
 สุนทรภู่แต่งเป็นโคลง โคลงของสุนทรภู่มีปรากฏ
 อยู่เรื่องเดียวกันนั้น ทำนองเมื่อบวชอยู่วัดเทพธิดา
 จะถูกปรามาทว่าแต่งเป็นแต่กลอนสุภาพ จึงแต่ง
 ภาพยคำเทียบเรื่องพระไชยสิทธิ์ยา แลแต่งโคลงนิราศ
 เมืองสุพรรณ พิสูจน์ให้เห็นว่าถ้าจะแต่งโคลงฉันท

ก็แต่งได้ แต่ที่แทนสุนทรภู่ตัวที่คิดว่าแต่งได้
 ก็ไม่ถนัดเหมือนกลอนสุภาพ จึงไม่แต่งโคลงฉันทะเรื่อง
 อื่นอีก ขอนไม้แต่สุนทรภู่นั้น ถึงสมเด็จพระ
 ปรมาธิบดีศรีโอรส ก็รู้ พระองค์ว่า ทรง ถนัด แต่ลิลิตแล
 โคลงฉันทะ จึงไม่ทรงแต่งหนังสือเป็นกลอนสุภาพเลย
 ลึกเรื่องเดียว มีพระนิพนธ์กลอนสุภาพแต่เป็นของทรง
 แต่งเล่น เช่นเพลงยาวอันปรากฏอยู่ในเรื่องเพลงยาว
 เจ้าพระนั้น เป็นต้น

เหตุที่สุนทรภู่ออกไปเมืองสุพรรณคราวที่แต่งนิราศนั้น
 ความปรากฏในเรื่องนิราศว่าไปหาแม่ ท่านองจะเล่นแปร
 ธาตุเอง ภูามิฉนั้นก็ไปหาแม่ให้ผู้อื่นเล่นแปรธาตุ
 เพราะเชื่อ กันว่าที่ในแขวง จังหวัด สุพรรณมี แม่ อย่างใด
 อย่างหนึ่งทรงคุณวิเศษสำหรับใช้แปรธาตุ พวกเล่น
 แปรธาตุยังเชื่อกันมาจนทุกวันนี้ สุนทรภู่ออกครั้งนั้นพา
 ยศไปด้วยทั้ง ๒ คน แลมีศิษย์ไปด้วยหลายคน ลง
 เรือที่ท่าวัดเทพธิดาผ่านมาทางคลองมหานาค เมื่อถึง

วัตถุประสงค์กล่าวความว่าในเวลานั้นมารดาพึงตาย ศพ
 ยังฝังอยู่ที่วัดนั้น แล้วล่องเรือไปออกปากคลองของโอ่งอ่าง
 เมื่อไปถึงเมืองสุพรรณได้ขึ้นไปทางลำน้ำข้างเหนือเมือง
 ไปขึ้นเดินบกที่วังหินเทยวหาแร่แล้วกลับลงเรือที่ขานทาง
 ความที่พรรณาในนิราศในเขตแขวงจังหวัดสุพรรณใน
 สมัยนั้นยังเปลี่ยวมาก ทั้งข้างใต้แม่น้ำเหนือเมือง
 ไปถึงไปประเล้าใกล้ ๆ ลำแม่น้ำ แต่แรกที่ไปหาจะไต่ดูๆ
 ไต่หาไต่กล่าวถึงไม่

เรื่องเมื่อสุนทรภู่ขอชู้เล่ากันมาเป็นเรื่องเกร็ดเรื่องหนึ่ง
 ว่าครั้งหนึ่งสุนทรภู่ไปจอกเรืออยู่ณที่แห่งหนึ่ง มีชาวบ้าน
 นำภีร์ทานมาถวาย แต่ทายกนั้นว่าคำถวายภีร์ทาน
 ไม่เป็น อารามาสุนทรภู่ให้ช่วยสอนให้ว่า เวลา
 นั้นทายกนั้นอยู่ย่นคลั่งกับสิ่งของที่เขามาถวาย สุนทรภู่
 จึงสอนให้ว่าคำถวายภีร์ทาน ดังนี้

“อิมัสมิงริมผิง อิมังปลารว้า กิ่งแห้งแดงกวา
 อิกปลาดุกย่าง 11/07/2566 อิมะกอกคอกมะพร้าว เหน้อย่าง

ยามะคัน เข้าสักข้อนั้น น้ำมันชวดหนึ่ง นามวงครังโ
ล้มโอแฮอิม ทักษิมสองผล เป็นยชกกุศล สังฆัสสะ
เทมิ ” ดังนี้

เรื่องนี้จะจริงเท็จอย่างไรไม่รู้เปรียบกัน แต่ได้ฟังแล้ว
มาถึง ๒ แห่งจึงทศไว้ด้วย

เมื่อสุนทรภู่บวชชกเหมื่อนจะได้อู่ที่วัดเทพธิดานาน
กว่าทศชก แต่เมื่อกลับจากเมืองสพรรณแล้ว ย้าย
มาอยู่วัดพระเชตุพน เหตุที่ย้ายมานั้นเล่ากันเป็น ๒ นัย
นัยหนึ่งว่ามาฟังพระบารมียกยัสสเมตต์จกรมพระปรมา
นชิทธิโนรส ด้วยทรงพระปราณีว่าเป็นกวี อีกนัยหนึ่ง
ว่าเพราะพระองค์เจ้าลักขณานคุณ พระเจ้าลูกเธอที่
พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดปรานมากนั้น
ทรงพระปราณี ชักชวนให้มาอยู่วัดพระเชตุพน คิดค
บายที่จะเป็นความจริงทั้ง ๒ นัย ด้วยพระองค์เจ้า
ลักขณานคุณทรงผนวชพระเมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๕ เวลานั้น
สุนทรภู่บวชอยู่ได้ราวสัก ๖ พรรษา เจ้านายในสมัยนั้น

มักไปรตทรงศึกษาการแต่งกลอน อาจจะมีรับสั่งชวน
สุนทรภู่มาอยู่วัดพระเชตุพน ในเวลาทรงผนวชอยู่ที่นี่
แลสมีเหตุกรรมพระปรมาธิบดีชื่อนโรสประทานอนุญาต
โดยทรงพระปราณีก็เป็นได้

เมื่อสุนทรภู่มาอยู่วัดพระเชตุพน บุตรคนใหญ่ที่ชื่อ
พิศบวชเป็นสามเณร เห็นจะบวชมาแต่บิดายังอยู่วัด
เทพธิดา สุนทรภู่มาอยู่วัดพระเชตุพนแล้ว พาเณร
พิศกับบุตรคนเล็กที่ชื่อตาบไปกรุงเก่าอีกครั้ง ๑ แต่ง
นิราศวัดเจ้าฟ้าเมื่อไปคราวนั้น แต่แกลังแต่งให้เป็น
สำนวนเณรพิศว่า

“ เณรหนพิศหัดประคิษฐุคิถอักษร เป็นเรื่องความ
ตามติดท่านขีตร กำจัตจรรากนิเวศเชตุพน ”

เมื่อเรอถึงวัดระฆังกล่าวว่า “ ถึงวัดระฆังขังคม
ขรมธาตุ แทยพระบาทบุษบงส้องค้อขีศวร ไม่ทันลัษย์
กัปกัลป์พุทธรังคร พระคือนจรสู่วรรคค์ครวไล ”

ความทรงจำ (แต่ยังมีความในนิราศพระประธม
ประกอบอีกแห่ง ๓) บ่งว่าเจ้าครอกข้างใน ๑ ซึ่งเป็น
พระอรรคชายาของกรมพระราชวังหลังสิ้นชีพก่อนนั้นไม่
ช้านัก แต่ได้พระราชทานเพลิงที่วัดระเม็ง

เหตุที่สุนทรภู่จะไปทรงเก๋าคราวิน ว่าได้ถ่ายแถม
มาแต่เมืองเหนือ ว่ามียายอายุวัฒนะฝังไว้ ทวดเจ้าฟ้า
อากาศ จึงพยายามไปหายอายุวัฒนะนั้น เมื่อชน
ไปถึงทรงเก๋าก็ไปชนบกวัดใหญ่ ที่อธิฐานณะที่นั้น
กล่าวในคำอธิฐานแห่ง ๑ ว่า

“ อนึ่งเกล้าเจ้านายทหมายพึง ให้ทราบซึ่งสัจริต
พิศมัย อย่าหลงลนเห็นชาติชาตอาลัย นำพระทัย
ทูลเกล้าให้ขวยยืน ”

ความที่อธิษฐานนี้ แสดงว่าเวลานั้นสุนทรภู่กำลัง
หมายจะพึ่งพระองค์เจ้าลักขณานคุณคงได้กล่าวมาแล้ว
ครั้นออกจากวัดใหญ่เดินบกต่อไปทางทิศตะวันออกคน
หนึ่งถึงวัดเจ้าฟ้า ๒๕๖๖ ว่าไปทำพิธีจะชุกก็เกิดกัมปนาท

หิวชาติไหวด้วยฤทธิยาศาจะไม่อาจชุกได้ ต้องพากันกลับ
มา แต่เมื่อซากลับคราวนี้ได้แวะหาพระยาไชยวิชิต
(เผือก) กล่าวในนิราศว่า

“ จะเลยตรงลงไปวัดก็ซัดซึ้ง ไม่มีของขบฉัน
จึงหันหงุ่ ไปพึ่งบุญคุณพระยารักษากรุง ท่านบำรุง
รักพระไม่ละเมิน ทั้งเพลเข้าคาวหวานสำราญริน
ต่างชุ่มชื่นชวนกันสรรเสริญ ทั้งสูงศักดิ์รักใคร่ให้เจริญ
อายุเกินกัปกลับพิพัตันตร ให้ครองกรุงพึงเพื่องเป็รื่อง
ปรากฏ เกียรติยศอยู่ตลอดอย่าลุดถอน ท่านฮาว
มีใจอาลัยวอน ถึงจากจรใจมิตรยังคิดคุณ มาที่ไร
ไต่เนินมดป่วนนิยัต สิวพัดแผ่แผ่ช่วยเกอหนุน ต่าง
ชวนช่วยอวยยกผลผลบุญ ส่นองคุณเจ้าพระยารักษากรุง”
ความทกล่าวตอนนแสดคงว่า เมื่อสุนทรภู่บวชได้ชวน
ไปกรุงเก่าหลายครั้ง กระทบากพระยาไชยวิชิต(เผือก)
แต่เมื่อไปครั้งแรกครั้งเดียว ถึงครั้งหลัง ๆ ต่อมาแวะ

11/07/2566

ไปหา พระยาไชยวิชิตก็ต้อนรับฉันไปช้อบพอกันเคย
กันมาแต่ในรัชกาลที่ ๒

มีคำเล่ากันว่าสุนทรภู่เมื่อยวชนั้น ได้ไปอยู่
วัดมหาธาตุอีกวัดหนึ่ง ขอนกเห็นจะเป็นความจริง คง
ไปอยู่เมื่อกลับลงมาจากรุงเก่าคราวหลัง เพราะพระ
องค์เจ้าลักขณาคณะลาผนวชแล้ว เห็นจะทรงชวนให้ไป
อยู่ใกล้วังท่าพระอันเป็นที่ประทับ เพาะจะได้สะดวกแก่การ
ททรวงอุปถัมภ์ คือส่งภัตตาหารเป็นต้น เล่ากันว่า
ในสมัยนั้นพระองค์เจ้าลักขณาคณะโปรดทรงสักรวา
เวลาไปทรงสักรวาที่ใด ให้นิมนต์สุนทรภู่ลงเรือสักรวา
ไปด้วยเสมอ ให้ไปเป็นผู้บอกสักรวาทังยังเป็นพระ
แต่สุนทรภู่คงสึกกลับออกเป็นคนฤหัสถ์ในขณะนั้น รวม
เวลาที่สุนทรภู่บวชอยู่เห็นจะราว ๗ ๗ ๗ พรรษา

(๔) ตอนตกยาก

เมื่อสุนทรภู่พึ่งพระบารมีพระองค์เจ้าลักขณาคณะ
อยู่นั้น นอกจากเป็นผู้บอกสักรวา คงจะได้แต่งหนังสือ

ขทกลอนถวายอีก แต่จะไ้แต่งเรื่องโตข้างหาบรากฎ
 ไม้ พิเคราะห์ก็โดยสำนวนกลอนเข้าใจว่า เรื่องนิราศ
 อิเหนาสุนทรภู่เห็นจะแต่งในตอนนเือง ๓ อนึ่งเรื่อง
 พระอภัยมณี ซึ่งสุนทรภู่ไ้เริ่มแต่งแต่ในรัชกาลที่ ๒
 นั้น สังเกตเห็นถ้อยคำมีบางแห่ง รั้ไ้ไ้แน่ว่ามาแต่ง
 ต่อในรัชกาลที่ ๓ ทั่วยเป็นหนังสือเรื่องยาว เห็นจะ
 แต่งต่อมาในเวลาที่อยู่กับพระองค์เจ้าลักขณานุคุณ จน
 ถึงเล่มที่ ๔๘ สิ้นบทไทย ซึ่งสุนทรภู่ตั้งใจจะจบเรื่องเพียง
 พระอภัยมณีออกบวช ความตั้งใจเห็นได้ชัดในหนังสือ
 นั้น แต่สุนทรภู่พงพระบารมีพระองค์เจ้าลักขณานุคุณ
 อยู่ไ้ไ้ไม่ช้า พอถึง พ.ศ. ๒๓๗๘ พระองค์เจ้าลักขณา
 นุคุณก็สิ้นพระชนม์
 เมื่อพระองค์เจ้าลักขณานุคุณ สิ้นพระชนม์ลง เห็น
 จะไม่มีใครกล่าวยกย่องการะสุนทรภู่ จึงต้องตกยากอีก
 ครั้ง ๑ กลับอนาถยิ่งกว่าคราวก่อน นี่ยังไ้ไ้ไม่มี
 ยานเรือนจะอาศัย ต้องลงลอยเรือเที่ยวจรดอยู่ตาม

เรือกตารมสวน หาเลี้ยงชีพด้วยรับจ้างเขาแต่งยทกลอน
ก็ทำการค้าขายช่ระกอยกัน

หนังสือสนทราที่แต่งในตอนเมื่อตกยากครั้งนั้นมีหลาย
เรื่อง คือนิราศพระแท่นดงรังเรื่อง ๑ กล่าวในกลอน
ข้างตอนต้นนิราศว่า “ บ่อกนัถยัศฐิศักดิ์ ชตาตถก
จะต้งไปถิงไพรสณท์ ลงนาวาน่าวกเศตพน พทกษ
ทนถอนใจครรวไลจร ” บ่อกนัถยัศฐิคนั้น พ.ศ. ๒๓๗๘

ภายหลังพระองค์เจ้าลักขณานคณสุนพระชนม์ไต่ปี ๑
สนทราไปคราวนาศรายผู้อนไปแต่ตัว มิไต่ไปโดย
ลาพึงเหมือนเมื่อครั้งยงบวชเช่นพระ เรืองนิราศที่แต่ง
ก็ว่าแต่อย่างตาคๆ มีเรื่องประวักขอกไว้แต่ว่า ใน
ตอนตลกแล้วไตรภรรยาอีกคน ๑ ซอม่วง แต่เมื่อแต่ง
นิราศนั้นยังไม่ไต่เป็นสัทธาตที่ไต่ยว เป็นแต่ไปมา
หากัน แลบอกความไว้อีกข้อ ๑ ว่า เวลานั้นอกเหล้าไต่
กล่าวไว้ในกลอนว่า “ ถิงนครไชยศรีมิโรงเหล้า
เป็นของเมาคักชาดไม่ปรารถนา ” ถิงนี้ เมื่อถิงทาย

11/07/2566

เรื่องนิราศที่กล่าวกลอนนอกเจตนาในการที่แต่งนิราศไว้ว่า “ ไซ้จะแกล้งแต่งประภวตอวตผลลาค ทำนิราศรักมิตรพิศมัย ด้วยจิตรรักภาพย์กลอนอักษรไทย จึงตั้งใจแต่งคำแต่ลำพัง หวังจะให้ลอล่องในเมื่องหลวง คนทั้งปวงอย่าว่าเราข้าหลัง ถ้าใครเขนก็จะเห็นว่าจริงจริง ประตงทั้งนำจิตรเรากิดกลอน ขอเตชะถ้อยคำทว่าเรื่อง ให้ลอล่องเลิศลักษณในอักษร ขอเชิญไทเทวราชประสาทพร ให้สุนทรลิตทิวธานีเอย ”

มีหนังสือชื่อว่า “ นครกาย ” อีกเรื่อง ๑ สุนทรภู่แต่งในเวลาระยะนั้น เป็นหนังสือ ๒ เล่มสมุดไทย ปิดกไว้ในกลอนข้างตอนต้นว่า “ นายภู่ย่นาวาเทยวคชาชายเห็นร่างกายไม่เที่ยงทุกสิ่งศรี จึงตรองความตามใจในคัมภีร์ เขาภายนแต่งเป็นนิทานไป ” ยังมีหนังสือกลอนสุภาสิตสอนหญิง ” อีกเรื่อง ๑ ก็ดูเหมือนจะแต่งในตอนนี้ กล่าวกลอนข้างตอนต้นว่า

11/07/2566

๑ ในฉบับที่พิมพ์ขายเรียกว่า สุภาสิตไทย

“พระนมหัตถ์มัสการชนเห็นอเคียร ต่างประทับ
 โกลสมุขประทุมเทียบ งามเนียรนบชาติพระศาสดา
 อันเป็นมิ่งโมฬีทั้งสรวป ทั้งประทับสองทั่วทุกทิศา
 ก็ลวงลยดับโกลไยนา สุ่มหาห้องนิพพานสำราญรมย์
 ฉนั้นชอภักดิ์ประคิยชูจิตสนอง ขอประคองคุณได้ไว้
 เห็นอณม ให้ประเสริฐเลิศล้ำด้วยคำคม โดยอารมณ์
 คำวิหรักชกภิปราย ”

เมื่อก่อนจบกล่าวกลอนไว้อาจคอนท่ายว่า “อย่า
 พังเปล่าเอาแต่กลอนสุนทรเพราะ จงพิเคราะห์คำเลิศ
 ประเสริฐศรี เขาเป็นแบบสอนตนพันวาคี ก็นับดี
 คำก่อนคนนินทา ”

ยังมีหนังสือกลอนของสุนทรภู่อีกเรื่อง ๓ บางทีจะ
 แต่งในคอนัน คือเรื่องลักษณวงศ์ พิศราหะหัดเห็นเป็น
 สำนวนกลอนสุนทรภู่แต่งแต่ ๘ เล่มสมุดไทย (เพียง
 ม้าตามไปเห็นศพนางเกสร) ตอนนั้นเป็นผู้เป็นสำนวนผู้
 แต่งเป็นกลอนสุภาพอีก ๘ เล่ม แล้วแต่งเป็นบทละคร

ต่อไปอีก ๒๓ เล่ม รวมเป็นหนังสือ ๓๘ เล่ม สมุทไทย
 ในสมัยที่พิมพ์ขายมีกลอนนำหน้าว่า เป็นของแต่งถวาย
 เจ้านาย แต่กลอนนั้นเห็นได้ว่าคิโอะกลอนที่มีอยู่ข้าง
 ต้นเรื่องโคบุตรมากก็แปลก น่าสงสัยว่าจะเขียนของ
 ผู้อื่นเอามาเติมเข้าต่อชั้นหลัง เพียงจะให้มันข้อสนทรวก
 ปรากฏในหนังสือนั้น

อนึ่งมีคำกล่าวกันว่า สนทรวกแต่งเรื่องพระสมท
 กยเรื่องจันทโครบถอีก ๒ เรื่อง เรื่องพระสมทนั้นว่า
 สนทรวกแต่งกำลังลงลอยเรืออยู่ จึงให้ช่อวรบุรุษใน
 เรือหนึ่งว่า “พระสมท” พิเคราะห์ทุกสำนวนกลอนใน
 สมัยที่พิมพ์ขาย เห็นว่ามีใช้กลอนของสนทรวก น่าจะ
 กล่าวกันโดยเข้าใจผิด เกิดแต่ในหนังสือมีกลอน
 ข้างค่อนต้นว่า

“ข้าพเจ้าช่อผู้ประภิชฐ ไม่แจ้งจิตรถอยคำใน
 อักษร แม้ผู้ใดใดสยกับคำสนทรว ช่วยเขื่อนกลอนแกล้ง
 กล่าวในราวความ” ความที่กล่าวในกลอนนั้นผิดวิสัย

11/07/2566

สุนทรภู่ ซึ่งไม่เคยยอมถ่อมตัวว่าความรู้อ่อน มีตัว
อย่างคำสุนทรภู่ในข้อนี้ กล่าวไว้ในนิราศพระประธม
ตอนอธิบายว่า

“หนึ่งขอฝากปากคำทำหนังสือ ให้สับช่อชัวฟ้า
สุภาสदान สุนทรภู่อาลักษณ์เจ้าจักพาพิ พระทรงสารศรี
เสวตรเกษกฤษร อนึ่งมนยช่อคริต่างต่าง แล้วเอา
อย่างเทียบทำคำอักษร ให้พินเพื่อนเหมือนนราสาปใน
ภาพยักกลอน คืออินอ่อนออกช่อจงลือชา” เรื่องพระ
สมุทน์นั้นอย่างที่จะมีคนช่ออีกคน ๑ แต่งเขาอย่างสุนทรภู่
ในเวลาชั้นหลังมา เลียนสุนทรภู่ด้วยความนับถือ จึง
ถ่อมตัวว่าเป็นผู้ยิ่งร้น้อย ส่วนเรื่องจินตโครมนี้ ได้
พิเคราะห์ที่ไม่พยกลอนตอนใดที่จะเชื่อได้แน่ ว่าเป็น
สำนวนกลอนสุนทรภู่ คำที่กล่าวถึงก็กล่าวแต่ว่าสุนทร
ภู่แต่งกับผู้อื่นอีกหลายคน จึงเห็นว่าน่าจะเป็นสำนวน
ผู้อื่นแต่งตามอย่างสุนทรภู่ แต่งแล้วบางที่จะเอาไปให้

สนทรมักตรวจแก้ไข
จึงชนข้อสนทรมักว่าใดแก้ไขซึ่ง
แต่ทแต่จะหาได้แต่่งไม่.

มีเรื่องเล่ากันมาถึงประวัติสนทรมักในตอนตตกยาก
อีกเรื่อง ๑ ว่าสนทรมักไปเฝ้าเจ้าฟ้าอาภรณ์ แรกทอด
พระเนตรเห็นทรงจำไม่ได้ แต่เมื่อไปเฝ้าสมเด็จพระเจ้าฟ้า
กรมพระยาบำราบปรปักษ์ทรงจำได้ โปรดประทานเงิน
แก่สนทรมักในคราวนั้น แลคราวหลัง ๆ ต่อมาอีกหลาย
คราว สนทรมักคิดถึงพระเดชพระคุณ จึงแต่งกลอน
เรื่องราชชนนีถวายเรื่อง ๑ เหมือนอย่างใดแต่งเรื่อง
สวัสดิศิวภษาถวายเจ้าฟ้าอาภรณ์มาแต่ก่อน แต่กลอน
เรื่องราชชนนีนั้น เวลายังหาฉบับไม่พบ มีแต่ผู้จำกลอน
ข้างตอนท้ายไว้ได้น้อยหนึ่ง ว่า “สิ้นแผ่นดินสิ้นบุญ
ของสนทร ฟ้าอาภรณ์แปลกลกักรอาลัษณเดิม ”
ดังนั้น กล่าวกันว่าสนทรมักได้แต่งกลอนขอพระเกียรติ
พระองค์เจ้าลูกช้วนคุณอีกเรื่อง ๑ ฉบับยังหาไม่ได้
เหมือนกัน แต่ยังมีตัวผู้ ที่ใดเคยอ่าน.

11/07/45p6

(๕) ตอนสิ้นเคราะห์

สุนทรภู่จะตกยากอยู่สักกบชอนไม่ทราบซัด ยรวากฎ
 แต่ว่าพันทักขุยากทวยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่
 หิว เมื่อยังตำรงพระยศเป็นสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้า
 ฟากกรมขุนอิศเรศรังสรรค์ ทรงพระปรานไปรตให้ไป
 อยที่พระราชนัดดาซึ่งเป็นที่เสด็จประทับในสมณนั้น แล
 ต่อมากรมหมื่นอภัยสุทธาทิพย์ พระเจ้าลูกเธอที่พระบาท
 สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระเมตตาตามากอีก
 พระองค์ ๑ ทรงอุปการะทวย เหตุที่กรมหมื่นอภัยสุทธา
 ทิพย์ทรงอุปการะสุนทรภู่ นั้น กล่าวกันว่าเดิมได้ทรง
 หนึ่งสี่ร้อยพระอภัยมณี (ขรอยจะไคหนึ่งสี่ร้อยรุก
 ของพระองค์เจ้าลักขณานุคุณ โดยเป็นพระอนุชาร่วมเจ้า
 จอมมารตากัน) ทรงแล้วชอบพระหฤทัย มีรับสั่งให้
 สุนทรภู่แต่งหนึ่งสี่ร้อยพระอภัยมณีถวายให้ทรงต่อไป
 ทวยเหตุคนสุนทรภู่จึงต้องคิดเรื่องพระอภัยมณีตอนหลัง
 ตั้งแต่เล่มสมุดไทยที่ ๕๐ ขยายเรื่องออกไปจบต่อเล่ม

ที่ ๕๔ แต่พิเคราะห์คดีหนึ่งสื่อเรื่องพระอภัยมณีตอนหลัง
 ส่วนวนไม้ไซ้ของสนทรวักคนเดียว เล่ากันว่ากรมหมื่น
 อภัยศว ๑ มีรับสั่งให้แต่งถวายเคอนละเล็ม ถ้าเช่นนั้น
 จึงน่าจะเปนด้วยสนทรวักมีภักฎาศักดิ์ตนเองไม่ทัน จึง
 วานศิษย์หาให้ช่วยแต่งก็จะเป็นได้ เมื่อแต่งเรื่องพระ
 อภัยมณีจบแล้วสนทรวักแต่ง เรื่องสิ่งหะไกรภพถวายกรม
 หมื่นอภัยศว ๑ อีกเรื่อง ๑ หนังสืออนนึ่งขนต้นว่า “ขำบาท
 ขอประกาศประกอบเรื่อง” กงนี้ แต่แต่งค้างอยู่เพียง
 ๑๕ เล่มสมุดไทย ๗ร้อยจะหยกเมือกรมหมื่นอภัยศวศดา
 เทพสันพระชนม์ ในพ. ศ. ๒๓๘๘

ในระยะเวลาเมือสนทรวักอยู่ในอุปการะของพระบาท
 สมเด็จพระชนเกล้าเจ้าอยู่หัว แลกรมหมื่นอภัยศว ๑ นั้นได้
 ไปพระปฐมเจดีย์ จึงแต่งนิราศพระปฐมอีกเรื่อง ๑
 ไปคราวนขครไปด้วยทั้ง ๒ คน สังเกตสำนวนเห็นได้ว่า
 แต่งโดยใจคอชยานกว่าเมือแต่งนิราศพระแท่นทองริง
 กล่าวถึงประวัติในเรื่อนนิราศพระปฐมนี้ ว่าแตกกัม

ภรรยาคนที่ซอม่วง กลอนตอนแม่ส่วนกุศลทั่วยนิภาศ
 มีครวญถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ พระพุทธเลิศหล้านภาลัยว่า
 “แล้วลาออกนอกโอบล้อม ชนช็อคหิน ตรวจวารินรถ
 ทำคำอักษร ส่งส่วนบุญสุนทรสาธนาพร ถึงบิทรมารดา
 ครูอาจารย์ ถวายของค้มงกฏอุยชเยศ ทรงเสวยตรศษ
 สามทั้งสามสาร เสด็จจงขจรวิญพาน เคยไปรคปรวณ
 เปรียบเข้ยมโคเทียบคน สิ้นแผ่นดินย่นเกล้ามาเปล้าอก
 น้ำตาตกตายน้อยลงร้อยหน ขอพบเห็นเป็นข้าฝ่ายคล
 พระคุณล้นเลียงเฉลิมให้เพิ่มพูน ”

ก่อนกล่าวถวายพระพรพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร
 เจ้าอยู่หัว แลกรมหมื่นนชิศร ฯ ว่า

“ถึงล่วงแล้วแก้วเกิดกับบุญฤทธิ์ บังช่วยยึดปกอยู่
 ไม้รัฐญ สิ้นแผ่นดินทินกรจรจำรูญ ให้เพิ่มพูนพอสว่าง
 หนทางเดิน คัจจินดาห้าดวงช่วงทวีป ไต่ซู้ซัพช่วย
 ทุกข์เมอฉกเนิน เป็นทำนอปลัมภไม่กำเกิน จงเจริญ
 รวยวงศ์ทรงศอ อนงนอมจอมนิกรอัครราช ยำรุง

ศาสนาสงฆ์ทรงศึกษา จึงไพบูลย์ป็นสวัสดิวัฒนา จน
มาหมั้นแสนยาแก่นเคือง ”

ต่อมาเห็นจะเป็นเมอกรรมหม่นอัยศรีสุคาเทพสันพระ
ชนม์แล้ว สุนทรภู่ทลรัยอาสาพระบาทสมเด็จพระ
ย่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ไปหาของต้องพระประสงค์เมือง
เพ็ชรบุรี แต่จะเป็นของสิ่งใดหาปรากฏไม่ ได้แต่ง
นิราศเมืองเพ็ชรบุรีอีกเรื่อง ๓ เป็นนิราศสุดท้ายของ
สุนทรภู่ นับถือกันว่าแต่งถึงนิราศภูเขาทอง อันเป็น
อย่างยอดเยี่ยมในนิราศของสุนทรภู่ กล่าวความไว้ใน
กลอนข้างคั่นดังนี้ว่า

“อนาถหนาวคราวมาอาสาเสด็จ ไปเมืองเพ็ชร
บุรีนทถนหวาน ลงนาวาน่าวิค ” นมัสการ อธิฐานถึง
พระคุณกรุณา ช่วยชยเลี้ยงเพียงชนกที่ขกเกษ ถึง
ต่างเขตรของประสงคคงอาสา ”

11/07/2566

เรื่องประวัติของสุนทรภู่ที่ปรากฏในนิราศเรื่องนี้ ว่า
 มีบุตรน้อยไปด้วยอีกคน ๑ ชื่อนิล ครอบจะเป็นลูกมีกับ
 ภรรยาที่ชื่อนมวง บุตรคนใหญ่ที่ชอพิศนั้นก็ไปด้วยเป็น
 หนุ่มแล้ว แต่บุตรที่ชอตาบไม่ปรากฏในนิราศเรื่องนี้
 หนึ่งเวลาเมื่อสุนทรภู่ไปเมืองเพชรบุรีคราวนั้น เป็น
 เวลาอยู่ตัวคนเดียว ไม่มีภรรยา ใต้กล่าวความชวน
 ไว้ในนิราศหลายแห่ง มักจะว่าน่าฟัง จะคิดมาพอ
 เป็นตัวอย่าง

“ ถึงคลองเตยเตยแตกใบแดงงาม คีตถึงยาม
 ปลกรักมักเป็นเตย จนไม่มีที่รักเป็นหลักแหล่ง ต้อง
 ความแคว้งคว้างหาใจจาเอ๋ย ไช้เปลี่ยวใจไร้รักที่จักเชย
 ชมแต่เตยแตกหนามเมื่อยามไซ้ ”

อีกแห่ง ๑ ว่า

“ ไช้ออกเอ๋ยเลยออกประตูบ้าน กำคัตคิกนิกน่าน้ำตา
 ไหล จะเหลียวหลังสังสารสคาโต ก็จใจด้วยไม่มี
 ไมตรีตรง 11/07/2009 11:11:11 ใครแลดูเรากันก็ ”

รำลึกถึง จะปรียใหม่ได้ๆไม่ออง เป็นแต่พึ่งวาสนา
พอพาใจ”

ตรงเมื่อถงอ่าวยสำน ว่าถวยหอยจับแฉง เอาคำ
เห่เด็กของเก่ามาแต่งเป็นกลอน ก็ว่าถัก

“โอเอ็นคหนนอยร้องหอยเหาะ ชนไปเกาะกิ่ง
ตลอดคยชคพฤษษา ล้วนจับแฉงแผดงฤทธเขาปลิศมา
ถักตรงหน้าเรียกให้มันไคยบ จับแฉงเอียบเผยผ่าหา
เขาเขยยก แม่นายเรียกจะให้ไปกฐิน ทั้งข้างวง
ข้างงาออกมาถักน ช้วยขทรนบคยงกระตงวราย เขา
ว่าเรียกเพรียกหไคยเล่น มันอยากเป็นตลกเขยทำแฉง
หงาย เยยมออกพงทั้งตัวกลวแม่นาย โอนกอายจับ
แฉงแกลิ่งล้ำออย เหมือนจะรู้อยู่ในเล่ให้เส่นหา แต่
หากว่าพตยากเป็นปากหอย เปรียบเหมือนคนจนทน
ทั้งขณนอย จะกล่าวถ้อยออกไม่ติดังใจนถ ”

ถงรัชกาลที่ ๕ พอพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้า
อยู่หัวสวรรคตแล้ว ก็ทรงตั้งสุนทรภู่ให้เป็น

11/07/2566

เจ้ากรมอาลักษณ์ฝ่ายพระขรรค์ราชวัง มีบันทึกคดีเช่น
พระสุนทรโวหาร คงใช้ราชทินนามตามที่ใ้พระราช
ทานเมื่อรัชกาลที่ ๒ เวลานั้นสุนทรภู่อายุได้ ๖๖ ปี

หนังสือสุนทรภู่อ่างเมื่อในรัชกาลที่ ๔ มีปรากฏ ๒
เรื่อง คือบทละครเรื่องอุทัยนราชนคร แต่งถวายพระองค์
เจ้าดวงประภา พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระปิ่น
เกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นหนังสือเล่มสมุดไทย ๑ เรื่อง ๑
ก๊อปลงเรื่องพระราชพงศาวดาร พระบาทสมเด็จพระ
พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่วสันตสิงห์ให้แต่งอีกเรื่อง ๑ เป็น
หนังสือ ๒ เล่มสมุดไทย นอกจากนั้นยังมีบทเห่พระเจ้า
ลูกเธอ ๆ กล่าวกันว่าบทเห่เรื่องอุทัยนราชนครให้เรื่อง
พระอุทัยมณีเป็นของสุนทรภู่อ่าง แต่จะแต่งถวายพระ
องค์ใดหาทราบไม่

ตั้งแต่สุนทรภู่อ่างเป็นที่พระสุนทรโวหาร รัชกาลที่ ๔
อยู่ ๕ ปี ถึงแก่กรรมในรัชกาลที่ ๕ เมื่อขณะ

พ.ศ. ๒๓๘๘ มีอายุได้ ๗๐ ปี

(๒๑)

(๖) หนังสือที่สุนทรภู่แต่ง

หนังสือบทกลอนที่สุนทรภู่แต่งมีมาก ที่ได้ขึ้นแต่
ชื่อเรื่องยังหาฉบับไม่พบก็มี ที่สายสูญไปเสียแล้วไม่
ได้ขึ้นชื่อเรื่องมาลงชื่อนั้นก็เขยวักคงมี จะกล่าวถึงแต่
เฉพาะเรื่องที่ยังมีฉบับอยู่ในปัจจุบันนี้ มี ๒๐ เรื่อง คือ

นิราศ ๘ เรื่อง

- ๑) นิราศเมืองแกลง
- ๒) นิราศพระบาท
- ๓) นิราศภูเขาทอง
- ๔) นิราศเมืองสุพรรณ (แต่งเป็นโคลง)
- ๕) นิราศวัดเจ้าฟ้า
- ๖) นิราศอิเหนา
- ๗) นิราศพระแท่นทองวัง
- ๘) นิราศพระประธม
- ๙) นิราศเมืองเพชรบุรี

11/05/2566
นิราศทั้งปวงนี้ แต่งจบในสมัยที่เขยวักเล่มเดียวทุกเรื่อง

(๖๒)

นิทาน ๖ เรื่อง

- ๑๐) เรื่องโคบุตร ๘ เล่มสมุดไทย
- ๑๑) เรื่องพระอภัยมณี ๘๔ เล่มสมุดไทย
- ๑๒) เรื่องพระไชยสุริยา (แต่งเป็นกาพย์คำเทียบ
สอนอ่าน) ราวเล่มสมุดไทย ๓
- ๑๓) เรื่องนครกาย ๒ เล่มสมุดไทย
- ๑๔) เรื่องลักษณวงศ์ ๘ เล่มสมุดไทย (เป็นสำนวน
ผู้อื่นแต่งต่ออีก ๓๐ เล่ม)
- ๑๕) เรื่องสิงหะไกรภพ ๓๕ เล่มสมุดไทย

สุภาสิต ๒ เรื่อง

- ๑๖) สวัสดิรักษา ราวเล่มสมุดไทย ๑
- ๑๗) สุภาสิตสอนหญิง เล่มสมุดไทย ๑

บทละครเรื่อง ๑

- ๑๘) เรื่องอภัยนุราช เล่มสมุดไทย ๑

11/07/2568

บทเสภา ๒ เรื่อง

๑๙) เรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนกำเนิดพลายงาม

เล่มสมุดไทย ๑

๒๐) เรื่องพระราชพงศาวดาร ๒ เล่มสมุดไทย

หนังสือขทกลอนของสุนทรภู่ได้เริ่มพิมพ์ในรัชกาล
 ๓ เมื่อยมเมย พ.ศ. ๒๔๓๓ หมอสมิทเจ้าของโรงพิมพ์
 ทบวงคอคแหลมพิมพ์เรื่องพระอภัยมณีก่อนเรื่องอื่น พิมพ์
 ข่ายคราวละเล่มสมุดไทย เรียกราคาเล่มละ ๒๕ สตางค์
 คนตนซื้อหมอสมิทได้กำไรมาก นับว่าถึงสร้างตึกได้
 หลังหนึ่ง จนหมอสมิทคิดถึงคุณสุนทรภู่ เทยวสัย
 ตามหาเชื้อสาย หวังจะให้ยำเหินๆ เวลานั้นนายพิศ
 ขตรสุนทรภู่ยังอยู่ แต่จะได้ยำเหินๆเท่าไรหาปรากฏไม่
 คงแต่หมอสมิทรวบด้วยพิมพ์หนังสือพระอภัยมณี คัด
 มาทั้งหมอสมิทแลเจ้าของโรงพิมพ์อื่น ๆ ก็ค้นคว้าหา
 หนังสือขทกลอนของสุนทรภู่พิมพ์จนขายเป็นล่ำค้ามา
 บางเรื่องได้พิมพ์ถึง ๓ ครั้ง ๔ ครั้ง หนังสือขทกลอน

ของสุนทรภู่ได้พิมพ์เมื่อในรัชกาลที่ ๕ หมดทุกเรื่อง
เสภาเรื่องพระราชพงศาวดารหอพระสมุด ฯ ก็ได้พิมพ์
แต่ในรัชกาลที่ ๕ แต่พิมพ์เพียงเท่าที่จำกันได้ไว้ไว้ เพราะ
ฉวยสูญหาย พึ่งหาได้ฉบับบริบูรณ์ จึงมาพิมพ์
ตลอดเรื่องต่อในรัชกาลปัจจุบัน

๗) ว่าด้วยเกียรติคุณของสุนทรภู่

บรรดาผู้ที่ชอบอ่านบทกลอนไทย คุณเหมือนจะเห็น
พ้องกันโดยมากกว่าสุนทรภู่เป็นกวีทวิเศสศคนหนึ่ง ถ้า
เราจะลองให้เลอภกวีไทยบรรดาทมิชอเสียงปรากฎมาใน
พงศาวดาร คัดเอาแต่ทวิเศสศเพียง ๕ คน ใคร ๆ
เลอภกวีเห็นจะเอาชอสุนทรภู่ไว้ใน ๕ คนนั้น ชอวิเศส
ของสุนทรภู่ที่แปลกกยกวคนอื่นนั้น คือในกระบวรกลอน
นั้นว่าเป็นอย่างเอก แต่ถ้าจะเอาทั้งถ้อยคำแลความเข้า
ประกอบให้พิพรอมด้วย แล้ว จะเปรียบกับ พระราชนิพนธ์
พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยยัง
ไม่ได้ ความแปลกกว่าคนอื่นถ้าใครสังเกตขบเสภาเรื่อง

(๒๕)

ขุนช้างขุนแผน ตอนขุนแผนชวนเรือนขุนช้างคราวเข้าห้อง
นางแก้วกิริยา ซึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้า
นภลัยทรงพระราชนิพนธ์ เทียบกับตอนกำเนิดพลาย
งามซึ่งสุนทรภู่แต่ง (อันอยู่ในเสภาเล่ม ๒ คุยกับท้าวพระ
สมุท ๑ พิมพ์ ๒ ตอน) ก็จะได้เห็นว่าบทกลอนพระ
ราชนิพนธ์กับบทกลอนของสุนทรภู่ผิดกันอย่างไร ว่า
โดยย่อพระราชนิพนธ์ทรงถือความเป็นสำคัญ ถ้าแห่ง
ใดโดยจะไต่กลอนก็แต่จะพาให้ความเลื่อมมัก ทรงหย่อน
ทางกลอน เช่นยอมทิ้งสำผัสในเป็นคั่น รักษาความไว้
มิให้เสีย ฝ่ายสุนทรภู่นั้นถือเอากลอนเป็นสำคัญยิ่งกว่า
ความ จะยกตัวอย่างพอให้เห็น ดังเช่นในยทขุนแผนที
ได้คัดมาลงไว้แล้วนั้น สุนทรภู่แต่งว่า “แต่พ่อนท่านเจ้า
กรมยมราช” เช่นนั้นพระราชนิพนธ์เป็นไม่ทรงเป็นอันขาด
เพราะคำว่าเจ้ากรมนั้นผิดกับตำแหน่งของพระยายมราช
แต่ฝ่ายสุนทรภู่อีกดูว่าช่วยไต่กลอนสำผัสใน ถือว่า
ความก็แปลว่านายเหมือนกัน จึงใช้คำเจ้ากรมดังนี้.

สันทรภู่แต่งกวีในทางกลอนเป็นอันดับหนึ่ง อีกทางหนึ่ง
 กวีในสำนวนกระบวรว่าเป็นปากตลาด ซ่อนที่สันทรภู์คย
 ขวากนเลยเป็นเหตุให้ทรงพระราชนิพนธ์บทละครเรื่องไกร
 ทองตั้งกล่าวมาแล้ว แต่เป็นความจริง เพราะฉนั้น
 ชั้นบุคคลพลเมืองจึงชอบกลอนสันทรภู์ยิ่งกว่าของผู้ชั้น
 หนึ่งสี่กลอนสภาพที่แต่งกันในชั้นหลัง มักแต่งตาม
 อย่างกลอนสันทรภู์ ซ่อนจะพึงเห็นได้ในนิราศแลเรื่อง
 นิทานที่แต่งเป็นกลอน (ซึ่งเรียกกันว่าเรื่องวงศ์ ๆ
 จักร ๆ) อันปรากฏอยู่เป็นอันมาก แต่บรรดาผู้ที่พยายาม
 แต่งกลอนตามอย่างสันทรภู์นั้น ที่สำนวนปรากฏเห็น
 สามารถจะแต่งกวีได้ไกลสันทรภู์แต่ ๒ คน คือ นายมี
 เดิม บวร อยู่วัดพระเชตุพนที่แต่งนิราศเดือนแลนิราศ
 เมืองถลางคน ๑ กับหม่อมราโชไทย (ม.ร.ว. กระจ่าง
 อิศรางกูร ณ อยุธยา) ที่แต่งนิราศลอนดอนคน ๑
 ว่าเป็นศิษย์ศกษาที่สันทรภู์ทั้ง ๒ คน แต่ไม่ปรากฏว่า
 แต่งหนังสือบทกลอนเรื่องอื่นนอกจากที่ระบุนี้.

ในบรรดาหนังสือยทกลอนที่สุนทรภู่ได้แต่งไว้ ถ้าจะ
 ลองให้ผู้อื่นช้คิดว่าเรื่องไหนเป็นคึกว่าทกเรื่อง ก็น่าจะ
 เห็นยคิต้องกันโดยมาก ว่าเรื่องพระอภัยมณี (ตอนต้น
 ๔๔ เล่มนั้น) ควรนับว่าเป็นคึกที่สุด เพราะเป็นเรื่องยาว
 แต่งคิตลออกทงเรอ เรื่องอื่นเช่นเสภาตอนปลายงาม
 ถวายตัวกคิ นิราศภูเขาทองกคิ นิราศเมืองเพ็ชรบุรีกคิ
 แต่งคิเหมือนกันก็จริงแต่เป็นเรื่องสั้น ถ้าจะลองคิตสิ
 อีกอย่าง ๑ ว่าในบรรดาบทกลอนของสุนทรภู่เรื่องไหนจะ
 เลวกว่าเพื่อน ก็คิเหมือนจะเห็นยคิต้องกันอีก ว่าบท
 ลครเรื่องอภัยนราชเป็นเลวกว่าเรื่องอื่น เห็นได้ช้คิว่า
 เพราะสุนทรภู่ไม่สันทคิแต่งบทลครไปแต่งเขาก้ไม่คิ ฉน
 ไทก้เหมือนกยที่สุนทรภู่ไปแต่งนิราศเมืองสุพรรณเป็น
 ไคลง ถ้าจะเอาไปเปรียบกยไคลงนิราศเรอทนยถอ
 กันว่าแต่งคิ เช่นนิราศนรินทรอิน สุนทรภู่ก็ช้ช้
 ไม่ได้ เพราะฉนจึงควรยกย่องสุนทรภู่แต่ว่าเป็นกวี

11/07/2566

วิเศษในการแต่งกลอนสุภาพ ฤๅที่เรียกกันว่ากลอน
แปดชั้น อย่างเดียว.

เสภาเรื่อง พระราชพงศาวดาร ทพิมพ์ ใน สมุดเล่มนี้
พิจารณาเห็นว่า เป็นหนังสือแต่งยากกว่า บทกลอน เรื่อง
อนของสุนทรภู่ เพราะตัวเรื่องพระราชพงศาวดารเป็น
จดหมายเหตุ ไม่มีท่าทางที่จะแต่งให้ขบขันฤๅจึใจได้
เหมือนเช่นเสภาเรื่องชนช้างชนแผนอินเป็นต้น ทานอ้าง
แอบพงศาวดาร ถ้าสุนทรภู่เลือกไปเองก็เห็นจะไม่แต่ง
แต่หากมีกระแสรับสั่งจึงต้องแต่ง ก็เอาหนังสือพระราช
พงศาวดารมาเปิดอ่านแล้วพยายามแต่งเป็นกลอนไปตาม
หนังสือนั้น แต่ก็แต่งได้หนักหนา ถ้าไม่เป็นผู้ที่สามารถ
จริงก็เห็นจะแต่งไม่ได้ อย่างนี้ ทเสภาเรื่องพระราชพง
ศาวดารชาติเป็น๒ ตอน ตอนต้นแต่งแต่เรื่องพระเจ้าอัย
ทองสร้างกรุงศรีอยุธยาไปจนเสร็จการรบขอม แล้วข้าม
ไปแต่งเอาตอนศึกพระเจ้าหงษาวดีคราวขอช้างเผือกใน
แผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ก็คงเป็นเพราะเมื่อ

สุนทรภู่แต่งตอนต้นถวายแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้า ๓ พระ
 จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริเห็นว่าเรื่องพระราชพง
 ศาวดารตอนต้นนั้นคงจะแต่งเสื่อกองไม่น่าฟัง จึง
 โปรด ๓ ให้เข้าไปแต่งเอาตอนศึกพระเจ้าหงษาวดีใน
 แผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ทำนองพระราช
 ประสงค์จะให้แต่งตลอดไปจนเรื่องสงครามสมเด็จพระ
 นเรศวร ๓ แต่แต่งมาได้ถึงพระเจ้าไชยเชษฐากรุงศรี
 ลีคนาคนหุยกกกองทัพลงมาช่วยกรุงศรีอยุธยา มาถูก
 กลอบาย พระเจ้ากรุงหงษาวดีตีแตกกลับไปค้างอยู่
 เพียงนั้น เห็นจะเป็นเพราะเหตุสุนทรภู่อดแก้กรรม เสื่อก
 เรื่องพระราชพงศาวดารนั้นจะเป็นหนังสือเรื่องหลังที่สุด
 สุนทรภู่แต่ง เข้าใจว่าแต่งเมื่อราว พ.ศ. ๒๓๘๗

จบเรื่องประวัติสุนทรภู่เพียงนี้.

เสภาเรื่องพระราชพงศาวดาร

สุนทรภู่แต่ง

ตอนที่ ๓ เรื่องคเณรขอม

๑ กราบขังคัมสมเด็จขทินทร์สุร

พระยศอย่างปางนารายณ์วายุกุล

มาเพิ่มภูลภิญโญในโลกา

ทุกประเทศเขตรขอมมานอชนั้ม

สพรั่งพร้อมเป็นคชทุกภาษา

ขอเดชะพระคุณการุณา

กัวยเสภาถวายนิยายความ

๑ จะกล่าวพงศาวดารกาลแต่หลัง
 เมื่อแรกตั้งอยุธยาภาษาสยาม
 ท้าวอู่ทองท่านอุปสำห้พยายาม
 ชี้อุปพรหมณย์ไว้หัดคิดพร้อมกัน
 มีจดหมายลายลักษณ์อักษร
 เจ้ทร้อยสิบสองคาบเป็นข้อขึ้น
 ขัษาลโทศกตกลำคัญ
 เเคอนหัวนครุกรชนหกค้ำควร
 เพลาสามนาฬิกาภัยเก้ายาท
 ตั้งพิธีไสยสาครพระอิศวร
 ได้สั่งช้ทักษิณาวังมุงคลควร
 ได้ค้นหมันตามกระบวนแต่โบราณ
 เปนมหามงคลเลิศประเสริฐศักดิ์
 สร้างปราสาทสำนักไพฑูรย์สถาน
 สำเร็จแล้วจึงให้สร้างปรางปรากการ
 ช้อไพชยนต์ทิพพิมานอลงการ

แลวสร้างพระที่นั่งใหญ่ใต้สวรรค์
 สามปราสาทเสด็จพลันด้วยหรรษา
 ท้าวอุทองครองเสวยสวรรค์
 พระชันษาสามสิบเจ็ดเสด็จสมประสงค์
 ช้พ่อพรหมณเฑาะวนามตามที
 พระรามาธิยทีไม่มีสอง
 นามบริศวีธยธยาครอง
 ให้ลูกต้องตามนามพระราม ๑
 ๑ ครานันพระองค์ผู้ทรงศักดิ์
 จลจักรจอมทศทีศา
 บำรุงเมืองเรืองฤทธิ์อศรา
 ผุงประชาชมนันทุกคืนวัน
 มีเมืองชนดิยหกพระบุรี
 คือเมืองคณาวศวันครสวรรค์/
 เมืองชวามละกาพิจิตรนัน
 เมืองสวรรค์โลกศุโขไทย

เมาระลำเลียงบุรีศรีธรรมราช
 ทั้งสงขลามาภิวัตน์ไม่ขาดได้
 พิศณุโลกกำแพงเพชรเมืองพิไชย
 ทวายใหญ่เมาระคมะจันทบูร
 แดนอุคมสัมพงค์วงศ์กระษัตริย์
 เจ้าจังหวัดตราเขนทรนเรนทรบุรี
 ไทชนาสาส์นวิบุรณ
 ยิงเพิ่มผลภาคกทกนรินทร์
 ทรงจำพงดงองค์พระเชษฐา
 ร่วมครรรภาฮั้เรศนรังสรรค์
 จำจะให้ไปบำรุงกรุงสุพรรณ
 ค่วยท่านนั้นสิร่วมสรวิวงศ์
 อนงราชกุมารชาญศักดิ์กา
 องค์พระราเมศวรควรประสงค์
 จำเวญไวยใหญ่ยิ่งประยูรวงศ์
 11/7/2566
 ควรดำรงเมืองลพบุรี

คำร่ำพลางทางออกพระโรงรัตน์
 คึงกระษัตริย์ขนานนามต้องตามที
 เฉลิมเศษเซษฐาธิบถ
 ให้เป็นที่พระบรมราชา ฯ

๑ ครานั้นพระเจ้ากรุงสุพรรณ
 พระราเมศวรนั้นก็หรรษา
 ค่างองค์ทรงค้ำนับริยัญชา
 แล้วลลาไปสู่พระบุรี ฯ

๑ ครานั้นพระองค์ผู้ทรงเดช
 มิ่งมงกุฎอุยอเยศจำเวญศรี
 สถิตยแท่นแสนสำราญกาลฤดี
 ค้วยบุรุษอมคตประทุมร้าย
 จำจะให้ราชบุตรศกสงสาร
 ไปรอนราญไล่ริบให้ฉิบหาย
 เสทีจออกพระโรงคัลพรณราย
 แล้วเผยผายสิงหนาทประภาษมา

เสี้ยเสี้ยนวิบรอนจรโดยท่อน

บอกพระราเมศวรมาหน้อยหา

คำวรวรขั้พระโองการคลานออกมา

ลงนาวารับไปทั้งใจจง

วนหนึ่งก็ถึงลพบุรี

อัญชลิตูลความตามประสงค์

ว่าพระทรงฤทธิพิศวงค์

เชิญเสด็จเสรีเร่งไปกรุงไกร ฯ

๑ ครานันพระราเมศวรราช

ฟังอำมาตย์ทูลแจ้งแถลงไข

ให้ทเรือเร็วพลันในทันใด

วิบครวโลกันหนงถึงบุรี

ประทัยจอกทอศทำนาคำหนัก

ชนเฝ้าองค์ทรวรภษรังษ

น้อมประนมบิ่ค้มคัลอัญชลี

สถิตยที่พระโรงรัตนชัชวาลย์ ฯ

๑ ครานั้นพระองค์ผู้ทรงเดช
 ทอดพระเนตรแลมาตรงนำฉาน
 เห็นลูกยามาประนตยทมาลัย
 มีโองการทักทายภิปวายเข้รย
 นี้แน่เจ้าเขาวยอกขี้โยรส
 อ้ายขอมคกตถกณะลูกเอี้ย
 พ้อสกุสเสนแค้นใจไม่เสยบ
 แม้นละเลยจะกระเจิงละเลิงไป
 เจ้าแก้วตาযাজิครของบิครเวศ
 ไปเหยียบเขตรคัยเข้ญให้เย็นไส
 จับประหารผลาญชีวิตให้บรวโดย
 จะไต่ฎาฎามีได้ให้ว่ามา ฯ

๑ ครานั้นพระโอรสยศยง
 คีโรรายกรายลงแล้วทูลว่า
 ซึ่งข้อขอมคกคคิคริครพาลา
 จะอาสามิให้เคืองเข้ของบทมาลัย ฯ

๑ ครานั้นพระภูเบนทร์เรนทร์สร
 ๓ ๔
 ไทพังทลคยพระหัตถ์อยู่ณคณาน
 ๕ ๖
 ๗
 ๘
 ๙
 ๑๐
 ๑๑
 ๑๒
 ๑๓
 ๑๔
 ๑๕
 ๑๖
 ๑๗
 ๑๘
 ๑๙
 ๒๐
 ๒๑
 ๒๒
 ๒๓
 ๒๔
 ๒๕
 ๒๖
 ๒๗
 ๒๘
 ๒๙
 ๓๐
 ๓๑
 ๓๒
 ๓๓
 ๓๔
 ๓๕
 ๓๖
 ๓๗
 ๓๘
 ๓๙
 ๔๐
 ๔๑
 ๔๒
 ๔๓
 ๔๔
 ๔๕
 ๔๖
 ๔๗
 ๔๘
 ๔๙
 ๕๐
 ๕๑
 ๕๒
 ๕๓
 ๕๔
 ๕๕
 ๕๖
 ๕๗
 ๕๘
 ๕๙
 ๖๐
 ๖๑
 ๖๒
 ๖๓
 ๖๔
 ๖๕
 ๖๖
 ๖๗
 ๖๘
 ๖๙
 ๗๐
 ๗๑
 ๗๒
 ๗๓
 ๗๔
 ๗๕
 ๗๖
 ๗๗
 ๗๘
 ๗๙
 ๘๐
 ๘๑
 ๘๒
 ๘๓
 ๘๔
 ๘๕
 ๘๖
 ๘๗
 ๘๘
 ๘๙
 ๙๐
 ๙๑
 ๙๒
 ๙๓
 ๙๔
 ๙๕
 ๙๖
 ๙๗
 ๙๘
 ๙๙
 ๑๐๐

๑ ครานั้นพระราเมศวรราช
 เคารพร้อยภิวาทขมิขมมัน
 มาเกณฑท์พวกโยธาไค้ทำพัน
 ล้วนฉกรรจ์แข่งขั้ระคั้ค
 ทั้งอารของคองทนคั้วยมนต์เวท
 แสนวิเศษฤทธิไกรชาญไ้ชยศรั
 ๓
 ๔
 ๕
 ๖
 ๗
 ๘
 ๙
 ๑๐
 ๑๑
 ๑๒
 ๑๓
 ๑๔
 ๑๕
 ๑๖
 ๑๗
 ๑๘
 ๑๙
 ๒๐
 ๒๑
 ๒๒
 ๒๓
 ๒๔
 ๒๕
 ๒๖
 ๒๗
 ๒๘
 ๒๙
 ๓๐
 ๓๑
 ๓๒
 ๓๓
 ๓๔
 ๓๕
 ๓๖
 ๓๗
 ๓๘
 ๓๙
 ๔๐
 ๔๑
 ๔๒
 ๔๓
 ๔๔
 ๔๕
 ๔๖
 ๔๗
 ๔๘
 ๔๙
 ๕๐
 ๕๑
 ๕๒
 ๕๓
 ๕๔
 ๕๕
 ๕๖
 ๕๗
 ๕๘
 ๕๙
 ๖๐
 ๖๑
 ๖๒
 ๖๓
 ๖๔
 ๖๕
 ๖๖
 ๖๗
 ๖๘
 ๖๙
 ๗๐
 ๗๑
 ๗๒
 ๗๓
 ๗๔
 ๗๕
 ๗๖
 ๗๗
 ๗๘
 ๗๙
 ๘๐
 ๘๑
 ๘๒
 ๘๓
 ๘๔
 ๘๕
 ๘๖
 ๘๗
 ๘๘
 ๘๙
 ๙๐
 ๙๑
 ๙๒
 ๙๓
 ๙๔
 ๙๕
 ๙๖
 ๙๗
 ๙๘
 ๙๙
 ๑๐๐

ข้างที่ผูกลูกสักคิระกรวดคาก
ล้วนองอาจโล่ห์เขนก็เงินจัก
มาพร้อมพรังนั่งเขียกเขียดยัค
สารวิคตรวจตราพลากร ฯ

๑ ความในพระองค์ผู้ทรงยศ
เอกไฮรสาณูไชยคังไกรสร
เสด็จเข้าทศรองอลงกรณ์
แล้วสอดช้อนเครื่องทรงฉกรับ
ครั้นสำเร็จเสร็จสรรพชัยพระแสง
โดยตำแหน่งส่งความตามขณ
มาทูลลาบิตรงค์ทรงพิภพ
ประนมนนคอบสคัขริยโองการ ฯ

๑ ความในพระองค์ดำรงราชย์
สถิตย์อาศน์รนามุกทาหาร
เห็นพระบิขยครสถล้าราญ
จึงมรคพจมานประภาษมา

11/07/25๕6

เจ้าดวงใจพ่อจะไปกัมพูชประเทศ
 ระวังเหตกลศึกภูกนกัหนา
 จะหยดขยงระวังพระกายา
 ไม่ได้ทำแล้วอย่าหาญเข้าราญรอน
 ซื่อว่าศึกแล้วอย่านุกประมาทหมิ่น
 ค่อยประคั้นจตุจำเภาคำสอน
 อย่าให้อายชายหน้าประชากร
 จงดาวรสวิสต์ือข่ามีไภย
 ธิษประมาปราชรายเตียนทเลี่ยนหนาม
 ติงองค์ความทขี้เขิญให้เขินไส
 จงมีโชคไชยะชนะไภย
 ให้ส่มในมโนรตหมตทุกอัน
 ยนพระแสงสาตราอาญาสิทธิ์
 ไครคคคิดเช่นฆ่าให้อาสัญ
 จงอกมสมศษทุกนิรันตร
 ซึ่งไภยนทรสังโตอย่าไกลักราย ฯ

๑) ครานั้นพระโอรสยศยง

กราบลงแทบบาทพระฤาสาย

เคารพริบพรพลงแล้ว่างกาย

ผืนผายมาทรงคชาธาร

ไค้มหัพไชยฤกษ์ให้เล็กทัพ

ไ้รบแซ่เสียงสำเนียงขาน

ต้น^๕ของ^๕หิง^๕อง^๕ออก^๕น^๕อก^๕ท^๕ว^๕ร

เสียง^๕ส^๕ท^๕าน^๕ด^๕น^๕เล^๕อ^๕น^๕ส^๕เท^๕อ^๕น^๕ส^๕ท^๕ก

ท^๕ห^๕าร^๕อ^๕ง^๕ไ^๕ย^๕ก^๕อ^๕ง^๕ค^๕ร^๕ง^๕ไ^๕น^๕า

เสียง^๕ซ^๕ำ^๕ง^๕ม^๕ำ^๕เว^๕ร^๕อ^๕ง^๕อ^๕ย^๕ก^๕อ^๕ง^๕ก^๕ก

ท^๕ว^๕ย^๕ห^๕า^๕ญ^๕ข^๕าน^๕ไ^๕ห^๕เ^๕อ^๕ฟ^๕า^๕ก^๕ก

อ^๕ก^๕ก^๕ะ^๕ท^๕ก^๕ข^๕ำ^๕ม^๕ท^๕ง^๕พ^๕ัน^๕ร^๕ุง^๕ไ^๕ก^๕ร

ป^๕ระ^๕ท^๕ิ^๕บ^๕ร^๕อ^๕น^๕น^๕อ^๕น^๕ค^๕ำ^๕ก^๕ล^๕าง^๕อ^๕ร^๕วิ^๕ญ

ห^๕ล^๕า^๕ย^๕ว^๕ัน^๕ค^๕ัง^๕พ^๕ล^๕ิ^๕บ^๕พ^๕ลา^๕ห^๕ย^๕ค^๕อ^๕า^๕ไ^๕ค^๕ร^๕บ

เส^๕ย^๕ว^๕ล^๕ค^๕ค^๕ท^๕ง^๕เ^๕น^๕ม^๕ุง^๕ไ^๕ย

ถ^๕ิง^๕เว^๕ย^๕ง^๕ไ^๕ช^๕ย^๕ก^๕ม^๕พ^๕ชา^๕พ^๕อ^๕ว^๕า^๕ค^๕ว^๕ิ

มีทันตั้งค้ายคอยู่สำนัก

สั่งให้พักพลทหารชาญไชยศรี

ชั้นประทัยพลับพลาพนาลี

ให้โยธีลื้อมรคยเป็นชอชคั้น ฯ

๑ ครานันพระองค์ทรงนัครา

กัมพูชาจิราจรงสรวิค

รู้เรองราวข่าวคักชกคกรรจ

นายกยันตั้งประชิตคตถาวรา

แล่นพีโรธโกรธกรรวคระทบยาท

คำรสเรียบกอปราชโฮรสา

กียซ่าเฝ้าเจ้าพระยาและพระยา

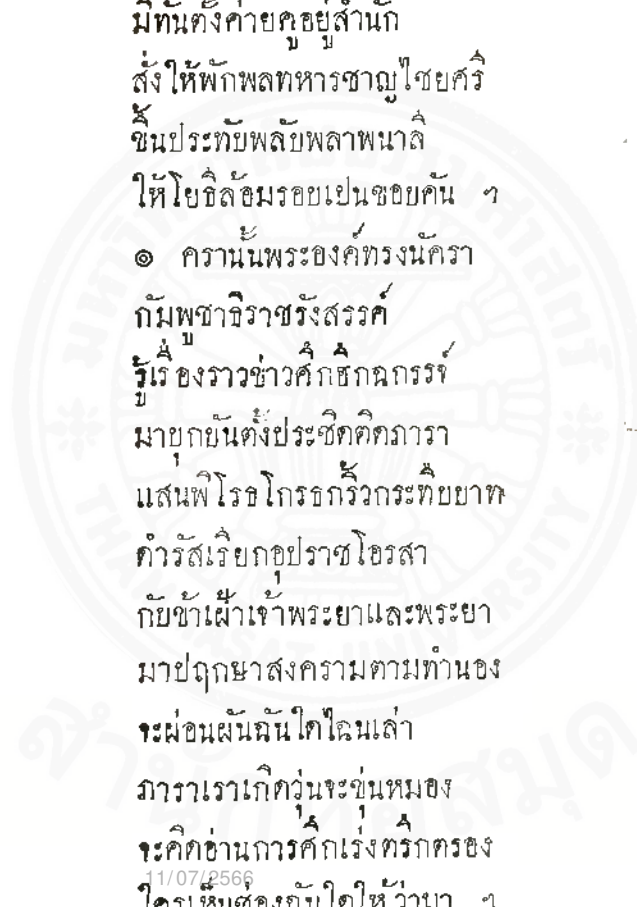
มาปฎกษาสงครามตามทำนอง

จะผ่อนผันคั้นโตไคไคนเกล้า

ถาวรเราเกิดวันจะชุ่นหมอง

จะคิคอ่านกรรคักเร่งทรคทรอง

ใครเห็นชอชคั้นโตให้ว่ามา ฯ

๑๑ ครานั้นเจ้าพระยาอู่ปราบ
 เคารพพร้อมถวายแล้วทูลว่า
 ชงทัพไทยเดินยกยกกันมา
 ขออาสาให้เคืองเบืองขทมาลย์
 จะหักไหม้โจมตีขับรยุทธ
 ให้ม้วยมตยัยแยกถึงแตกฉาน
 ชงทัพมาลาเมื่อขเดินเห็นชอนาน
 ถึงสถานมีทนยังตั้งกระบวน
 จะหักหาญรณทำค้ำวณ
 เห็นจะมีไชยาลักห้าส่วน
 ไม่มีค่ายถ่ายเทคงเวรวน
 ใคร่ครวญเห็นจะไต่ตั้งไปอง ฯ

๑๒ ครานั้นพระเจ้ากรุงกัมพูชา
 ได้ฟังว่าเปรมปรึ่มค้อยข่มย่อง
 จึงเอนอรรถตรัสความตามทำนอง
 11/07/2566
 ก็แลวลูกถูกคองคิลของญไทย

แล้วฉันก็คิดว่ากรมบรรดาพวกข้าเฝ้า

ซึ่งลูกเราว่าเห็นเป็นไหน

จะได้ช่วยของคล่องจิตรเหมือนคิดไว้

ฤฯเห็นเป็นอย่างไรให้ว่ามา ฯ

๑ ฝ่ายว่าข้าเฝ้าเหล่าพวกขอม

ต่างเห็นพร้อมเพรียงกันยงหรรษา

จึงกราบทูลตามมลกิจจา

ซึ่งศรีสุมาตองทเห็นคนัก

ด้วยทัพไทยไพร่นายยังรายเรีย

ทำลายเสียจุโจมรียโหมหัก

อย่าให้ตั้งค่ายมั่นขยนิ้นัก

แม่นหนองหนกนึ่งไว้ไม่สู้ดี ฯ

๑ ครานั้นพระเจ้ากรุงกัมพูชาประเทศ

สทชัยเขตปรีดิ์เปรมเกษมศรี

ทรงสำรวจลสำรวจแล้วพาที่

เหวี่ยงเส้มนิกรวจตราพลากร

แล้วตรีสังข์อุปราชราชโอรส
 วจุคมุทศทวอบหาญชาญสมร
 ไปโจมตีพยับไทยไพร่รอน
 จงถาวรภลสวัสดิ์กัจจโกย ๗
 ๑ ความนี้อุปราชราชบุตร
 เกษมสังข์ยี่สิบเจ็ดมีโหน
 ยี่สิบคมาเตรียมพลไกร
 จำนวนไพร่โยธาหม่นห้าพัน
 ๕
 ดงยามสองกองทัพไม่สู้ยี่สิบ
 ดำเนินพลออกทวารบุรีการกัน
 ห้าหมื่นให้เฮฮาพตจากัน
 ๕
 ดงกองทัพรบพลันในทันที
 ๗ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕
 ให้ยิงปืนครนครึกเสียงกกกของ
 ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕
 ให้ร้องเลอลั่นสนนมี
 ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕
 คายทั้งพร่องพร้อมลอมราว
 ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕
 ท่อนคันทพมาไม่ทราบ ๗

๑ ความนี้แม่ของสองทหาร
 อดหม่นตกใจเฮ้ใครหนอ
 นวยคายโตคโลได้ไม่ย่อท้อ
 ร้องร่ำพ่อพวกเราเอาให้ตาย
 หมู่ทหารราญรี้ลี้ปรัยท้อ
 บ่ร้ายอาวู้อหอกทากำชายสาย
 พวกขอมแข่งแทางกระทั่งพงทลาย
 ไทยตายแตกคนเสียดกรนครก
 เขมรโตคโลคโลได้พวกไทยล่า
 มิวหลัดขาศเสียดกระบวนเมื่อจวนตัก
 ขอมกระทำชำเคิมโให้เคิมชก
 ชกกระทกรรวิจันทัพไชย ฯ

๑ ความนี้พระราเมศวรราช
 ทรงไสยาศน์ในพลับพลาที่อาไศรย
 เสียดกรนกรนคนพลันในทันใด
 ตกพระไทยผลันผลุนหมุนออกมา

เห็นผลเมืองเนื่องหนนชญาได้
 กงทัพไทยย่อหย่อนอ่อนนักรหนา
 แสนพิโรธโคศกลับเข้าพลับพลา
 ทรงสาคราวังวางออกกลางทัพ
 ชัยพลพลไกรไ้ตระหลย
 ใครไม่รบหลักเลียงจะเลี้ยงลย
 ทหารกลั้วตัวตายเข้ารายรบ
 ทั้งสองทัพแขงขันประจัญบาน
 ต่างกำแหงแรงเริงในเชิงยุทธ
 ฤทธิรุตพันพ่าศกัณฉาตฉาน
 พวกรวมอ่อนหย่อนอ่อนไม่ทนทาน
 ไทยทหารฮักให้เป่นโกลา ฯ

๑๑ ครานันมหาอุปราช
 กรวดตวาดพลนิกายทั้งซ้ายขวา
 ต้อนกระคันหนนชู้กระหน่ำมา

พวกโยธาอื่นตัวกลัวความตาย

† พันแทงแย้งยุทธอาวุธสั้น

† แขนงขึ้นต่อคิไม่หนีหาย

† ทั้งสองข้างต่างระทมข้างล้มตาย

† ไพร่นายกลังกลากอนาใจ ๖

๑ ครวานันพระรามเคศวรราช

ของอาจะมีไคพรันประหวั่นไหว

ทรงม้าารวิชัยด้วยฉิว

† ค้อนไพร่พลทหารเข้าราญรบ

† ทั้งสองข้างต่างแขงกำแรงชก

† ชิกกะตกรกรกรขวเเฉยวทะระหลย

† ข้างทัพไทยไพร่น้อยค้งตอยทย

พวกขอมรบขุกยันประจัญบาน

จนเพล่าฟ้าขาวเข้าครู่ครู่

† ยิงเกร็ยวกรชกให้ด้วยโมหานธ

† ไพร่ยังค้ายนายค้อนเข้ารอนราญ

ชิลห่ม่านขนส่ว่าง^{ให้}ขนวางรอง ๗

๑ ฝ่ายว่าพระราเมศวรราช
ของอาจมีไ้^{ให้}หลยสยบสยของ
แต่เห็นพลน้อยกว่าท่าเย่นรอง
จำจะต้องผ่อนพักไว้ สักที
กำรที่พลางทางให้ โยกลงทัพ
รอรบยับไปแต่ไม่หนี

เขมรให้ โกลาตามราว

พวกไทยคิดอยทนร้อนมาพลาง ๗

๑ คราน^{นี้}ออปราชาราชบุตร
เห็นสันสูก^{ให้}แดนเมือง^{ให้}เครื่องขัตติวง
จะคิดคามข้ามเขตรประเทศทาง
ก็เห็นห่างเวียงไซยไม่ชอบกล
ไม่ม^{ให้}กองลำเลียง^{ให้}ยงทหาร
ทางกันการสารพัคจะขัตติสน
ก็เลิกทัพกลีบจร^{ให้}ไม่รอนรน

ประมาณคนมีได้ คิจะตักตาม ๗

๑ ฝ่ายพระรามเคี้ยวสรวิงค์

ให้พักพวกตรงคกลางสนาม

แล้วชิมนุมนเสนาปฤชษาคความ

แม้ว่าวามเล้าก็เห็นจะเป็นรอง

พลเรามาหาพนลงกลั่นกล้า

ก็น่อยกว่าสียเขาหนึ่งไม่ถึงสอง

จึงรอรล้าให้ ใจคนอง

คงจะตองแกเผคไม่เซตมือ

บอกขอพลคนเพิ่มเติมมาใหม่

ไม่มีไชยแล้วพากลับขอย่านขถือ

ไคเวียนรู้ สู้เขาเอาให้ฤ

แต่งหนังสือบอกพลนให้ทนต์ ๗

๑ ครานนั้นเข้าเฝ้าเหล่าทหาร

กราบกรานเห็นพรอมนอ้มเกษิ

๑๑/07/๒5๕๖
แต่งหนังสือบอกคราไม่รวี

ให้เสด็จสืบมารับบิดาไคไล ฯ

๑ ความนั้นพระราเมศวรราช

ให้เกลื่อนอพยพหยาครทั้งน้อยใหญ่

ประทับอยู่เขตรแคว้นแดนกรุงไกร

ตั้งพระไทยท่าทัพอยุธยา ฯ

๑ ความนั้นเสด็จปรีชาชาญ

ทำทูลสารทรงยศโอรสา

แรมร่อนนอนในพนาวา

ถึงกรุงศรีอยุธยาด้วยฉับพลัน

ก็เข้าในนครเขตรสถาน

แจ้งสารเสด็จมีขมื่น

ถึงเวลามาเตรียมอยู่พร้อมกัน

คอยเฝ้าองค์ทรงธรรมพระโรงไชย ฯ

๑ จะกล่าวถึงพระของค์ผู้ทรงเดช

เนานิวคณ์ปรากฏของอันผ่องใส

แสนสำราญบ้านราชฤไทย

อนงค์ในเคียงคู่เข้าอยู่งาน
 ย่างหมอยเมียงเคียงคอยชม้อยม้วน
 เป็นนวนนวนน่าชมสมสณฐาน
 ย่างกล่อมขยับวัยเพลงบรรเลงลาน
 พระสำราญรื่นเรริงบรรเทิงใจ
 พอสายแสงสุริยาภาณุมาศ
 ยุทธาทรออกพระโรงวินิจฉัย
 สถิตย์แทนเนาวิรัตนไศย
 เสนาในหมอยเฝ้าเป็นเหล่ากัน
 เลียงยระโครมโครมครึกพิภักดิ์
 ตามท่านองชิตยราชรังสรรค์
 ดึงจักรกฤษณ์ฤทธิรงค์ทรงสืบวรรณ
 พันพระภักตร์ซัดถวมความขี้
 ๑ ครานันพระยามหาอำมาตย์
 อภิวัตทุกความไปตามท
 ขอเดชะพระองค์ทรงจรณ

ชนชวอยู่ใต้พระบาท
 บัคนพระโอรสยศยง
 ให้ชนโหมจ้ตรงค์แม่กงนำ
 กัยหลวงคักกิเส่นศิริเสนา
 นำสารามาเคารพภิวันท์
 พอทุลเสร์จคลี่สวอานถวย
 บรรยายโดยคักชิมิมัน
 อานขบขบขบวงคัมคัล
 ทรงนำขลลงกรตคนชชวาลัย
 ๑ ครานันพระองค์ค่างวง
 ใต้ทรงพงอองอินไม่บรรหาร
 คินงนถกรกตราเอนช้านาน
 มีโองการสิงหนาทประภายมา
 เขออะไรวลกเวาช่างเบาจิตร
 แพกความคักคักคักกนกชายหน้า
 ทำให้เสียท่วงทีในปรีชา

คี^คแต่^ดกลา^กคอก^คอถ^อท^ทนง
 จ^จนเส^สย^ยพระ^พศ^ศวี^วส^สต^ตน^นา^าช^ชค^คแ^แค^คน
 เข^หา^าเข^ขต^ตร^รแ^แค^คน^นอ^อว^วิน^นไ^ไย^ยมา^าไ^ไหล^ลท^ทลง
 ไ^ไม่^{ม่}ระ^{ระ}ว^วัง^{ัง}เน^นอ^อต^ตว^วม^มว^วท^ทนง
 อ^อ้าย^ยข^ขอม^มค^คง^งเห^หิม^มฮ^ฮก^กน^นก^กค^คเข^เา
 ค^คร^รน^นจ^จระ^{ระ}น^นง^งท^ทง^งไ^ไว^วไ^ไห^หก^กา^าเว^{เว}ีย
 ะ^ะโ^โต^ตเค^{เค}ีย^ยไ^ไห^หญ^ญเ^เียม^มเท^{เท}ย^ยเท^{เท}ียม^มเช^ชา
 เข^หม^มัน^นห^หมา^าย^ยห^หย^ยเ^เอ^อล^ลเม^{เม}อ^อเ^เมา
 โ^โธ^ธร^รส^สเว^{เว}า^าห^หม^มัน^นป^ประ^{ระ}มา^าท^ทจ^จิง^งพ^พลา^ลค^คพ^พล^ลง^ง
 จ^จำ^ำจะ^{จะ}ใ^ให^ห้[้]พระ^พร^รม^มร^รา^าชา
 ย^ยก^กไ^ไย^ยธ^ธา^าค^คา^าม^มไ^ไป^ปค^คัง^งใจ^จห^หวัง
 ท^ทำ^ำลา^ลย^ยล^ล้าง^งภ^ภา^าร^รา^าเข^เ้า^{้า}ผ^ผำ^ำพ^พัง
 ค^คง^งไ^ไก^กไ^ไค^คง^งม^มไ^ไน^นร^รถ^ถห^หม^มค^คไ^ไพ^พย^ยไ^ไภ^ภย
 เ^เห^หว^วย^ยม^มห^หา^าม^มน^นต^ตริ^รช^ชม^มิ[ิ]ข^ขม^มัน
 ไ^ไป^ปส^สพ^พร^รธ^ธน^นภ^ภา^าร^รา^าอ^อย^ยำ^ำช^ชำ^ำไ^ไค^ค้
 เ^เห^หญ^ญเ^เส^สค^คิ[ิ]จ^จเ^เษ^ษย^ยช^ชำ^ำมา^าไ^ไว^วไ^ไว

จงรีบไปเร็วหวาอย่าช้าที ฯ

๑ ครานั้นตำรวในเค็ รัชสัง

ถวายบังคมคล้อยถอยจากที

เรียกผีพายพายหน้าสงนาวิ

ไม่รอรัคนหนังกถึงพลน

ประทัษท่าคลาไคลขึ้นไปเฝ้า

กัมเกล้าอัญชิตขมิขมน

ทูลว่าองค์พระทรงยศศคธรรม

ให้เสิญเสด็จผายผันยังกรุงไกร ฯ

๑ ครานั้นพระบรมราชา

ฟังเสนาทูลแจ้งแสดังไข

สั่งให้จันทนาแล้วคลาไคล

คนหนังกถึงในออยธา

เรือที่นั่งเขาประทัษกษณวน

เสด็จควนแห่แหนแน่นหนา

ครันถึงวังยังกระษณควนลลว

เข้าพระโรงรัตนในทันที ๑

๑ คราวนี้พระองค์ผู้ทรงเดช
ทอศพระเนตรปรีดิ์เปรมเกษมศรั
เห็นเขมรฐาสูรวิงศ์ทรงยินดี
เชิญสถิตยร่วมที่ขลลึงกรัตน
ต่างองค์ค้ำนัยอภิวาท
ร่วมอาศน์เอกิเรกเสวตรฉัตร
มนศรีเขาเฝ้าเบียดกันเฝียดยัค
สองกระษัตริย์ปราโสดกันไปมา ๑

๑ คราวนี้ฝ่ายพระนรินทร์บนขั้ระเทศ
ชยชเขศยชคชยามภาษา
ครัสประภาษตามราชกิจจา
พระนัตตาท่านไย่ปรายไพร่
เสียดฤทธิเหลวแหลกค้องแตกทัพ
ระยำยบไพร่พลกับนบ
ท่านเอนคักภักตร์ไว่สัถกั
บ บ

ช่วยขยี้เหยียบขยำให้ทำลาย ฯ

๑๑ ครานั้นพระบรมราชา

สำรวจว่า ทลไปตั้งใจหมาย

ศึกเพียงนมพอกที่จะจุ่นวาย

พระหลานชายพ่ายแพ้ออกแก้มือ

ทำไม้กับทัพเขมรเด่นเขาเลือก

มีแค่เข้ลือกสู้ไทยจะได้ฤา

เสียแต่หย่อนอ่อนหนักไม่พดปรือ

ไต่ลงมือมั่นไม่สรรพไม่กลับมา

อย่าได้ทรงพระวิตกยกธรร

ศึกนี้จะขอค่านับรับอาสา

แต่ไพร่พลของข้าเจ้าไม่เอามา

รับประทานโยธาสักหมื่นข่ลาย ฯ

๑๒ ครานั้นพระภูเบนทร์นเรนทร์สู้รบ

ยิ่งเพิ่มภลสำราญรมย์ด้วยสมหมาย

สำรวจเรียงเสียงประสานขานสหาย

แล้วฉันผ่ายพจนาคถประภาษพลัน

เหวี่ยงเส้นกริธาพยหะ

ให้แต่พระเจ้าพชมขมมัน

จะยกไปกัมพชาอีกห้าวัน

ให้เกณท์กนไว้หวาอย่าซำท

ประภาษพลางทางเชิญพระเชษฐา

เข้าปรางค์ปรวปรักเปรมเกษมศรี

ทรงเสวยโภชนาสาล

สถิตยทมณเทียรวิเชียรพร้าว ฯ

๑ ครานั้นเจ้าพระยามหาอำมาตย์

ผู้รับราชโองการให้ขั้ครหมาย

กะเกณท์พวกพหลพลนิกาย

แต่ตัวนายยี่สิบถ้วนกระบวนจร

กองอาสาหกเหล่าเข้าบรรจบ

เคจรกรบหัวท้าวชาญสมร

ไพร่สามหมื่นมณมอภาฯจร

เคยราญรอนยืนยงคิงกระพิน
 ทงคชามำมิงสังสระอัย
 หมอความคอบชบชกชยณ
 จำยอวุดเสื่อผำสารพิน
 มาพร้อมกันเข้ากระษณถวันทุกกอง ฯ

๑๐ ครวณันพระบรมราชา
 ครนโยธาพร้อมพรงกันทงผอง
 สทวกโตฤกษ์ยามคามทำนอง
 เข้าสัหองเมตงคทรวงอารุช
 ทลลาองคพงศ่นวันทรบนประเทศ
 พระทรงเคชยนต์เป็นทสค
 ทรงอำนวยพรประสิทธิ์ฤทธิรท
 จงโค่นชคให้เหล็กแตกทำลาย ฯ

๑๑ ครวณันพระเจ้ากรุงสุพรรณ
 รัชพรรจรวัดควยจวนสาย
 เสรีจทรงช่างขลลงกทนงพลาย

ให้คลี่คลายทัพให้เป็นโกลา
 ประโคมแซ่แครงสังข์ตั้งสนั่น
 พลขันธ์แลหลามงามสง่า
 เสียงครนครีกกักก้องกลองประภา
 กระบวนนำนำออกนอกปรากการ
 ข้ามทุ่งมุ่งหมายออกชายป่า
 โยธาให้ร้ายดาวधान
 หลายวันทันเกินในคงกาล
 ดงสถานกองทัพพลขันธ์
 ๑ ครานันพระเมศวรปรเมศ
 ทอดพระเนตรทัพใหญ่ใจหรรษา
 แจงว่าองค์ทรงฤทธิพิศุลา
 รัยไคลคลามารับในชัยไว
 ประนตน์ยังคมประนมหัตถ์
 เชิญกระษัตริย์สพลขันธ์ที่อาไศรย
 ทั้งโยธาทหารลำราญไร

เข้าเฝ้าไท้พร้อมพรังกิ่งขัญชา ฯ

๑ ครานันพระเจากรงศพรพรรณ

สรวลสันตครีตตามคามกัษา

ยังไรรพ่อนอก รมัตรีขัณคตา

ยกออกมาเสี่ยไซยแก่ไพรี

พระองค์ทรงฤทธิคิวิตก

ไหลงบกคามตะบงจนตงท

ทำไฉนจึงไต่เปลี่ยเสี่ยท่วงที

แจ่งคกัเคิมไปจะไคร่ฟ้ง ฯ

๑ ครานันพระราเมศวรรราช

อภิวาททลไปทังใจหวัง

ตั้งแต่ตนจนล่าเขาขารัง

เหลือกกำลังพลน้อยจึงถอยมา

มันทังเมืองเนองหนนขนายไต้

จึงเสี่ยไซยขจามิตรพลนักหนา

17/07/2566

ขอพระองค์ทรงฤทธิขัตตุลา

โหนคตาแกกสโตเพนอายุ ฯ

๑ ครานนพระบรมราชา

ล้ารวลว่าคอบไปตั้งใจหมาย

สูงมากด้วยจะไค้ช่วยพระหลานชาย

จะฉนั้นผายพรงนไปคักทัพ

พระรามราชบริบรองเบ่นกอนนำ

คมโยธาล้วนฉกรรจ์ห้าพันสรรพ

มีเกียกกายยกยัตร์ปลัดทัพ

โดยค้ำหรัยสงครามตามมีมา

ศรีสพลางสายฉหลังหันโต

พลไกรพรังพรอ้มล่อมแน่นหนา

คัมฮองกองไฟไกลปลับปลา

คอบตรวจคราน้งยามตามทำนอง ฯ

๑ ครันรุ่งรางสว่างแสงสุริยา

ไก่อ้าชานชั้นสนั่นก้อง

๑ 11/07/2566

นำค่างพรมลมาชวยปราชลของ

คุเหว่าร้องเร่งรักพระศรียง
 ผกาทานยานแย้มแถมสาโรช
 ริมเขื่อนไซคยรรพคาธาระหง
 แสงหิรัญพรรณรายชนชายคง
 จิตรงค์ต่างคนพนกยา
 จักแจงแต่งกายทั้งนายไพร่
 ประจำให้เข้ากระบวนไว้ถ้วนหน้า
 บ้างผูกข้างพระที่นั่งอลังการ
 มารอทำรับองค์พระทรงธรรม ฯ

๑๑ ครานันพระบรมราชา
 ชวนกระษัตริย์นตคาชมขมน
 ประคัยองค์ทรงสรรพแล้วดับปลัน
 จรรวัดมาเกษรคณคระบัตใจ
 สองพระองค์เสด็จทรงข้างที่นั่ง

พร้อมสพรังคนแห่แล้สว

ให้สนั่นครันครนียงบันไฟ

จากค่ายใหญ่เกรียวตรงเข้าตงคอน

ถึงประเทศเขตรทุ่งกรุงกัมพูชา

ไม่ยั้งหยุดทวยหาญชาญสมร

พอรাত্রีคือขอมลอมนคร

ให้สทอนปลนชนคนกำแพง

เสียงสนั่นครันครนียงบันตย

เขารบรบผ่าพังกำลังแขง

จุดบันไฟไล่ล้างกันกลางแปลง

ยอแย่งเฝ้าเรือนเกลอนทำลาย ฯ

๑ ครานั้นพระเจ้ากรุงกัมพูชา

มีพลชัยตาองฮาขะประมาทหมาย

รู้สึกคนวนเวียนลีเจียนตาย

๒/1/07/2566

กวีนวนวายหนออกนอกบุรี

ราษฎรอันจิกรไม่คิดสู้
 ค่างเกรี้ยวกรพาลกแลเมียบหนี
 โยธาไทยไล่ลัดสกัดตี
 เสียงโศกก็แซ่เสียงทังเวียงไชย
 ผัวปลัดเมียบเมียบพวากจากลูกผัว
 วังแต่ควมเคี้ยวเที้ยวร้องไห้
 พวากกองทัพจับมัดด้วยขี้ใจ
 ยกมือไหวทวมหัวกลวเค็มที่ ฯ

๑๐ ครานันพระบรมราชา
 กษัตริย์ศรีนครท้าวเจ้าเวียงศรี
 ครันมีไชยไท้ โดยสทวอดดี
 สั่งโยธาเทียวประกาศราษฎร
 ผู้ที่มาอ่อนน้อมยอมโดยดี
 จะให้ยប់สวัสดิโมสร
 ๑๑ ๒๕/๗/๒๕๖๖
 ทูลรับหลบลดหนชอกซอน

จงกวาดค้อนรอมชอมไปพร้อมกัน

วัยสังปลางทางพานักการาช

เที่ยวประพาศทั่วในไชสวรรย

ประทัยอยู่กับพชาลีบหัววัน

พระทรงอรรรมักลับมายังธานี ฯ

หมดความ ตอนที่ ๑

สำนักหอสมุด

ตอนที่ ๒ เรื่องศึกหงสาวดี

จะกล่าวถึงพระองค์ผู้ทรงศักดิ์
 มหาจักรพรรดิราชาดนาถา
 เถลิงวงศ์มังกุฏอุยอชา
 บำรุงราษฎรศาสนาให้ถาวร
 พระปกเกล้าชาวบุรีเป็นตชน
 สำราญร่วมโพธิ์สโมสร
 มีคชาพาหะนรินทร์
 ทั่วอาณาเขตแดนผู้ค้ำบารมี
 กบเือกพงทงสองลวันผ่องแผ้ว
 ชาติช่างแก้วเกิดสำหรับกบเือกวงศร์
 เป็นเจ้าช่างค่างนามลวันงามค
 อยู่โรงทรมปราสาทในราชวัง
 คุ้มพานทองรองหม้ายลาผล
 ผนวตกัมพลนนิยภกหลัง

พเนกฟักผูกม่านเพดานขึง
 หมอชควาญทั้งพราหมณ์กล่อมอยู่พร้อมเพรียง
 ข่ายสาม โมงลงน่าน้ำกลองชนะ
 ขึงเบ่งปะเบ่งक्रमกระหม่เสียง
 เครื่องส่งสำหรับช่างสองข้างเคียง
 พร้อมเพรียงเพราะพระขารมี
 หอมทั้ง โภโคกโยธวิ
 เพิ่มภลลัญญ์โยคีทั้งโกสิย
 ทั้งเห็นอไศโพรพาประชาช
 ล้วนมั่งคั่งมั่งมีต่างปรึคา
 ชาณาจักรนครประเทศราช
 พงพระบาทขณฤทททกทศ
 ทุกถนฐานบ้านเมืองเลื่องภษา
 พระเจ้าช้างเผือกมหาจักรพรรดิ
 ผายเสนาข้าเฝ้าเหล่าทหาร
 ต่างเรียงรับการศอกช่อมฝักหัด

ขยับย่นทงข้างมาผกสารพค

สนามนำจักรวรรดิหคทกวัน ๑

๑ จะกลบกล่าวถึงพระเจ้าเมืองหงษา

เปนนรามีญประเทศทกเขตระชคท

พม่าทวายฝายลาวเมือครวอนน

อวิวนทหงษาพงบารมี

เวือทวายเรื่องเมืองไทยทใหญ่กว้าง

มีเจคซ่างเผือกอัยบวิศรี

คิคจะใครไต่มาไวฮาน

ให้มนตริคิคอ้านแตงสารตรา

๑ ครันเสร์จสรวพพิขณคปีตราแล้ว

ใส่กล้องแก้วมรกฏตามยศถา

ให้ส่มิงโยตราชมาตยา

คมโพรทำสียบตรงเข้าคังคาล

ยสยวนคนเทินตามแผนท

๑ ๑ 11/07/25๕6
ถึงเจตียสามองคคองทางบ้านต่าน

พยชนพลพามาในยาลาน

เขาแจ่งเวียงเมืองกาญจนบุรี ฯ

๑ ฝ่ายผู้รับปลัดยกรบัตร์แจ่ง

ให้ชนแพ่งรียพามากรุงศรี

นำเข้าหาเจ้าพระยาจักรี

พร้อมอภัยที่ศาลาว่าราชการ

ให้มอญล่ามถามซักตระหนักแน่

อ่านเขียนเปลี่ยนแปลพระราชสาร

เป็นคำไทยใต้วระเขียบแล้วเทียบทาน

พนักงานนำเข้าคอยเฝ้าพลัน ฯ

๑ จะกล่าวถึงพระองค์ผู้ทรงเคช

ขนิขกนคเรศรังสรรค์

สถิตย์แท่นมั่นมหาเวชยันต์

เสมอชนยณทุกมพลสมรินทร์

สาวสุรางคนางขำเรอเสนอบาท

บำรุงราชรัฐเชิงบรรเทิงถวิล

ข้างร้องรับขยี้ขานประสานพิณ

บ้านเรือนมณฑลไพโรชวิศา

ครั้นสายแสงสุริยาฉายพระผ่านเกล้า

เสด็จเขาทรงทรงภษา

ประทัยเครื่องเรององค์องการ

ออกข้างนำพนักงานไข่ม่านทอง

เสด็จเหนือพระที่นั่งบัลลังก์อาศน์

พร้อมมหาดเล็กพวงร้อยสิ่งสนอง

ประโคมตึงสังข์แตรเสียงแซ่ซ้อง

มโหรีทักกักก้องท้องพระโรง

ฉายชำเฝ้าเหล่าขุนนางต่างตำแหน่ง

ก็ตกแต่งกายลาวันอำโลง

นุ่งส้มยักซึกกลีบจัตจีบโจง

เข้าพระโรงบังคมก้มกราบกราน ฯ

๑ เจ้าพระยาจักรีศรีสุโสมหะ

ขอเศษะทูลความตามราชสาร

เบิกทศเข้าเฝ้าฯ ปรนตยทมาลย์
 ชาลัษณเฝ่นงานอ่านสารตรา ฯ
 ๑ ในลักษณพระราชสารสวัสดิ์
 จอมกระษัตริย์ชงตำรงเมืองหงษา
 ทรงพระยศทศกรรณกรณา
 ให้เห็นใจไพร่ฟ้าประชาชน
 มีเมืองน้อยร้อยเอ็ดเป็นเขตรขอบ
 มานบนอบน้อมปรนตยทศรี
 กัยกรุงเทพทวาราวดี
 เป็นทางราชไมตรีได้มีมา
 ทราบว่าองค์ทรงยศมีคชเรศ
 ล้วนเฝ้าออกผู้ค้พระเศษพระเชษฐา
 เสมอชญจุลจักรทรงศักดิ์กา
 ษาษาปรากฎทมาลย์
 เมืองหงษาวดีที่ใหญ่กว้าง
 ไม่มีช้างเผือกผู้ค้ถิ่นฐาน

ขอพระองค์ทรงมหาปรีชาชาญ
 โปรดประทานให้น้องสักสองข้าง
 จะภานามงามภักตร์สังคึกี้แสง
 สมประเทศเขตรแขวงที่กว้างขวาง
 ให้ร่วมแดนแผ่นดินร่วมถิ่นทาง

ขอพระองค์จงสร้างทางไมตรี
 แม่นตรงศกศึกรักข้างข้างเผือกผู้
 ไม่ช่วยชกภักตร์น้องจะหมองศรี
 กรงอภัยยากับหงษาวดี
 จะขาดราชไมตรีซึ่งมีมา ฯ

๑๑ พอขบสารภรรยานกรายพระทรายเรือธง

ให้ขึ้นเคืองในพระไทยแต่ไม่ว่า
 ให้จ่ายเสียบงเลี้ยงศพวกทศดา
 แล้วตรองตรกปฤกษาเสนาใน
 ชงหงษามาขอข้างเผือกผู้
 จงคิดดูไครจะเห็นเป็นไฉน

จะแข่งข่อนผ่อนผันทำฉันทโค
 เร่งตรึกไตรโคจรควนญให้ควรรการ ฯ

๑ ฝ่ายเสนาข้ารองลของบาท
 อยู่พร้อมพรังทั้งมหาดไทยทหาร
 ค้างปรฤกษาว่าแต่ก่อนเคจรอนราญ
 ก็ผู้ผ่านหงษาเจ้ารามัญ
 ธิบลกเธอทั้งสองพนองได้
 ก็คมไว้ไม่ฆ่าให้อาลัย
 เมื่อไปเรตให้ไปขอพระหน่อฉนั้น
 เจ้ารามัญคินให้เป็นไมตรี
 เคยวนเล่าเขาขอคชสาร
 ควรประทานหงษาเป็นรามัญ
 แม้นไม่ให้เห็นจะมารขราว
 ในธานีก็คงเกิดสงคราม ฯ

๑ ฝ่ายพระรามเควรพระยาจักรี
 พระสุนทรอโยทเฒ่าทั้งสาม

ต่างขยักขยาดว่าจะให้เห็นไม่งาม
 จะลวนลามล้วงขู่ระมาททายบุคคล
 จึงทูลว่าข้าพเจ้าทั้งสาม
 เห็นไม่สมควรที่ให้อ่างคัน
 ที่ไมตรีมีแต่ก่อนไต่ผอนปรน
 ให้อ่างคันศรีมวงกลทวิชัยไป
 ถึงสองข้างข้างมอญพม่านั้น
 จะขยิบขยิบพินไม่หวั่นไหว
 จึงคนให้ไวภยเราก้เขาไว้
 เราใดให้ใด มิเมตรกัน
 ข้างเผือกผู้ค้ำขยิบทลกระหม่อม
 มีควรรยอมให้ไปจากไอสวรรค์
 เหมือนกลวคฝมอพวกรามัญ
 จะเสี้ยนเชิงมอญเพราะอ่อนตาม
 แม้นหงษามาค้ำบริเรา
 ข้าพเจ้าพร้อมพรั่งกันทั้งสาม

ขออาสาพระองค์ออกสงคราม
มาให้ตามล่องมาลงธานี ฯ

๑ ฝ่ายพระเจ้าแผ่นดินย่นพิภพ
หมายจะรบรบศึกไม่ถ่วงหนึ่
จึงตรัสสั่งทั้งสามว่าตามที

ให้เสนาที่ชำนาญแต่งสารตรา
เป็นความคอบมอขมิงโยคราวช
ยังคมลาฝ่าพระบาทนาถนาถา
กับไพร่ห้าสิบล้านถ้วนเดินมา
ลงหงษาเขาเฝ้าเจ้าธานี

กราบทูลความตามราชสารคอบ
แล้วนบนอบน้อมประนคอบทศรี
ฝ่ายเสนารามัญอัญชลี
แล้วก็คิดราชสารออกอ่านพลัน ฯ

๑ ในสารว่าพระมหากักรพรรดิ
เจ้าหงษาวังไชยไอลสวรรค์

เฉลิมวงศ์ทรงยศทศนครม

ครองเขตจรณทักรุงทวารวดี

ซึ่งพระนอင့်ตองประสงคซางเผอกม

เป็นของคัยญบ่างซาวกรงศรี

อันวิไลยในจังหวัดบดพิ

ผู้ใดมีบุญญาฤททาการ

จงขอมจกเกิดซางแลนางแก้ว

ไช้บุญแลวถึงจะไต่เวถนฐาน

ไม่รังเรองเครื่องจะอันครชาน

เหมื่อนบราณท่านเปรี๊ยะทำเนียบความ

ประเวณมีบุญการุญโลก

อุประโศคโภโคยก็ไหลหลาม

มีมาแก้วแลวมีซางมีนางงาม

คักสังครามกมกมาถงธาน

ซึ่งมีไต่ให้ซางเผอกไปเดียง

เพราะผิดเขียนอย่างพระนอင့်อย่าหมองศรี

เชิญข้าราชการประชาชี่
 จะไต่ มีเกียรติยศปรากฏไป ฯ
 ๑ พอขบสารอ่านแสนแค้นเคืองขุ่น
 ให้หมกมุ่นโมโหเสโทโหล
 ษะษกษกษกเยองเจ้าเมืองไทย
 จะไปไล่ลุยล้างชิงข้างมา
 ยิงชกชศศรสังสังมึงสระ
 บอกลังวะทวายเซียงใหม่หวา
 เกือนสืบสองจะไปคีคีรอยชยา
 ใครไม่มาเหมือนหมายจะวายปราณ
 เกณฑให้ท้าวหวเมืองเคืองรบพุ่ง
 เร่งบำรุงช้างม้าโยธาทหาร
 มึงสระประนมก้มกราบกราน
 หมายประกาศราชการทุกบ้านเมือง ฯ
 ๑ พอดังเกือนสืบสองพวกกองทัพ
 11/๑7/2566
 ทางคองขบแถวณต่างมาข้างเคือง

เมืองปรอนแปรแซ่ซ้งมานองเนอง
 เมืองเสียงเมืองเมอะคมะมะลำเลิง
 เมืองคองอุกามเมืองขวเขอน
 มากลาตเกตอินเมืองพลิมเมืองคิมตะเค็ง
 เชียงใหม่ท่งอิงวะเมืองละเค็ง .
 มาสันเชิงท่งจัตตองกองทวาย
 รวยรวมลอมพรอมเข้าสืบเกาหมิน
 หอกดาบขบพรอมหมตเหมื่อนกฎหมาย
 ท่งเกวียนต่างข้างมามามากมาย
 พม่าทวายมอญลาวเฝ้าพรอมกัน ๆ
 ๑ ฝ่ายพระองค์หงษาครกตราครุฑ
 ขึ้นจังหวัดเมืองไทยไอลสวรรคย์
 มีท่งล่านารอบเข่นชอยคัน
 คเหมื่อนกันกับลงกากลางสาชล .
 มีเรือร้าวคราวพระรามข้ามทหาร

ต้องคิดการตม้นำทำถนน

ครั้งนี้เราเล่าจะไปพร้อมไพร่พล

ต้องคิดกลการบังมโหฬาร

ด้วยเมืองรายฝ่ายเหนือเมืองไทยนั้น

แม่น้ำคั้นเขาขวางล้นกว้างใหญ่

เมืองพิศตรพิศณโลกศโยไทย

เมืองพิไชยเมืองกำแพงระแหงนั้น

จะระดมสมทบช่วยรบพุ่ง

บองกนกรงเทพเหมือนตงเขอนชดช

ทั้งเขานาลาเลียงพร้อมเพรียงกัน

เป็นทมนกนศรชยยา

เราตให้เตกอนพกษอนตง

จะย่อหย่อนอ่อนกำลังลงนั้กหนา

จะไ้ไทยไ้ทั้งข้างเือกมา

ท้าวพระยาใครจะเห็นเป็นอย่างไร ฯ

๑๑/๐๗/๒๕๖๖
๑) ใ้เจ้าอึ้งจะพระเจ้าแปรรุขครเขยหลาน

เหล่าทหารพร้อมเพรียงทั้งเชียงใหม่

ต่างยังคมสมเด็จพระปัญญาไว

เห็นระโศกเกรงทวารวดี ฯ

๑ ฝ่ายกระษัตริย์ชัยวงศ์เจ้าหงษา

จิตโศกาทหารชาญไชยศรี

อปราศที่พินาศเคยราวี

คมพลยศยหมนพนฉกรรจ์

เจ้าองระกะเกณฑเป็นเอกขวา

ทหารสยหมนพม่ากล้าแข็งขัน

พระเจ้าแปรบักชายไพร่ขายนั้น

สยหมนถวนถวนฉกรรจ์เลือกสรรมา

เจ้าเชียงใหม่ให้กำกบเป็นทัพหลัง

ทหารทั้งสยหมนถอยนผา

ตกาศเคยรเกวียนต่างทั้งช้างม้า

อจุล่อลาววควายเรียงรายไป

ถึงสองคาสำคัญเป็นวนฤกษ์

ต่างเอิกเกริกเตรียมกันเสียงหวุ่นไหว
 พระองค์หงษาสำราญยานพระไทย
 น้ำดอกไม้ทรงสคนธูปนอำพัน
 ทรงภาษาคำเมืองเรืองระยิบ
 ขนเหน่งทับทิมพรายสายกระสัน
 นลขององค์ทรงสวมเกราะนวมนั้น
 สึงวาลวรรณพรณรายเจ็ดสายทรง
 สวมพระมาลาสลัษประคัมเพ็ชร
 แก้วแก้วกรัถกนกวิหคหงส์
 ทองกรนวนสวมพระอำมรงค์
 ครั้นเสร็จลงจากบัลลังก์มายังเกย
 ขนคอคชสารเรืองร่านร่าย
 ชอชเทวนาคพินายเกินล้ำเสย
 ร้องแปรแปรนแหงนหน้าชงาเงย
 เปนช่างเคยเข้าดวงค์ใต้ทรงชน
 11/07/2566
 ใ้ถูกกษัตริย์ของเค็นกกองทัพ

ทั้งนำหลังคังคยคยบัสัน

ทวนองทิวยต์วิสล้างกลางอัมพน

ทั้งเสียงคนชานโห่ก้องโกลา

กลองชนะประโคมครนโครมครก

มโหรีทกลังข์แตรมแซ่ซำยขวา

ออกเดินทางกลางทุ่งฝนพุงพา

พวกโยธานำหลังคยคังกัน

พม่ามอญคอนหาบถือดาบหอก

กลยักระบอกแบกตะพาขรียผายผัน

หม้อเข้าปลาผ้านุ่งคาคพงพัน

เย็บคเสียดกันเกะกะเถียงเตลวระ

พวกตั้งระพม่าว่าสาแคะ

มอญว่าแกละฮาระเคลิงเกลิงแผนาร

ลาวว่าเขอเจอละน้อหิวร้อเมาะ

ทวายเป็นเตาระยามะเวเซชากัน ฯ

๑ ทางเสด็จเจ็ดเวรเย็นระชะ

ถึงเมาระตมะมัลล้าแม่่นาคัน

ต้องหยดข้ามโยธาถึงหัววัน

จึงพร้อมกันชนนยกริบยกไป

ยัสยวนครนถิงแขวงกำแพงเพชร

จึงเสด็จขึ้นพลับพลาท้าวไศรย

จึงจกแจงแย่งพลก่อกองคนใช้

เจ้าเชียงใหม่ให้รูดอยู่ที่เรือ

ถ้ากระจึงทั้งนาวาหลาวคาบ่าง

เจ้าเมืองนำพเนล้าปางไปทางเหนือ

ชยาประมาทกวาดระอาทงเขาเกล็ด

บรรพทเรือมาไว้แขวงระแหงน

แล้วทัพหลวงล่องศุโขไทยตั้ง

หยดยบยั้งเน่งพลยัปลาหลังศาล

ให้ม้าไล่ไปหาเจ้าธานี

11/07/2566

ผู้รังทศวรรษคโลกศุโขไทย

ต่างโชนซ้อนมอญพาออกมาเฝ้า
 ฝายพระเจ้าหงษাত্রีสร้อยไร
 ให้เกณฑ์ทั้งสองทัพกำกัษไป
 ยกจากศุโขไทยตามทางมา ฯ
 ๑ หยกคัษยังตั้งประชิดพิศณโลก
 ตามโฉลกหลายค่ายขักซ้ายขวา
 ริมฝั่งน้ำท่าประทุษทัพลัษพล
 ทุกหมู่หมวกตรวตราเสียงเกรียวกราว
 ให้รำเต้นเล่นสนุกทุกทุกค่าย
 เสียงทวามอญพม่าเฮฮาฉาว
 พวกเสียงใหม่ไค้แพนอ้อร้องซอลาว
 โอเจ้าสาวสาวเอ๋ยเฝ้ายลนัช
 พวกพม่าว่าเลเฮระพะ
 พยาษะชะคองร้ายของย่อ
 มอญทะแยแซ่ซ้องเสียงพองคช
 11/07/2566
 ไธระอรรณายเฮยเยาะเย้ยกัน ฯ

๑ จะกลับกล่าวเจ้าเมืองพิศณุโลก

พระธรรมราชาวิโยคเครวโคกคัลย

ให้สยบคร่ำว่าทพรามัญ

เข้าเขตรชณทข้างเหนือเหลือประมาณ

จึงเร่งรทจกเรือเร็วรบรุก

ไปอยุชยามหาสถาน

ชอกองทัพพร้อมอัญช้วยรอนราว

เป็นช้านานแล้วก็ไม่เห็นใครมา

จึงลากยนขนยนเนินเชิงเทินยอม

ศที่พล้อมหลายแสนเห็นแน่นหนา

เหลือจะนับทัพค่ายสศสายตา

พระธรรมราชาระทศสศใจ

จึงคิดว่ข้าศึกชกชกหาญ

จะรบรอต่อกันเห็นไม่ไหว

ให้กวาคครวมั่วสมประชุมไว้

๑๑/๐๗/๒๕๖๖
ก่อนแศไพร่ชนอยู่พรอมข้อมข้อมรการ ๗

๑ ผ่ายบันบกนคเระคเกยหงษา
 ไม่เห็นขาคีอกอกนอกถันฐาน
 แต่คอบฟงรงราชอยู่ช้านาน
 ลังทหารมอญลาวเข้าชวเรา
 ขกเขาคินถนที่ชานนน
 กากอนบนทาคตังภาเขา
 แล้วตรัสใช้ให้ส่มิงมตเนา
 เปนทคเข้าไปในเมืองแจ้งเรื่องความ
 ว่าเรายกโยธามาครั้งน
 จะไปครือยอุยภาษาสยาม
 ชวนชิงไชยไว้ยศให้ังคงาม
 แวะมาถามข่าวพระอนชา
 ให้้องเราเจ้าเมืองเปลืองมานะ
 มาชมพระเกียรติเคศของเซษฐา
 ชงรอรังหวงจะสนทนา
 11/04/2566
 เรรจากความเมืองไทเลองภา

ฤๅมานะจะไม่ลตทขศคักก
 ไม่ผูกกรักจักไม่รัยไม่นับถอ
 ฤๅจะสูตคักคณมอ
 จะชิงไชยไว้ออฤๅณันโต ฯ

๑ พระธรรมราชาพึงสั่งทศว่า
 พระมหาจักรพรรดิเป็นกระษัตริย์ใหญ่
 เราเป็นข้าถ้าจะนอกเจ้าออกไป
 ต้องกลัวไภยผ่านเกล้าเจ้าแผ่นดิน ฯ

๑ ฝ่ายทูตรีบกลับไปเฝ้าเจ้าหงษา
 ทูลกิจจาตามสั่งมาทงสน
 พระกลับใช้ให้ไปขู่เจ้ายริน
 ว่าทณนองเราเล็กเท่านั้น
 แต่ทัพนำถ้าจะให้เข้าไต่ตั้ง
 จะเต็มทงวงนิเวศขอขเขตรชัณฑ
 สันคำพททคกลับมาคยพลัน
 11/07/2566
 พระธรรมราชานันทวันวิญญา

จึงสั่งให้ไปนิมนต์ภิกษุสงฆ์
 ทงสองค้อออกไปเฝ้าเจ้าหงษา
 คนอกในให้แม่เห็นแก่ตา
 พระสงฆ์พากันออกไปค้ายรามัญ ฯ
 ๑ ฝ่ายพระเจ้าหงษาให้พาสงฆ์
 ทงสองค้อไปทวอยขอยค้ำขมั้น
 เทยวคคคยันไคทำไฉน
 กุคินขนกอนกของสำรองไว้
 แล้วพระเจ้าหงษাত্রัสว่าสงฆ์
 ทงสองค้อจงไปแจ้งแถลงไข
 ชนคินนขนกอนกของช้ชอนไว้
 จะใช้ให้ไพร่พลโยนคนละมือ
 จะเต็มสันถนฐานไม่ดังกรู
 ยิ่งจะรู้สู้รบหลักหลยญา
 ขอกพระนองของเรามาพคหารอิ
 ๑๗๐๗/๒๕๖๖
 ดาชนนคคคคองจะดังตาย

พระสงฆ์รีบกลับเข้ามาเล่าเรื่อง

ฝ่ายเจ้าเมืองนิกให้จิตรใจหาย

มือออกไปไม่รอดเห็นวอควาย

เสียหญิงชายไพร่ฟ้าประชาชาติ

จำจะออกไปเฝ้าเจ้าหงษา

ถึงจะฆ่าจะฟันยันเกษ

จะวอควายแต่เราเอาชีวิต

ไปแลกเหล่าชาวบริช่วยชีวิตพราหมณ์

จึงจกแจงแต่งองค์ทรงเสด็จ

ตำรวจเรียงวิมถนสนคนทาม

ทั้งข้าไทใหญ่่น้อยต่างพลอยตาม

พากันข้ามคูไปค่ายไพร่ ฯ

๑ เจ้าหงษาปราโศหิณีให้ตั้ง

ประทานทั้งเครื่องอาณพานพระศรี

แล้วส่งให้ไปอยู่ในบริ

เกณฑ์โยธาไว้ให้เสร็จในเจ็ดวัน ฯ

๑ ฝ่ายพระธรรมราชาทูลลากลับ
 เถนทักกองทัพหม่นถวนถวนแข็งขัน
 สมทบกับทัพหลวงทั้งยวงนั้น
 ยกไปนครสวรรค์ตามสัญญา
 ต่างตั้งค่ายรายเรียงไปริมฝั่ง
 ท่งน้ำหลังเกยกกายชกชายขวา
 ประชุมทัพยับยั้งตั้งพลับพลา
 คอยรอรารวมล้อมให้พร้อมเพรียง ฯ

๑ ฝ่ายพระเจ้าเซียงใหม่อยู่ฝ่ายเหนือ
 ตั้งค่ายรอบเขตลากล้อมเกลาเกลียง
 เสี่ยงสองร้อยลอบนำใส่ถ้ำเลี้ยง
 วางกระเซี่ยงช่องชันกลิ่นเมือก ฯ

๑ ฝ่ายลำพูนลำปางไปทางเหนือ
 กวาทเข้าเกลอเรือใช้ไ้สำเร็ว
 มารวมกับทัพพะเม็งกำแพงเพชร
 ตามเสด็จมาบรรจบสมทบกัน ฯ

๑ จะกล่าวถึงพระมหากษัตริย์
 เจ้าจังหวัดเวียงไชยไธสวรรย์
 เมื่อพระธรรมราชาขอกมานั้น
 ขอทัพกันทัพมอญช่วยบวชนวญ
 จึงตรัสให้พระยาพิไชยบรรณฤทธิ
 พระยาวิชิตณรงค์ช่วยทัพทหาร
 รัยขึ้นไปให้ทัพประจัญบาน
 รักษาบ้านพิศณุโลกไว้
 พระยาพิไชยบรรณฤทธิวิชิตณรงค์
 ยกทัพหมื่นคนองทวนไสว
 ขนทางทุ่งสาธิตกาลคยาไป
 ให้มาใช้สยดได้รู้ความ
 ว่ากองทัพเมืองมอญตั้งนครสวรรค์
 ทิวเมืองฝายเหนือถนนคางเกรงขาม
 ขอมกับเขาเข้าช่วยช่วยสงคราม
 11/07/2566
 ยกมาตามทงพระธรรมราชา

พระยาพิไชยบรมฤทธิ์วิชิตณรงค์น

ปฤกษากันเหลือจะรัยทัพหงษา

จึงถอยทัพกลับมาทลุมลิกา

พระมหาจักรพรรดิทราบช้ตความ

เสียดุตรเขยเคยสนิทเสียดิศณุโลก

ยิ่งเคราโคกทรวงเจียตั้งเห็นขหนาม

จึงกรสู่ว้าพระสุนทรสงคราม

พระยาจักรพรรดามเมศวรนน

บดินทพหงษายกมารบ

หิวเมองเวาเข้าสมทบทุกเขตรช้ดท์

เดิมขาสว่าจจะรัยทัพรามัญ

จะช้ช้งกันคิถ่านประการไค ฯ

๑ พระรามเมศวรศึกกจักรพร้อม

พระสุนทรอ่อนน้อมประนมไหว

ทัพหงษามาตั้งแต่ยังไกล

ยังมีไต้ประมาถการสงคราม

แผ่นดินประชิดติดกรุงที่ทุ่งกว้าง

จะแผ่พลคนจะบางกลางสนาม

จะมากน้อยคอยดูให้รู้ความ

ข้าทั้งสามจะออกกรีบให้ยับเหิน ฯ

๑ ฝ่ายพระองค์ทรงฟังคนทั้งสาม

ไม่เชื่อกวามคร้ามศึกนักสรรเสริญ

จึงว่าเจ้าเออาธระอย่าละเมิน

ข้อมเชิงเทินข้อมแย่งตงแตงไว้

แล้วกวาดครว้มัวสมประสมพร้อม

ลากย่นขนข้อมข้อมแย่งใหม่

ย่นเชิงเทินเคินบรรจยมีคคยไฟ

ตระเตรียมไว้รบขอกองทัพมอญ

เกดเสกเวียงวังคดลังนาคนหาหมีน

ถอทวนขนหอกทายกำชายศร

ค้ำนไเหนเหนักจักสมทยช่วยบรรวอน

๑๑/๐๗/๒๕๖๖

๑๑/๐๗/๒๕๖๖

๑๑/๐๗/๒๕๖๖

๑๑/๐๗/๒๕๖๖

๑๑/๐๗/๒๕๖๖

ลงเขื่อนรธิยชอชคประตหลัก
 เสียมชวากยกบนจกไว้ทุกซ่ง
 กลางคนชานยามตรวจทุกหมวกกอง
 คีเกวระกลองหมองกระแด่เลียงแซ่ไป

๑๑ ฝ่ายพระองค์หงษาพระยามอญ

อยู่เมืองนครสวรรค์เลียงหวันไหว

ทั้งรวมล้อมพร้อมพลสกลไกร

คิกสงไสยถามพระธรรมราชา

เรางอนง้อขอข้างข้างพระพิ

คักไมตรีไม่ประสงค์คบหงษา

ฤาใครทักขี้องพระน้องยา

รู้ขึ้นมาถึงข้างฤาอย่างไร ฯ

๑๒ ฝ่ายองค์พระธรรมราชาฉาดลาค

อภิวาททูลแจ้งแถลงไข

เมื่อทราวยสารท่านปัญญาเสนาใน

ต่างเห็นขอมพร้อมให้เป็นไมตรี

แต่พระสนทราสงครามรามเมศวร

ก็ขจรวิกรมให้หัตถ์

แมนคึกมาว่าจะขอออกต่อสู้

เหตเท่านี้จึงมีได้ให้พระองค์ ฯ

๑ ฝ่ายพระเจ้าหงษาวงศ์สาม

มันเห็นตามความละโมภเพราะโลภหลง

ชาติสอพลอก่อศกนททง

เห็นรูปทรงใส่เคอนว่าเหมือนง

จงทองฮักนทเห็นเหมือนเช่นวัน

จะกลืนกินคนได้ก็คืบ

เป็นแมลงเม่าเข้าในกองไฟ

มิได้รู้ประมาณการทั้งปวง

ตั้งขั๊กษาการแรงแ้งจะแข่งครุฑ

ข้ามสมทสคคะเนชะเลหลวง

เช่นหึ่งห้อยคอบแข่งแสงเคอนดวง

มินข้าหลวงสอนเจ้าข้าวสอนนาย
 จะไปศิโรตถาหยอก
 ให้มันออกรบพุ่งเหมือนมุ้งหมาย
 แล้วเลิกทัพขับพลพลนิกาย
 ทั้งไพร่นายหนนตามแลหลตามทาง ฯ

๑ พระอปรราชาของตรงข้ามทั้ง
 เขาถงกรุงอยุธยาเวลาสว่าง
 ให้ตั้งค่ายรายเรียงตรีมพเนียดข้าง
 พระเจ้าแปรตั้งข้างโพธาราม
 อังวะตั้งหลังวัดพทโธถนน
 ถงคลองตะเคียนตั้งเกวียนคนแลถนนหลตาม
 วัดการ้องคองอเมืองภกาม
 ละเชิงจิตตองตามตั้งบกกา
 พระยาเสียงพระยาพลิมตั้งริมท
 ลมพลหลายค่ายทั้งซ้ายขวา
 11/07/2566
 ทัพหลวงตั้งหลังขนอนปากคุมา

ทัพพระธรรมราชายกมาทัน

ให้ตั้งค่ายท่าย่านมะขามหย่อง

อยู่หลังทัพหลวงต้องเป็นกองชั้น

ที่คลองน้ำท่าสะพานเค็งถึงกัน

แต่ในวันเที่ยวเสร็จสำเร็จการ ฯ

๑ ฝ่ายนายหมวดตรวจตมทหน้าที

ในกรุงศรีอยุธยาหาสถาน

เห็นทัพใหญ่โตเห็นอเหลชประมาณ

ทั้งสถานคองกลนบนคอง

สถกส์เทอนเหมือนพลธาดลุ่ม

เสียงหวหวกเหมือนลมเพชหง

เหมือนพาลนบนภาเสียงอชิง

ตกใจเข้าไปทลมลความ

ทัพหงษามาตีประชิดตั้ง

ทั้งยกทั้งทัพเรือเห็นเหลชหลาม

11/07/2566

ตมากกว่ามาแต่หลังครึ่งสงคราม

อีกสักสามสี่ส่วนประมวญทุก ๆ

๑ ผ่ายส้มเค็้พระเจ้าพรหมจักรพรรดิ

เจ้าจังหวัดขวิเวณนเวนทร์สร

ทรายขาวคึกครกตราให้ฮาคร

เพราะช่วงคิมตระกลเกิดสงคราม

คึกหลายแสนแน่นหนากว่าทุกครั้ง

คุประเมินเกินกำลังคนทั้งสาม

แข่งพระไทยสั่งกำขบขบขบขบ

อย่าหวาดหวั่นครันครันห้ามข่มกัน

ขนรภษาน่าทอย่าหนีหลบ

คอรขบขบขบขบขบขบขบ

รภษาคืออาทมาตราขมน

ทลวงพนมนให้ขบขบขบขบ

ผู้ขบขบขบขบขบขบขบ

มาเร่งร้องเรือกกนเสียงหวั่นไหว

11/07/2566

ห้องห้องห้องห้องห้องห้องกระแตกค์แซ่ไป

ทุกหมู่หมอตระจไฟร่เ็นไชว่กัน

๑ ฝ่ายพระองค์หงษาคักกาเศ
ตั้งล้อมรอบขอบนิเวศทั้งเขตจรณทั
ไม่เห็นชาวเมืองมาถึงห้าวัน

เห็นจะพรันหวั่นหวาดขยาคมอญ
จึงใช้สมีงโยคราชลลาคพ

เคยเป็นทตมาขอข้างแต่ปางก่อน

ไยว่ากล้าเจ้าแผ่นดินนรินทร
เต็มศัทรอนให้ข้าคราชไมตรี

ว่าเกิตนางข้างแก้วแล้วตองมีศก
ทนงนกชกชกถอศกศกศร

เตยวนเล่ากมาเหยยบชาน

ไยต่อศกศกพันศกนเชิง

อินเชอชชัคราชสหมชานาง

ไยเซลาชลาคเหมอนมฤคถกถกถก

๑/07/2566
ท้าวพระยาสามนตยอสมยรรเทิง

ทูลสำเร็จสำราญการณรงค์

เชิญเสด็จเสวยข้าวออกมารบ

ให้ประสพสมคិតจิตรประสงค์

ถ้าแน่นไม่ไว้ยศจะลดลง

เชิญพระองค์ออกมาพุดจากัน

แน่นละเลยเฉยอยู่เหมือนผู้หญิง

จะรบชิงฉัตรไชยไธสวรรย

จะหักเอาเมื่อไรใดเมื่อนั้น

ไม่รังกวงศัพท์พันธุฤๅณใด ๆ

๑ ฝ่ายพระองค์ทรงศกจิตรพรต

ให้ข้องขัตติคิต้านทานไม่ไหว

จึงเขียนคำทำขอกจะออกไป

กำหนดในสามวันเป็นสัญญา

แล้วส่งให้ทูตถอนหนังสือกลับ

ไปทูลกับพระองค์เจ้าหงษา

ฝ่ายทรงศกจิตรพรตครั้นสัญญา

ให้เสนาอันยิ่งใหญ่แจ้งใจความ
 ค่ายหงษาพาทัพมานับแสน
 อเนกแน่นเมืองนครทองสำน
 เหมือนศึกเสือเหลืองกำราบจะปราบปราม
 แน่นไม่ตามใจไปเหมือนใจจง
 จะย้ายคเมืองให้เคืองเข็ญ
 จะยากเย็นขยับเขย่งเป็นผุยผง
 เวทนาข้าเฝ้าพวกเฝ้าพงศ์
 จะปลุกปลองเหล็กเหลวเหมือนเปลวไฟ
 ทั้งวิทวาอวาศพระศาสนา
 จะโรยราคร่ำหมองไม่ผ่องใส
 ถึงเรานชวนจะบรรลัย
 สู้ตายไปผู้เดียวเจียวจริงจริง
 ให้ข้าเฝ้าชาวเมืองพันเคืองแค้น
 สู้ตายแทนคนทั้งหลายพวกชายหญิง
 ๑/๐๗/๒๕๖๖
 ถิ่นฆ่าฟันฉนใดไม่ไหวคิง

จะสั่งให้ไปปลุกพระที่นั่ง
 ปล่อยให้ไปปลุกพระที่นั่ง
 กระทบทั้งสองสถิตยประคิษฐาน
 เสริมกลางห่างสักอกประมาณ
 พนักงานปลุกอาสนะ
 สูงกว่านั้นชั้นหนึ่งซึ่งจะตั้ง
 พระพุทธพระสังฆธรรมมาสาธุสะ
 ชื่อว่าราชสถูปคารวะ
 หว่างวัดพระเมรุราชิการาม
 ต่อกับวัดหอหัดดาวาศ
 เป็นทราซปลงกเวทังสาม
 ผู้วิสังขมกมกราชงาม
 ไปแต่งตามพจนานัญชาการ ฯ
 ๑) สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ
 ถึงวอนตลงพักตำหนักนาน
 แล้วทรงเรือสุพรรณหงษ์พร้อมวงศ์วาร

ทั้งไทรพาฤๅมาจรยัตามทรงธรรม
ข้ามชนทางหว่างวัดสี่ทิศ

ทรงพระราชยานบัลลังก์นรงค์สรรค์
ฝ่ายพระเจ้าหงษาพร้อมรามัญ
ก็แห่แห่นแน่นนตย์องกนมา

๑ สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ

โองการตรัสเชิญองค์เจ้าหงษา
ขึ้นแทนทองสองกระษัตริย์ตรีสี่สนทนา
พระเจ้ารามัญว่าเชษฐาเรา
เชิญพระพทลพระชวรมทั้งสิงหนรัตน์
มาทำสังคีตไพเราะนแล้ว

อินกรทวาราวดีจะค้เอา

เป็นของเราแล้วก็ได้ด้วยง่ายตาย
แต่ออกมาหาน้องจะครองสัคย์

ราชสมบัตินันจะคนถวาย

11/07/2566

เดิมถนนองขอสองข้างเผือกพลาย

พระไม่ให้ได้อายุไม่ว่าวัน

๕ ๕ ๕ ๕ ๕
เคียวนน้องต้องยกทัพมามาก

ต้องล่ายากข่าวไพร่เดินไพร่สัณฑ์

๕ ๕ ๕ ๕ ๕
จะขอพลเสือกข้างเผือกนั้น

จะยอมใจให้ขึ้นฤๅฉนั้นใด ๆ

๑ สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ

สทระตรีษิตขั้ของก็ตองให้

เจ้าหงษาว่าขอราเมศวรไป

จะเลี้ยงไว้เป็นโอรสให้ตั้งงาม ๆ

๑ พระมหาจักรพรรดิไม่ขั้ขั้

ขอกก็ตองให้สำเร็จด้วยเซ็ดขาม

เจ้าหงษาว่าพระสุนทรสงคราม

ขอไปตามลภูกรักกับจักร

จะยกทัพกลับไปคนไปหงษา

๕ ๕ ๕ ๕ ๕
เชิญเชิญผู้ทรงบุรีรุงซึ่งกรุงศรี

๕ ๕ ๕ ๕ ๕
พระจักรพรรดิตรัสตอบว่าชอบที่

แต่คนที่กองทัพจับไว้นั้น
 จะขอไว้ ให้ สิ้นอยู่ถิ่นฐาน
 ตามสำราญราษฎรจงผ่นนั้น
 เจ้าหงษายอมให้พร้อมใจกัน
 สักรามัญไพร่น้อยให้ข้ล้อยไทย ฯ

๑ พระจักรพรรดิตรัสสั่งสั่งทั้งสาม
 จักรรามเมศวรสินทรให้

ฝ่ายข้างเผือกเกลือกทตวิ.ป

แต่ล้วนได้ลักษณะเลิศประเสริฐทรง
 ทรงขอพระคเชนทโรคม

พระบรมไกรสรผ่นตามประสงค์
 ทั้งพระรัตนากาศอาจรงค์

พระแก้ว (ทรง) บาคค้ทงส์ข้าง

ประทานให้ ไปกับองค์เจ้าหงษา

ตามอัชฌาสารพัดไม่ขัดขวาง

11๒97/2๕66
 ครั้นเสด็จสวรรคตก็กลบักับขุนนาง

ตามชนทางฉนวนใหญ่เข้าในวัง ฯ

๑ ฝ่ายพระเจ้าหงษาวงกลับมากำย

ไต่ช่างพลายเผือกสนมอารมณหญิง

ให้เลี้ยงไว้ในที่พหุคยขยั้ง

จึงตรัสสั่งทงสามตามทำนอง

พระสนทรสังความรามเมศวรร

จักรชวนกันไปเอาซึ่งเข้าของ

ชวณยตรภรรยาพาพาน้อง

ทงพวกพี่น้องของตัวครอขครวมา ฯ

๑ ฝ่ายพระราเมศวรรชวนจักร

พระสนทรไปที่ดินเคหา

เก็บเงินทองของล้ำคณยตรภรรยา

ไต่พรอम्मลทลลาเจ้าธานี

ออกไปค้ายตั้งตั้งกำหนด

ต่างวันทททจะไปที่กลกรวงศรี

๑ 11/07/2๕66
ฝ่ายว่าพระองค์หงษาวง

ใต้ข้างสี่ข้างกลีบกองทัพไป ๆ

๑ ฝ่ายพระธรรมราชามาสั่งเสด็จ
ถึงเขตรแหวงกำแพงเพชรพิภพไพร่
ต่อพระองค์ทรงหมายกคลาโคต
จึงเลิกทัพกลับไปไปในไพรวัน
ถึงเมืองพิศณุโลกแสนโคกเครือ
ส่งสารเจ้าชยชยามหาสวรรค์
เสียบโอรสคชเรศเสวตวรรณ
จะทรงกรรวแสงสกลระทศฤไทย
คงขุ่นเคืองเรื่องที่เราไปเข้าหา
ช่วยทรงษานำพระองค์จะส่งไปสย
ที่จำเข่นนั้นไม่ล่วงเห็นดวงใจ

ทุกซัสทอินถอนฤไทยมิได้วาย ๆ

๑ ฝ่ายพระยาตานีศรีสัตต่าน
คุมทหารแขกเหลือเหล่าเขือสาย
เรือสองร้อยถอยเคียงทอดเรียงวาย

สมนอสาบพวนน้ำมนต์วนมีนคิง
 ทอคืออยู่ถวัลค์กฤตฺยข่างกระจะ
 ช่วยวราชะสงครามตามขั้วระสังค
 ครั้นสำเร็จเสด็จคึกนกทง
 ไม่เกรงองค์มังกฤตฺยอุชยา
 ด้วยโลกทรพย์กลับจิตร์คิทธิชยถ
 จะปล้นปลุกเอาสมบัตฺยเคืองรัตธา
 คมแขกไทรไถ่เหล่าชาวภารา
 ถอสัตราขันธ์ประตฺยไชย
 เข้าวังในไครนั้นไม่ทันรู้
 ไม่รบสู้ชายหญิงวังหวั้นไหว
 กระษัตริยาพาสนมกรมใน
 ลงเรือไปอยู่ลเมาะเกาะมหาพราหมณ์
 ค่างคนแตกแขกเข้าคั้นเอาของ
 เครื่องนากทองกองแขกขนแบกหาม
 ฝ่ายพวกล้อมข้อมปราการชาณฺยสงคราม

ต่างคิดความมาแยกตนแตกแต่น
ยังมีตายนายไพร่หนไทยวัง

ต่างทอดทิ้งเข้าของเงินทองแหวน
ลงเรือออกนอกข้าวพันท้าวแดน

ทางไยแล่นเรือรบไปลิบลับ

ฝ่ายขุนนางต่างตามทูลความแยก
ทศมนะเศกสนเสวีจเซญเสด็จกลับ

พวกที่ความชอบมิตแยกยับ

ประทานสรรพลือผ้าสารพัน ฯ

๑ จะกลับกล่าวเจ้ากรุงนาคนะหุต

เป็นมังกฎเกษลาวพงชาวขยัน

ทกวณนที่สำเนยกรือกเวียงจันท

พระองค์นมนมโฆษสนชวา

ใต้ทรายเรือเมืองไทยที่ใหญ่กว้าง

ออกชนช้างกลางฉรวงคักับหงษา

11/07/2563

ไม่เหี้ยท้อออกช่วยชนคชา

พระนามแก้วกัลยาสิริโยไทย
 เข้าราญรอนมอญฟาทชากคช้าง
 อิกนางนนิยงมีทกรุงโต
 จะขอใส่เป็นเค้ครองเวียงไซย
 เห็นจิตรใจจะเหมือนพระชนน
 จงส่งดาวทาวแมนแสนฉลาด
 ให้จัดแจงแต่งราชสารศรี
 ให้เพยชาติราชทตช้างพค
 ไปขอราชบุตรศรีอยชยา
 ๑ ฝ่ายหาญเลยเพยชาติเชิญราชสาร
 บรรณาการพร้อมหมกชนรดา
 กีบข่าวไพร่ไซ่สอยห่าวชยมา
 ทางเคอนหนึ่งถึงทวารวดี
 เข้าหาค่านผู้ใหญ่ปราไสทัก
 แล้วถามชู้แจงการในสารศรี

ถึงเวลาพาเพยชาคราชมนตรี
 เข้าเฝ้าทพระโรงก็มีบังคมทูล
 เจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุต
 ขอบพระยัตริย์นบคินทรสู
 อภิเศกเออฉัตรภระษัตริย์กุล
 สิ้นคำทูลแล้วก็อ่านสารสุนทร ฯ
 ๑ ในสารว่าพระองค์มีมงกุฏ
 กรุงศรีสัตนาคนหุตฉัตร
 ยี่ารุงราชฎรสำสนาสนาพร
 มินครวรชัยเอ็ดเขนเขตรคัน
 ขอบังคมพระบรมหวิรักษ
 มหาจักรพิตรานราสวรรค์
 พระปิตรงค์ทรงยศทศธรรม
 เหมือนฉัตรกนเกษาทงฉัตร
 ข้าพระบาทขอเช่นราชโอรส
 เหมือนนคอกทองร องบงกชบทศรี

ด้วยไว้ร่อกัศราชนาถนาร
 ขอพระเทพกระสัตรีเป็นศรีเมือง
 จระศักดิ์แจงอภิเศกเอกลัตร์
 ผ่านสมบัตย์บำรุงให้พึ่งเพ็ญ
 ไต่ สยวงศ์พงศัตระกูลจำรูญเรือง
 เพราะหอมเมืองมิ่งมงกุฎอชยธา
 ขอพระองค์ทรงพระอนุญาต
 อธิบายเคืองขัดคคชาคทปราวธนา
 ให้รวมแดนแผ่นดินดินถิ่นธา
 ผลิตองพระคณมตลิกาเขื่อนนำไป ฯ
 ๑ ครั้นจบอ่านสารศรีมนตรีกราบ
 พระทรงทวาทสาครศรีปราชไส
 ถามถึงองค์พงศาเสนาใน
 ทศสนองค์องค์พระไทยให้รางวัล
 ขงครองตรกนกว่าหงษาเล่า
 กษเมืองเรารบสู้เป็นคัชน

แม่นไม่ไหวไปแก้ลาวพงชานัน
 จะผูกพันพยายามหากไมตรี
 เขาก็เป็นเมืองเอกเสวตรฉัตร
 เชอกระษัตริย์สมภักตร์เป็นศักดิ์ศรี
 แล้วปฤกษาข้าเฝ้าเหล่าเสนา
 เขาได้มีอักษรอันชวนมา
 เราก้จะอนุญาตประสาทให้
 ตามวิไลยสรวังศ์เฝ้าพงศา
 ให้อาลักษณ์พนักงานแต่งสารตรา
 คอบขรรณาการไปเป็นไมตรี
 แล้วมอบให้หาญเล็กน้อยเพี้ยฮาด
 ยิงคมลาผาพระบาทยทศวี
 ออกจากทุ่งกรงทวาราวดี
 ไปธานีเขาเฝ้าทลเจ้านาย ฯ

๑ ผ่ายกรงศรีสัตนาคนหุต
 11/07/2566
 เกษมศักดิ์ขงสมออารมณหมาย

จึงจักเกล้าทูลวอนเจ้าขรรค์นาย
 ทั้งรดาฝ่าพระฉายข้างกษัตริย์
 เกณฑ์โยธาหาร้อยให้เพียชาก
 กับเครื่องราชโศกขรรค์สนอง
 มีเกณฑ์แห่งแตรสังข์ทงของกลอง
 แล้วยกกองทัพกลับมารับนาง
 ถึงกรุงศรีอยุธยาเข้าเฝ้า
 ฝ่าพระเจ้าจักรพรรดิคิติกษัตริย์
 ด้วยพระขัติประสูริยังควมญัตรา
 พวกรวมอวบางรายังไม่เคยคลาย
 จะบอกช่วยไขไหนดจะเชอ
 ไรก็เรอรั้งอยู่มีรู้หาย
 จะโกรธอวรับแล้วกลับคลาย
 แสนเสียดายด้วยจะชาตราชไมตรี
 จึงแต่งพระแก้วฟ้าทิศาใหญ่
 แต่มิใช่ลูกพระมีเหิม

ปร^๕ร^๕ท^๕น^๕แ^๕ค^๕ร^๕อ^๕ง^๕ท^๕่า^๕ง^๕ท^๕่า^๕ง^๕ล^๕ว^๕น^๕อ^๕ย^๕ำ^๕ง^๕ค^๕
 ต^๕ำ^๕ห^๕ร^๕บ^๕ท^๕อ^๕ร^๕ร^๕ว^๕า^๕ช^๕น^๕า^๕ถ^๕น^๕ว^๕
 แล^๕ว^๕ฝ^๕ำ^๕ก^๕ฝ^๕ร^๕ส^๕ง^๕ท^๕ค^๕ท^๕ม^๕ว^๕ร^๕บ^๕
 น^๕อ^๕ม^๕ค^๕ำ^๕น^๕ร^๕บ^๕ส^๕ง^๕ใ^๕ส^๕เ^๕ก^๕ย^๕
 ค^๕ร^๕น^๕เส^๕ร^๕ี^๕ส^๕ร^๕ร^๕พ^๕ร^๕บ^๕พ^๕ร^๕ร^๕า^๕ช^๕ี^๕ค^๕
 ใ^๕ภ^๕า^๕ร^๕า^๕ด^๕ัง^๕ท^๕ล^๕ม^๕ล^๕ค^๕ว^๕า^๕ม^๕ฯ
 ๑ ฝ^๕ำ^๕ย^๕พ^๕ร^๕ะ^๕เจ้า^๕ส^๕ัก^๕น^๕า^๕ค^๕น^๕ะ^๕ห^๕ค^๕
 ท^๕ร^๕า^๕ย^๕ว^๕ำ^๕ว^๕ุ^๕ต^๕ร^๕ก^๕ำ^๕น^๕ิ^๕ต^๕เก^๕ิ^๕ค^๕ก^๕บ^๕ห^๕ำ^๕ม^๕
 เส^๕ีย^๕พ^๕ร^๕ะ^๕โ^๕ว^๕ย^๕ใ^๕น^๕เ^๕ร^๕ส^๕ง^๕ก^๕ท^๕ต^๕ร^๕ง^๕า^๕ม^๕
 ร^๕ัก^๕แ^๕ต^๕่^๕ค^๕ว^๕า^๕ร^๕ัก^๕ห^๕ร^๕อ^๕ง^๕ใ^๕น^๕ท^๕ง^๕ช^๕า^๕ย^๕
 อ^๕ิ^๕น^๕พ^๕ร^๕ะ^๕เท^๕พ^๕ก^๕ร^๕ะ^๕ม^๕ี^๕ค^๕ร^๕ท^๕ข^๕อ^๕ส^๕ู่^๕
 บ^๕ค^๕ร^๕พ^๕ร^๕ะ^๕ส^๕ร^๕ิ^๕โ^๕ว^๕ย^๕เ^๕ห^๕ม^๕อ^๕น^๕เ^๕ห^๕ม^๕า^๕ย^๕
 ส^๕ำ^๕ฝ^๕ำ^๕ก^๕ิ^๕ค^๕ร^๕ัก^๕ฝ^๕ร^๕จ^๕น^๕ค^๕ว^๕ด^๕า^๕ย^๕
 เ^๕น^๕เ^๕ห^๕อ^๕ส^๕ำ^๕ย^๕ก^๕ค^๕ณ^๕เ^๕ห^๕ค^๕ว^๕ร^๕ค^๕เ^๕ร^๕อ^๕ง^๕
 ซ^๕ึง^๕ส^๕่ง^๕พ^๕ร^๕ะ^๕แ^๕ก^๕ว^๕พ^๕า^๕ช^๕น^๕มา^๕ใ^๕ห^๕้^๕
 11/07/2566
 เ^๕ว^๕ม^๕ี^๕ใ^๕้^๕ค^๕ำ^๕ห^๕ม^๕า^๕ย^๕ช^๕ม^๕ป^๕ระ^๕ส^๕ม^๕ส^๕อ^๕ง^๕

คืนลงไปให้พระองค์ทรงตรวักตรอง

ขุนนางสองนายรีบพากลับมา

กราบทูลพระมหาจักรพรรดิ

เหมือนคำเจ้าลาวตรีสีให้ท้าว

ฝ่ายพระองค์มังกุฏอุยธยา

จึงบัญญัติว่าเราอย่าไม่กลับกลาย

แต่องค์พระเทพกระษัตริย์มาขอ

ช่วยให้หมอแก้วไขก็ไม่หาย

มารยาไม่ได้อัศวินจะอวย

คิดเสียตายด้วยจะชาติญาติวงศ์

จึงส่งแก้วฟ้าไปใครเช่นญาติ

มิให้ชาติไมตรีที่ประสงค์

แม้ขจรชีวิตรมิปลิศปลง

เมื่อกลับพบคนคงจะส่งไป ฯ

๑ ฝ่ายพระบรมราชาทราบข่าวลาว

ขอน้องสาวมเหสีที่จะไป

จึงบอกแจ้งกิจจาให้มาใช้

ไปทูลให้หิงษายกมาชิง

เจ้าหิงษารามัญครันไ้แจ้

หวังแสวงหาอยู่ข้างผู้หญิง

หมายชนะจะได้ส่มใจจริง

จึงตรัสสั่งส่มิงพระตะปะพลัน

มึงลอกรรมออกไปด้วยช่วยคิดอ่าน

ฟ้าเสือก้านชาญกำแหงลั่นแข่งขัน

เกณฑ์เขาไพร่ไปสีกหม่นพนผกรรจ

สีกัดกันชิงเจ้าสาวจากลาวมา

สามชนนางต่างทูลลาไปนำฉาน

เกณฑ์ทหารครบหม่นแจกบนฉา

พระตะปะแม่ทัพยั้งคัยบัญญัติ

กองนำฟ้าเสือก้านคมทหารไป

กองหลังมึงลอกรรมออกกำกัย

¹ 07/๑56๐
วัยเกินทัพธงทิวปลิวไสว

ข้ามระแห่งแฝงฆ่าพนาไโดย
 ถึงตงใหญ่ไม้ส้างริมหว่างเนิน
 ทางอยุธยาไปนาคนะหค
 ชุ่มทพิหยคยบุรีมล้ำแม่น้ำเงิน
 มีชอว่าป้ามะเริงเป็นเชิงเทิน
 คนจะเคินมาไปก็ไม่มี ฯ

๑ ฝ่ายพระเจ้าช้างเผือกเลือกหมอบประภคช:
 โสถชอขวโรคคิตามารศรี
 ถึงเคอนอายฝ่ายพระเทพภษัตรี
 ก็หายคเคินเห็นจำเวัญทรง
 ประทานเครองประทัยสำหรับยศ
 พรหมทจะให้ชนไปสั่ง
 พระพลียงถวนเหล้ามีเฝ้าพงศ์
 ข้าหลวงทรงโสภานันหาร้อย
 ทังขอเฝ้าเข้ากันเป็นพันถวน
 เถ้าแก่ถวนเลือกไปได้ใช้สอย

ขุนนางลาวชาวเวียงที่หยดคอก
 กบไฟร์มาหาร้อยก็รางวัล
 แจกเงินตราผาเสื่อเช่าเกดอจ่าย
 ให้ไฟร์นายชายหญิงทุกสิ่งสรรพ
 แล้วตรัสใช้ให้พระยาแมนนั้น

คุมพลพันหนึ่งไปส่งองค์ธิดา ฯ

๑ พระยาแมนแสนท้าวเจ้าล้านช้าง

เชิญพระนางหน่อกระษัตริย์ทรงวิธา

พร้อมขอเฝ้าสาวใช้เคลอนไคลคลา

ซบเกี่ยวนต่างช้างนำเข้าป่าไป

เดินทางครันคำทำที่ประทัย

ปลุกเป็นพลับพลาป่าพ้ออาไศรย

สียหวานคั้นเค็นถึงเนินไพร

แดนทองใหญ่ชื่อมะเวียงเชิงคีรี

ฝ่ายทัพมอญซ่อนซุ่มมอญมรบ

ไทยลาวหลบล้มตายพลัดพรายหนี

พระคระไต้พระเทพกษัตริ

ไปธานีถวายนางสังขังใน ฯ

๑ ฝ่ายพวกทัพที่มารบที่ไปส่ง

มอญซึ่งองค์พระธิดาพาไปได้

ไทยก็ถลันกรงเผ้าทลท้าวไท

ลาวก็ไปเมืองลาวทลเจ้านาย ฯ

๑ ฝ่ายพระเจ้าศรีรัตนาคณะหุด

ความแค้นสลุเสียใจมิใคร่หาย

จึงว่ามอญหงษาพวกขาลาย

คอยคโมยโดยไม่อายทำร้ายกู

เพราะพระธรรมราชาธิฉาจิตร

สมคบคิดให้มอญมาซ่อนอยู่

เจ้ากรุงไทยได้ช่วยชยุเสียบคุ

ก็ไม่รู้จักคุณทำวุ่นวาย

จะยกทัพไปตีตพิศณโลก

จับตัวไซลกเสียให้ไต้คงใจหมาย

แล้วส่งลาวท้าวพระยาเสนา นาย

บำรุงช้างพังพลายไพร่พลไว้

ช้อยันหนอยแพ้จะแกแค้น

เขาให้เข้กลาวลงให้จงได้

พวกขุนนางต่างรีบส่งแล้วตั้งใจ

เตรียมการไว้พร้อมตามพระบัญชา ฯ

๑ ฝ่ายพระมหาจักรพรรดิ

จอมกระษัตริย์โคกสลกเสียบศดา

เสียบไฮรสคชสารเสียบธิดา

เจ้าหงษาแสนหยาบเหลือปราบปราม

แล้วทรายเค้กลาวจะคิดพิศณโลก

ยังเศร้าโศกสั่งให้คนไปห้าม

เจ้ากรุงนาคนะหุดก็หยุดตาม

การสงครามเว้นวายุมาหลายปี

อันพระองค์ทรงคักกัจักรพรรดิ

11/07/2566

เขอสมบัตคักกัคคหมายจะหน้ายหนี

จึงตั้งพระมหินทราครองธานี

ให้บำรุงกรุงศรีอยุธยา

ครั้นเสร็จมอขบขอบแคว้นแผ่นดินพิภพ

เสด็จไปปลงพระศพที่

ให้จักช่างสร้างพระปฐมิ

ซ่อมมหาธาตุด้วยช่วยบรรณะ

แล้วจักพวกชบ่ชาวชาวบ้านช่อง

เป็นคนสองร้อยศรีทธาอสาหะ

คนเฝ้าส้อยร้อยคนเฝ้าข้าพระ

แล้วขศระแก้วประกอบเขอนขอบมิ

ครั้นสรพเสร็จเสด็จกลับมายบ่ยัง

อวยงหลังทรงศีลพระชินศรี

อันองค์พระมหินทราเจ้าธานี

พระชนมยสยหาปรีชาชาญ ฯ

๑ ฝ่ายพระบรมมราชว่าเมืองเหนือ

หัวเมืองเขอพงสนทุกถนฐาน

บังคับพระมหินทราว่ากรงาน
ก็ไม่หาญชกความคั่งตามใจ

พอพระยารามออกนอกตำแหน่ง
เมืองกำแพงเพชรมาอยู่เป็นผู้ใหญ่
พระนบถซอตรงปลงพระไทย

คิดความในให้ข่าวถึงลาวนั้น

เชิญกรุงศรีสัตนาคนหุต

ช่วยยกยอทรยกพลพลขันธ์

จับพระธรรมราชาเข้ามาพน

จงช่วยกันล้อมจับกับทัพไทย ฯ

๑ เจ้ากรุงนาคนหุตสุดแดนแดน

จะตกแทนธรรมราชาให้จึงได้

เกรงชโยชายสืบหมนทงบนไฟ

ลงทางเมืองนครไทยทัพใหญ่มา

พอรู้ข่าวเจ้าเมืองพิศณโลกนั้น

คงบองยอแซนครแคว้นไว้นั้นหนา

แค้นเรอใช้ไปศรีอยุธยา

กราบทุกฝั่ลของชอกองทัพ ฯ

๑ สมเด็จพระมหินทราธิราชสั่ง

เคโซทั้งท้ายน้ำงำกำกับ

คุมพวกไทยไปสมทบช่วยรบรบ

แล้วลอบสังคามลย์กำชัยไป

ถ้าทพลาวเขาคตามทวิชา

จงจับเอาธรรมราชามาให้ไว้

แมนสมหวังคงจิตรทศกิดไว้

จะเลี้ยงท่านเช่นใหญ่ให้เงินทอง

ผ่ายเคโซท้ายน้ำงำกำกับ

นอมค่านรบสังสันทั้งสอง

มาเกณฑ์ไพร่ไต้พลคนละกอง

ต่างคิม้องขานให้เดินโยธา

เจ้าวันครันถึงพิศณโลกนั้น

พร้อมกันเกยกกายกองซ้ายขวา

นายทัพเข้าเฝ้าพระธรรมราชา
 ตรัสปลุกษาราชกิจคิดอ่านกัน
 พระบาทไชยชอบลอยเข้าเฝ้า
 แล้วทูลเกล้าความจริงทูลสั่งสรรพ
 เหมือนคำพระมหินทรราช์มานั้น
 คิดของกันพระองค์ให้จงดี ฯ

๑ ฝ่ายพระธรรมราชาว่าน้อยฤๅ
 เรานับถือชอตรงต่อไม่พอท
 มาคกเคียวเลียวเล่นกันเช่นนี้
 เป็นไรมีศิลปะพระมหินทรราช
 จึงแต่งมาใช้ถือนั่งสถิตย์
 ไปขอทัพพลองค์เจ้าหงษา
 แล้วให้กวาดราษฎรขี้ต้อนมา
 รักษานาทัพมันของกันเมือง ฯ

๑ ฝ่ายเจ้านาคะหัตไม่หยกขัง
 เขดทัพทั้งสองแสนมานั้นเนือง

ขกขวาชายหลายกองค์ของเนอง
 มาถึงเมืองพริ้งพริ้วหอมดีมีไว้
 ทัพพระยาแสนสิรินทรขวังฟ้า
 ตั้งค่ายนำเนินกะเขาคู่เคาไเ
 ควักขื่อว่าพระยามือเไฟ
 ตั้งค่ายใต้โรงเหล้าวัดเขาพราหมณ์
 พระยามือเหล็กตั้งข้างสระแก
 ทลอกแลไฟพลออกกลิ่นหลาม
 ทัพพระยานครชาญการสงคราม
 ตั้งค่ายตามสระแก้วเป็นแถวกัน
 ทัพพระเจ้าเวียงจันทนมาตั้ง
 เนินน้ำวังหลังค.ตรงขั้ระตศวรรค
 คังคณขหมนพนฉกรรจ
 ค่างตั้งค่ายหลายชั้นเป็นหลั่นไป ฯ
 ๑ ฝ่ายองค์พระมหินทราไค้ ยินข่าว

ว่าทัพลาวมาตีพิศณุโลกไว้
 เห็นสมหวังสั่งมหาเสนาใน
 ให้เกณฑ์ไพร่พร้อมพรังเรือคิงกัน
 เสด็จลงทรงเรือที่นั่งครุฑ
 ฝรั่งยกยื่นสัญญาโกศลนั้น
 เข้าสังข์แตรเห็นเห็นแน่นคนันต์
 เสียงสนั่นนำหลังประดังตาม
 ถึงปากฟิงที่ประทับหยุดยั้ง
 ทัพหลวงตั้งเรือจอดตลอดหลาม
 ทัพกรรกงนำพระยาราม
 ตามชายฝั่งตรงตามกันขึ้นไป
 ถึงวงษ์ฟ้ามองไม่มีว่าง
 สลบล้างเรือลวนองทวนไสว
 สมเด็จพระมหินทราให้ม้าไ้
 ไปบอกให้เจ้าเมืองรู้เรื่องราว
 ว่าทัพศรีอยุธยา มาสมทบ

จะบรรจบรอบฟุ้งพวกฟุ้งขาว

ฝ่ายพระธรรมราชาตอบว่าลาว

เราได้ข่าวว่าจะกลับดอยทัพไป

ให้ทัพเรือรอรังยังอยู่ก่อน

เมื่อวานรอนิจจะแจ้งแดงไข

ม้าใช้รีบกลับมาพลับพลาไชย

กราบทูลไท้แจ้งความตามกิจหา

๑ ฝ่ายทัพลาวเจ้ากรุงล้านช้างนั้น

ตั้งค่ายมั่นหลายค่ายล้อมซ้ายขวา

ให้สืบคร่ำว่าพระมหินทรา

ยกทัพมาราวักตี

จึงสั่งให้นายทัพชัยทหาร

ให้สกัดทางสเทอนลันเตียงหวนไหว

ยิงปืนรุมกลุ่่มกลาดพาดกระโต

ทุกคยไฟฟ้าคนขนกำแพง

พวกรักษาน้ำที่แม่น้ำหน้หลาย

ยิงปืนรบประจัญไ้ว์ขันแข
 พุ่งแหลนหลาวจ้าวทวนออกสวนแทง
 ลาวท่าแมงกนกกายชนชายยืน
 เห็นบวสวายไซโยทกาพวงน้ำที่
 เขาตายกระบี่ฟันฟาดขาดเป็นสิ้น
 พวกบนข้อมหลอมตระกิวางชวकिन
 ล้าคถกต้นพลาตพลักลึงยัตชัย
 เจ้าเวียงเงินทนนทรงช้างที่นั่ง
 ค้อนกองหลังไต้ประจัญเข้าบรรจบ
 ทั้งซ้ายขวาการะคมเข้าสมทบ
 ขว้างเพลิงคยรบรอบเป็นขอบคั้น
 ฝ่ายพระธรรมราชามายืนข้าง
 เกดงักขุนนางนายรองพวกกองขัน
 เข็ดประศพรพริ้งออกทั้งพัน
 ทลวงฟันลาวตายแตกฟ้ายพัง
 เจ้าลาวเห็นศึกหนักทักไม่ไหว

เสียดพลไฟพรหลายร้อยต้องถอยหลัง

กลับเข้าค่ายนายหมวดตรวจระวัง

หยุดยั้งตั้งประชิดทิศตรงการ

๑ ผ่ายพระธรรมราชาเห็นเข้าศึก

ไม่อาชุกคึกคักเข้าหักท้าว

เกรงทัพเรือเผอเรโหมเข้าโรมราญ

จะคิดผลลาญทัพเรือแค้นเชื้อไฟ

ให้มัทแพแต่ลวนไม้ไผ่

กว้างสี่วายาวเส้นเป็นแพใหญ่

ทำสี่แพลวนแต่กองของเชื้อไฟ

แค้นเรือใช้สองลำประจำการ

แม่นแพปล่อยลอยไปเห็นใกล้ซิด

จุดให้คึกเปลวโปล่งพลุ่งโพล่งผลาญ

เผาทัพเรือหนีใหญ่ให้แหลกลาน

จัดแจงการทุกหมวดตรวจเตรียมไว้

พอราตรีลุ่มลุ่มฝน

เป็นลมบนชลเชี่ยวเช่นเกลียวไพล
 ตัดแพยต์อบลอยชีวิตคึดคิตไป
 ใกล้เคียงเรือเชื้อไฟจุดใหม่ โพลง
 เปลวเพลิงพลามตามใหม่เรือใหญ่น้อย
 แพรเพลิงลอยคากันควนโสมง
 พวกพลคนขนตลิ่งต่างวังโทง
 เพลิงยิงโพลงปลั่งพลามลุกลามไป
 ข้างเรือลมนายบ่างว่ายน้า
 ถึงแก่กรรมมากมายทั้งนายไพร่
 ที่หลบหลีนทนไม่บรรลัย
 ล่องลงย่ำทูลพระมหินทรา ฯ
 ๑ ฝ่ายขุนยกนครเศษประเทศดิน
 พระเจ้าล้นเกล้าวังเมืองหงษา
 ครนทราชเวรองเมืองพระธรรมราชา
 พวกลาวมาหักโหมรุกโรมรัน
 จึงตรัสใช้ให้พระยาเสอหาญกล้า

ทังพระยาภิกษุสงครามชยัน
 กำกับพลคนละหมื่นพันนคร
 กองมาพนหนึ่งจงไปทังไพร่นาย
 การวัยสิ่งทังสองยกก. องทัพ
 กำหนดนัยสิบวันวัยผันฉาย
 ถึงพิศณุโลกนั้นตวันฉาย
 เห็นค่ายรายล้อมรอบขอบบุรี
 หักเข้าทางขางสะแกต่างแรมถึง
 เสียงลาวอิงขอกรบไม่หลย. กั้น
 พวกทัพมอญพอนพันประัญคิ
 ลาวเสียทีถอยแยกต่างแตกพร
 ทัพวามญนั้นเข้าในเมืองได้
 กรายทูลให้ทราบความตาระับสั่ง
 พระธรรมราชาใจได้กำลัง
 ไฉยงแล้ววางวิฬหพลนิกร

๑๑/๐๗/๒๕๖๖

๑๑ ผ่ายพระมหันทรานราราช

บรมบาทบพิตรอภิศร

ไม่สมคิดกิจการที่ราญรอน

ด้วยทัพมอญยกมาช่วยรวี

เห็นจะไม่ดีเมืองพิษณุโลก

ยิ่งเกรว่าโคกขุ่นซึ่งให้หมองศรี

จึงเลิกทัพกลับมายังวาน

คิดการที่จะบำรุงชาวกรุงไกร ฯ

๑ ฝายทัพลาวเจ้าเวียงจันทน์ศึกศึก

ขันทงคตคเมื่องจะเขลียงไพร

ทัพหงษามาด้วยช่วยชิงไชย

จะชนให้รอนราญช่วยการแรง

จึงเลิกทัพกลับคืนข้ามเนินทุ่ง

คักทางมุ่งคองวมพะเคยร์แห่ง

ผ่านนาไร่ไพร่เข้าเก็บเอาแดง

ทั้งพลแพ่งแกงกินคัชยิบตี ฯ

11/07/2566

๑ ฝายพระยาเสด็จหาญชาญสุนาม

พระยามากามทูลว่าลาวลำหั้น

จะขออาสาไปจับไฟ

ด้วยได้ท้าวจะคิดไปคิดตาม

พระธรรมราชาตรัสว่าทัพ

ไม่แตกยกกลับไปเองด้วยเกรงขาม

คงแต่งกองขงกันเพราะครั้นคร้าม

จะติดตามลามล่วงเสียบ่วงที่

สองขุนนางต่างว่าองค์เจ้าหงษา

ใช้ให้มารบลาวพงษานี้

จะปล่อยไปไม่คิดติดตามคือ

โทษจะมีเหมือนขลาดไม่อาจตาม

พระตรัสว่าถ้าวรทั้งสองทัพ

เราจะรบโทษผิดอย่าคิดขาม

สองขุนนางต่างไม่ฟังรับสั่งความ

รีบยกตามลาวไ้ยกั้ไฟพล ๆ

๑๑ 11/07/256๕
 ๑๑ ฝ่ายพระเจ้าเมืองลาวชาวล้านช้าง

ถอยทัพเข้ามาทางกลางไพร่สนธยา
 เกรงสงครามตามศึกจึงคิดถล
 ให้พวกพลวิ่งหลังระวีการ

พระยาสรินทร์^๑ ขวาง^๒ พาพระยานคร
 พระยามือเหล็ก^๓ ช้อน^๔ หม้อทหาร
 ทัพขลุ่ยยาว^๕ ราว^๖ ทกนการ

คอยต่อค้ำ^๗ ค้ำ^๘ ทัพ^๙ พิชัยรามัญ
 แล้วเกณฑ์^{๑๐} ทัพ^{๑๑} มา^{๑๒} หาร^{๑๓} ศึก^{๑๔} ราช^{๑๕} ษัตริย์
 คอยรับ^{๑๖} อนุญาต^{๑๗} ปล่อยให้^{๑๘} ไล่^{๑๙} ถลัน

ครั้นเสร็จ^{๒๐} ศึก^{๒๑} ทัพ^{๒๒} หลายน^{๒๓} สาม^{๒๔} นาย^{๒๕} นั้น
 คอยหมาย^{๒๖} มั่น^{๒๗} กัน^{๒๘} ทาง^{๒๙} อย^{๓๐} ่กลาง^{๓๑} ไพร่ ๓

๑ ฝ่ายพระยาภัก^{๓๒} กาม^{๓๓} ทัพ^{๓๔} เสือ^{๓๕} หมาย^{๓๖}
 เข้า^{๓๗} ศึก^{๓๘} กาล^{๓๙} เกิน^{๔๐} ทาง^{๔๑} หว่าง^{๔๒} ไร่^{๔๓} ไร่
 เห็น^{๔๔} ลาว^{๔๕} ไล่^{๔๖} ทัพ^{๔๗} ราช^{๔๘} ษัตริย์^{๔๙} หนี^{๕๐} ภัย^{๕๑} ไป
 ทล^{๕๒} วง^{๕๓} ไร่^{๕๔} ลาว^{๕๕} หนี^{๕๖} ทัพ^{๕๗} ราช^{๕๘} ษัตริย์^{๕๙} หนี^{๖๐} ภัย^{๖๑} ไป

๒ แสน^{๖๒} เสรี^{๖๓} ทัพ^{๖๔} ราช^{๖๕} ษัตริย์^{๖๖} ขวาง^{๖๗} ทัพ^{๖๘} พระ^{๖๙} ยาน^{๗๐} นคร

มือเหล็กค้อนโยธิตั้ตระหลบ
 ทิ้งกองชู้มระดมออกสมทบ
 พวกมอญรบแรงน้อยค่างย้อยยัย
 ลาวค้แตกแยกย้ายทิ้งนายไพร่
 พวกลาวไล่ฟันพ่าค้เลี้ยงฉาดฉับ
 บ้างเจ็บช่วยม้วยมรณะศัพชอินชัย
 ที่เข็นจับมีตุงเป็นฝูงมา
 บ้างเกยเอาเข้าซองเงินทองตก
 เทยวแกพกฝัดไ้ไล่เสื่อผ้า
 เกยเกวียนควายหลายอย่างจับข้างม้า
 เครื่องสำตราอาวุธชงไชย
 แล้วค่างพามาถวายของหลายอย่าง
 เจ้าด่านข้างยันท้จะมีไหน
 ให้ชานโ้โยธาเคลือนคลาไคล
 กลับไปธานีด้วยบริคา ฯ
 ๑ ฝ่ายพระยารามัญทั้งสี่องนาย

เสียดพิชิตอายเป็นหนักหนา
 พากันเข้าเฝ้าพระธรรมราชา
 ค่างรัชสารภาพก้มกราบกราน
 ครนศิกว้ายผายพระยาทำยนำหน
 ไปกรุงศรีอยุธยามหาสถาน
 พระยาเทโชไม่กล้ารับราชการ
 อยู่สำราญกับพระธรรมราชา
 ส่วนสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ
 เขอสมย์คัตติชาคไม่ปรารถนา
 ฆงทรงผนวชองค์ทรงศีลา
 ทั้งขนนางต่างศรัทธาซึกพากัน
 ทั้งครอบครวัคว์ตามเสด็จบวช
 อล้าห้ส่วคมนตรีเป็นเพนไม่ฉัน
 เรยนทางธรรมบ้ำเพ็ญถอเคร่งครัน
 หวังสรวรรค์หรรษาพยายาม ๑
 ๑๑/๐๗/๒๕๖๖
 © ฝ่ายพระธรรมราชาทรงตราตรรก

ซึ่งเกิดศึกเขียดเขียนเขินเขินเสี้ยนหนาม

เหตุพระมเหสีทราเชอพระยาราม

ซึกสงครามลาวมารบราว

จึงตรัสไซ้ให้เสียมเขินหนึ่งสือ

ให้คนรู้ผู้ชอชอว่าคนศรี

ไปทูลพระมเหสีทราเจ้าธานี

ว่าเมืองพิไชยไม่มีเจ้าเมืองตาย

ขอพระยารามไปเป็นใหญ่อยู่

ด้วยเป็นผู้กำหนดแลกฎหมาย

ครองเมืองพิไชยให้ศุขสหาย

ด้วยเมืองฝ่ายเหนืออนมกนิการ ๑

๑ ฝ่ายข้างพระยารามทูลความว่า

แม่ันพระธรรมราชาศรีว่าชาน

ยังคยคยคยคยคยคยคย

คงเสียดศมตทหารทั้งแผ่นดิน

เหมือนชกนาเขาเรือเสื่อเข้าบ้าน

ไปคิดอ่านกับหงษาอารมณีถวิล
 แม้นพระองค์ส่งไปให้ไพริน
 จะสนับสนุนเสนาในธานี
 แม้นศึกเมืองหงษาจะมาเล่า
 ข้าพเจ้าจะรบพุ่งกันกรุงศรี
 รับประกันมันแม่นแม่นไพร
 มาราวักจะสู้ก็กรุงไว้ ๆ

๑ สมเด็จพระมเหสีพันทวารขนิษฐาตบ
 ท่านรอบคอบคิดเห็นเช่นใด
 จะรับรอน้องกันทำฉันใด
 ให้พ้นไปอย่าขัดตามอัธยาศัย
 แล้วองค์พระมเหสีพันทวารพระยาราม
 ไปทูลความแก่พระองค์ทรงศึกษา
 เชิญบำรุงกรุงศรีอยุธยา
 ขอให้ลาพรตทรงช่วยสงคราม
 1# 07/2566
 ฝ่ายสมเด็จพระมหากษัตริย์

เข็๑ส๑ม๑บ๑ค๑เ๑เข๑น๑พ๑ระ๑ภ๑ิก๑ต๑ร๑เ๑ไม่๑ช๑ก๑ถ๑า๑ม

เ๑ค๑อ๑ง๑ค๑เ๑ร๑ม๑ห๑ิน๑ท๑ร๑า๑พ๑ระ๑ย๑า๑ร๑า๑ม

เ๑อ๑ญ๑ด๑ง๑ส๑า๑ม๑ค๑ร๑ิ๑ง๑น๑ง๑เ๑า๑ว๑ง๑ว๑อ๑น

จ๑ิ๑ง๑ท๑ร๑ง๑พ๑ระ๑ก๑ร๑ณ๑า๑ป๑ระ๑ชา๑ร๑า๑ม๑ภู๑ร

เ๑ค๑ย๑พ๑ง๑ข๑า๑ท๑บ๑ญ๑ถ๑ุ๑ท๑อ๑ค๑ิ๑ศ๑ร

ม๑เ๑ไป๑ร๑ค๑ส๑ค๑ว๑ต๑ค๑ข๑า๑ท๑ร๑า๑ม๑ภู๑ร

จ๑ะ๑เ๑ค๑เ๑ด๑ร๑อ๑น๑ว๑อ๑บ๑จ๑ิ๑ง๑ห๑ว๑ค๑ย๑ด๑พ

พ๑ระ๑เ๑า๑ข๑า๑ง๑เ๑อ๑ก๑เ๑เ๑น๑ค๑ส๑ค๑ว

ร๑ี๑บ๑ส๑ม๑บ๑ค๑เ๑ร๑บ๑า๑ร๑ุง๑ช๑า๑ว๑ก๑ร๑ิ๑ง๑ศ๑ร

จ๑ิ๑ง๑ถ๑า๑ณ๑ว๑ช๑อ๑ก๑มา๑ค๑ร๑อง๑ธ๑า๑น

ช๑า๑ว๑บ๑ร๑ิ๑ง๑พ๑ร๑อ๑ม๑น๑อ๑ม๑ค๑า๑น๑ย ๑

๑ เ๑า๑ย๑พ๑ระ๑อ๑ง๑ค๑ห๑ง๑ฆ๑า๑ไ๑ท๑ี๑ท๑ร๑า๑ย๑ช๑า๑ว

ว๑า๑ท๑ี๑พ๑ล๑า๑ว๑ข๑ิ๑ส๑น๑เ๑ล๑ิ๑ก๑พ๑ล๑ก๑ล๑ิ๑ย

เ๑ส๑อ๑ห๑า๑ญ๑ถ๑ิ๑ย๑ท๑พ๑อ๑ก๑า๑ม๑ค๑า๑ม๑ค๑ท๑ี๑พ

ก๑ล๑ิ๑ย๑อ๑ย๑ย๑เ๑น๑แ๑ค๑ก๑ฟ๑า๑ย๑ว๑าย๑ช๑ิ๑ว

เ๑ค๑อ๑ง๑พ๑ระ๑เ๑ไทย๑เ๑ให้๑ค๑า๑ม๑อ๑ก๑า๑ม๑น๑น

11/07/2566

ทงเสื่อหาญพระพนันเกษา
 สองนายมอญรียนตัวกลวิद्या
 วอนพระธรรมราชาเจ้าธานี
 เชิญพระองค์จงเสด็จขึ้นไปด้วย
 จะได้ช่วยขอโทษไปรคเกษ
 พระฟังมอญวอนไหว้พระไทยค้ำ
 นกปรานีนายกองทั้งสองรา
 จึงพาพระนเรศวร ไอรสนั้น
 ไปช่วยกันกับพระองค์ลงหงษา
 ไปเฝ้าเจ้ารามัญกราบวันทา
 ขอพระองค์ทรงเมตตาข้าบทมาลัย
 ชึ่งพระยาภิกษุตามค้ำทัพ
 กลบ้นแตกยับยัดเหลือทงเสื่อหาญ
 ท้องกับขตกฎหมายถึงวายุปราน
 ขอประทานโทษมาผ้าอุลิต ๑
 ๑1/เจ้าหงษาว่าทั้งสองมันต้องโทษ

สนทงโคตรควรพณันเกษ

แต่พระนงคองตองมาลงธานี

ขอชีวพระให้เหมอมนใจคิก

ผวยพระธรรมราชาสาทภค

ยงนกรักเจ้าหงษาปกาสติ

อล้ำที่เผเจ้าเป็นอยู่เป็นนิจ

ต่างชอบชกอยู่หงษาหลายวราตรี

๑ ผวยพระมหินทราพระยาราม

ไต่รู้ความเพองพงดงกรุงศรี

ว่าพระธรรมราชาทงธานี

ไปหงษาทขงมีมา

จิงทลพระมหาจักรพรรดิ

จำจะจกเมืองรียทัพหงษา

เชิญเสด็จพระองค์ทรงศักดิ์กา

ไปรียพนางมาไวธานี

กยั^๕ทั้งพระค^๕ในย^๕มา^๕ให้^๕พร^๕ธ^๕ม
 ด้^๕ง^๕ห^๕ง^๕ษ^๕า^๕จะ^๕มา^๕ล^๕อ^๕ม^๕ร^๕ย^๕ก^๕ร^๕ง^๕ศ^๕ร^๕
 ๕^๕ผ^๕า^๕ย^๕พ^๕ร^๕ธ^๕ร^๕ร^๕า^๕ช^๕ว^๕ย^๕ร^๕า^๕
 ก^๕็^๕จะ^๕มี^๕ห^๕่วง^๕ใ^๕ย^๕อ^๕า^๕ไ^๕ล^๕ย^๕ล^๕า^๕น ๕

๑ พระมหาก^๕ั^๕ร^๕พ^๕ร^๕ร^๕ที่^๕จ^๕ิง^๕ศ^๕ร^๕ี^๕ศ^๕อ^๕บ
 ๕^๕เ^๕้า^๕ค^๕ิ^๕ศ^๕อ^๕บ^๕๕^๕เ^๕ิง^๕ศ^๕ก^๕ท^๕ช^๕ก^๕ห^๕า^๕ญ^๕
 แล^๕ว^๕ศ^๕ร^๕ี^๕ส^๕ัง^๕พ^๕ร^๕ะ^๕ว^๕า^๕ร^๕า^๕ม^๕ท^๕า^๕ม^๕ไป^๕ร^๕ค^๕ป^๕ร^๕า^๕น
 อ^๕ย^๕ว^๕่า^๕ข^๕า^๕น^๕ค^๕ร^๕ว^๕จ^๕ร^๕า^๕ข^๕ัง^๕น^๕ำ^๕ข^๕ำ^๕ง^๕ใ^๕
 แล^๕ว^๕จ^๕ค^๕ท^๕พ^๕ก^๕บ^๕ท^๕ง^๕ร^๕เ^๕อ^๕ท^๕น^๕ง^๕ก^๕ร^๕ะ^๕ท^๕น^๕ก
 ข^๕ย^๕ข^๕ก^๕ข^๕ล^๕ง^๕ก^๕ท^๕อ^๕ง^๕ม^๕ำ^๕น^๕ส^๕อ^๕ง^๕ใ^๕
 ศ^๕ร^๕ี^๕น^๕ั^๕ส^๕ร^๕ว^๕พ^๕เ^๕ร^๕ี^๕จะ^๕ล^๕่^๕จ^๕ด^๕ง^๕ใ^๕ย^๕ก^๕ร^๕ง^๕ใ^๕ย^๕
 อ^๕อ^๕ก^๕ร^๕เ^๕อ^๕ใ^๕ห^๕อ^๕ว^๕ร^๕เ^๕อ^๕น^๕อ^๕ย^๕ส^๕ำ^๕ม^๕ร^๕อ^๕ย^๕ร^๕เ^๕ียง
 ต^๕ำ^๕ง^๕ข^๕า^๕น^๕ใ^๕ห^๕เ^๕อ^๕ย^๕อ^๕า^๕ค^๕เ^๕ล^๕อ^๕น^๕ค^๕ล^๕า^๕ค^๕ล^๕า^๕ค^๕
 ป^๕ระ^๕โ^๕ค^๕ม^๕ค^๕า^๕ค^๕น^๕อ^๕ง^๕ก^๕ล^๕อ^๕ง^๕แ^๕ว^๕่^๕ซ^๕ั^๕ง^๕เ^๕็^๕ย^๕ง
 พ^๕ร^๕อ^๕ม^๕ร^๕เ^๕อ^๕ค^๕ง^๕ร^๕เ^๕อ^๕ก^๕น^๕ค^๕ค^๕น^๕ค^๕เ^๕ย^๕ง
 ท^๕ง^๕ร^๕เ^๕อ^๕น^๕ำ^๕ล^๕เ^๕น^๕ย^๕ง^๕ส^๕ัน^๕น^๕ค^๕ง^๕

เรอพฆาฏราชมนกันช่ายชวา
 ทั้งทพพระมหินทรามาข้างหลัง
 ด้งพิศณโลกทพหยคยขยง
 ครันพรอมพรงคองประทบที่พลบปลา
 ให้ข้างในไปเชอญพระราชาชยตร
 พระวิสทลกรมะศรมยศดา
 ภัยพระทในยนารธาชนทศา
 องคเอกาทศรถกรวบบทมาลย
 ช่าหลวงเกิมทให้ไว้แต่ก่อน
 ถกภทคตอนมาทงชาธิตาหลาน
 ด้งเวอรบสรพเสร์จสำเร็จการ
 ทงเครองชานพานพระเต่าเก็บเอาไป
 ครันสรพเสร์จเสร์จกดับประทบร้อน
 ด้งเมองนครสวรคเสียงทวันไหว
 ทงประทบพลบปลาเสนาใน
 ทงนายไพร่พรงพรอมตงลอมวง ฯ

๑ สมเด็จพระมหินทราธิราช
 อภิวัตทุกความตามประสงค์
 เมืองกำแพงเพชรนั้นยังมั่นคง
 เป็นที่หงษาสำหรับตั้งทัพไชย
 ควรทำลายค่ายเชิงเทินให้เป็นยับย
 อย่าให้ทัพมอญมาหาใครยได้
 แล้วเก็บกวาดราษฎรขับค้อนไป
 ไว้บำรุงกรุงไกรพร้อมไพร่พล
 ทิ้งกวาดเอาเข้าเกล็ดเมืองเหนือสน
 ทัพมอญมาหากินให้ขัดสน
 จะหิวหอบขอบซ้ำด้วยจำน
 ขออ่อนปรนกลศึกตามตรรกตรา
 พระมหาจักรพรรดิตรัสว่าชอย
 คิครอบคอบทั้งนคินกหนา
 ไอรสรัยกรายกัมยังคมลา
 ยกโยธนาหลังพร้อมพรังกัน

ถึงเมืองกำแพงเพชรชนเจ็ดคำ

ให้ทอดล้าเรือเรียงเคียงเป็นหลั่น

ทัพหน้าคงผิงนำท้าวชัย

ทัพหลวงนั้นคงค่ายท่ายธานี ฯ

๑ ฝ่ายผู้รั้งทั้งสองเห็นกองทัพ

ต่างค้อนชัยโยธาชนนำทัพ

ทกหม่อมหวดตรวจตราจนราตรี

พระยาศรีทพนายวีรชาชาญ

ชัยพวกพลปล้นย่นกำแพงข้อม

ให้หุ้มห้อมพร้อมพร้อมเจ้าหักหาญ

ทัพหลวงชัยทัพสมทบมรรษาญ

ชาวเมืองคานคองแยงทมแห่งพน

ฝ่ายชนอินทร์เสนาท้าวชาหลวง

ชนต่างใจไต่ท่วงทีถลัน

คุมไพร่ออกนอกประต้วงกรกัน

ทลวงพนสองทัพผลตกยับเป็น

กลับเข้าค่ายฝ่ายชาวเมืองกลับชนยอม
 พวกทัพล้อมยึดทางไม่ห่างเหิน
 ถึงสามครั้งคงแต่ชนยอมเชิงเทิน
 ชาวเมืองเคินถึงกันประจัญรบ
 เห็นจะไม่ได้แวงกำแพงเพชร
 จึงเสด็จเลิกล่าโยธากลับ
 มากราบทูลทูลกระหม่อมอ่อนน้อมคำนับ
 เชิญเลิกทัพกลับมายู่ธานี ฯ
 ๑ ฝ่ายพระยารามแต่งกำแพงขอม
 ดึงค่ายล้อมหลายชนกันกรุงศรี
 คึกคึกน้ก่หอรบรอบบุรี
 ห่างกันยลขวากันน้ำทัพ
 วางยันใหญ่ไว้กลางหว่างหอรบ
 ยันมณฑปห่างห้าวาสลัย
 ที่ไหนน้ำทำเป็นหอโตนไว้รบ
 จะกันทัพระดมให้ ไกลกำแพง

แล้วผูกพลบยื่นเชิงเทินเต็นยรรยบ

กของสมทบทลวงพนให้ขันแข่ง

ฝึกช้างม้าสารพคคิจทแข็งแรง

ท่างตกแต่งเครื่องฮาวุธยทอนา ฯ

๑ ฝ่ายพวกพิศณโลกต่างโคกเศร้า

ให้คามเจ้าเข้างงไปหงษา

กราบทลความตามคททมมา

เขารับพระชಾಯายตราไป

พระทรายเรืองเคองข้อทกชเหตุ

นำพระเนตรนั้นจะกลนกขนิให้ล

อล้ำทกลนกรรแสงแข่งพระไทย

เสด็จไปทเฝ้าเจ้าธานี

กราบทลความตามพระจักรพรรดิราชา

มาต่อนกวาตครวไปไว้กรุงศรี

ทั้งราชบุตรพระวิสุทธกกระสิทธิ์

สิ่งของทกก่อนแก้กั้นเขาไป

เจ้าหงษาทราบดีเรื่องก่อกองชก
 ว่าพระมหาจักรพรรดิหาสัตรูไม่
 จะแก้แค้นแทนพระน้องยาหมองใจ
 จึงกลับไปภาวราตรวจตราการ
 หิวเมองรายฝ้ายเหนือเจ็ดเมืองนั้น
 สมทบกันกวาดล้างเสบียงอาหาร
 บำรุงช้างม้าไว้ให้สำราญ
 กำหนดการเดือนสิบสองยกกองทัพ
 พระรับสั่งบังคับมบรมนารถ
 ชวนพระราชาชยศรพาโยธากลับ
 มาถึงเมืองเคอองชกตรัสบังคับ
 เกณฑ์ทัพฝ้ายเหนือเข้าเกลอไว้
 ๑ ฝ้ายพระองค์หงษาบัญชาสั่ง
 เกณฑ์ทัพทั้งลาวทวายฝ้ายเหนือได้
 เมืองใหญ่น้อยร้อยเอ็ดเขตรกรุงไกร
 มาพร้อมในเดือนสิบสองยกกองทัพ

มาตั้งอยู่เมืองกำแพงช้างแขวงเหนือ
 ทพบกเรือตามเสด็จมาเสด็จสรรพ
 ครั้นรวบรวมพร้อมหมกกำรณคนับ
 ทกกองทัพเมืองมอญพร้อมทะเล
 เมืองสพวบวแสดแลเมืองหน้า
 เมืองสอบเมืองทวายเมืองมตะ
 เมืองกอดองอทั้งเมืองอังวะ
 เมาระคมะระแสดในไทยใหญ่นั้น
 แต่พระเจ้าเชียงใหม่เป็นไข่นัก
 ให้หมอรักษาโรคยังโตกคัลย
 ให้แสนหลวงพิงไชยคุมไพร่ฉกรรจ์
 ตามหงษารามัญมาทันทัพ
 ทั้งพระธรรมราชาตามเสด็จ
 คุมไพร่เจ็ดหมื่นประจำตรวจกำกับ
 ทั้งเรือยกยกมาตั้งคนคั่งคับ
 กำหนดคนับร้อยหมื่นเสียงครนเครง

เมืองอินทร์พรหมสัมทกขัไชยนาท
 บวรราชสาครนครไชยศรี
 เพ็ชรบริลพบริสระบริ
 เกณทร์ภานาทีในกรุงไกร
 แต่หอรัตนไชยไปเกาะแก้ว
 เพราะคูน่าหามีแนวแม่น้ำไม่
 พระยาพระคลังตั้งแต่ประตูไชย
 ไปถึงถนนนายโกได้บังคับ
 ประตูไชยไปวังไชยนั้นให้ท่าน
 พระอินทร์นครบาลท่านกำกับ
 แต่วังไชยไปชัชนันนายทัพ
 พระท่ายนำสำหรับบังคับการ
 แต่ชัชนันไปถึงมณฑลหลวง
 เป็นกระทรวงสีหราชเดโชทหาร
 แต่ส่วนหลวงไปข้างนำท่าชลธาร
 ท่านธรรมมาว่าตามอุบายราช

ระวังรอบขอบแวงกำแพงข้อม
 ทหารพร้อมรบแข็งเทินเค้นบรรจบ
 ช้างไหนดนักจักรระดมช่วยสมทบ
 ทงหอรบขนร่ายทุกค่ายค
 ย่นน้อยใหญ่ใส่ประจำไว้ทุกช่อง
 คนยิงร้องจืดไฟไล่กินห
 ขนกลีบกยบนสิ้นเกาทลธอน
 เป็นหมวกหม้อย้วยขยเขตรขอบคน
 เกณทัตพิวไนยรอกสถมน
 ถัดหอกบนต่ายแดงล้วนแข่งัน
 พระยารามผู้กำกับทัพทงัน
 คติบองกันพระนครคอบรอนราว
 ๑ ทพหงษาชาศึกมาครกกรน
 คนเพยบพนท่งนาสธสถาน
 ให้สนั่นดินเลอนสเทอนสถาน
 11๒07๕25๖6
 เขาคงทวนลมพลททองนา

พระยารามเห็นสมอารมณ์หมาย

ยงชนนารายณ์สั่งหารมลาณูหงษา

อุกโพร่นายคายกตาคายคา

ลกชนไปไกลพลยพลารชั้กทที่

เจ้ารามัญนั้นให้เก็บลูกบันใหญ่

แคลงพระไทยให้เอาเหล่าเสน่

ปลุกศาลใหญ่ใส่กระสุนแล้วสรวงพล

ถอยไปตั้งขงทมหาทราหมณ

แล้วตรัสสั่งนายทัพขงคัษพร้อม

ให้ตั้งห้อมล้อมอาราภายาสยาม

พระมหาอุราจอาจสงคราม

ยกทัพขามไปลงทิศบูรพา

ให้ตั้งค่ายรายเรียงเคียงกัน

ยกกาดนเกยกกายกของซ้ายขวา

พระเจ้าอึงวะกับพระธรรมราชา

ตั้งค่ายนำเนินดินที่ถนิณทิศ

ไทยใหญ่แสนหลวงเจ้าเมืองพลิม
 ตั้งประจิมทุ่งนาซึกขกถายัด
 พระตะเบ็กพระตะขะเมาะตะมะประชิด
 เมืองทองออยยักศอครนัน
 เจ้าหงษามาทังทางจังหวัด
 ทุ่งหลวงวักมเหยงคดิงเซอินชนธิ
 ชาวเมืองยั้งขึ้นใหญ่ไพร่รามัญ
 ล้มตายยั้งนัยพันทกวันไป
 ค่ายมอญตัดตาลท่าเสาดัน
 แลวขุดคินพนชนกันยั้งใหญ่
 ห้างแม่น้ำสามเสนเห็นยั้งไกล
 ครนคังไคให้รักเขาทกท
 ยั้งไกลเขาชาวเมืองคางม่งหมาย
 ยั้งขึ้นใหญ่ไพร่นายคายแตกหนี
 พวกพลหลังยั้งเพิมเติมทว
 รุกเขาโยไคทละชนละชน

ด้งเค็อนหนึงจึงเข้ไปไต้สึยเส้ัน
 แล่วขคเป็นวางวอ้งคึนกงกััน
 ซารเมอึงเกณศ์คกอ้งหลวองทลวองพน
 คัดหัวไปไต้คกวัันนึยพึนคึน
 แด่พระเจ้าหงฮ้อฮ้อล้าหือคค
 เพือรชระชคคังค้ายเข้ันหลายหน
 จึงคังไต้โกถล้เมื่อน้ำทุกค้ายล
 เสี้ยไฟร่พลไฟร่นายมากมายควััน ๆ
 ๑ ผ่ายฮงค้พระมหึนกรรพระยาราม
 การส่งครรามเข้ม้งวคเห็นกวัคขััน
 ขอค้พลวอเจ้าเมอึงลวันช้งนึัน
 มาช่วคกันรยพ่งกันกรวงไกร
 พระยารามรบัส่งแตงหนึงสอ
 เลอคคณถอทขัญญ้อฮณาไครย
 ให้ชนราชเสนาชนมหาวิไซย
 ไปเมอึงลวาว้าวไฟร่ห้ำลึยคึน

ฝ่ายองค์พระมหากษัตริย์
 เวลาเช้าทรงช้างระวางต้น
 เทียวเลียขคหู่หมวกเดินตรวจพล
 ทกถนนสนามรอยชอยภารา
 จิตอำมาตย์ราชมีเหตุล้นขึ้นแข่ง
 โจมฟันแทงมอญทวายตายหนักหนา
 ใครฆ่าได้ให้คตเอให้หมา
 เลียบไว้น่าขอมค้าย ынหลายพัน ๗
 ๑ ฝ่ายพระเจ้าหงษานแต่มาตง
 ต้องระวังเตรียมตรวจกันกวัดจีน
 เพราะทัพไทยในกำแพงออกแทงฟัน
 เสียโยธารามัญทุกวันไย
 จึงปลุกษาข้าเฝ้าเจ้าอึ้งระ
 กัยทั้งพระเจ้าแปรคิตแก่ไซ
 อันแหล่งหลกนักเรศประเทศไทย
 แม่น้ำใหญ่ล้นมรอยชอยนคร

ทั้งค่ายคตบขมกำแพงเล่า

ถึงชนเขามรมาศราษคิงขร

ครวเรียงเคียงกันสิ้นนตร

ล้านนครเขตรแคว้นทุกแดนไทร

ทั้งพลคนล้นมอญพร้อมพรัก

จะรุกรโรมใหม่หักเห็นไม่ไหว

ต้องคิดอ่านการบี้งมีไชย

นายทัพให้หว่าเสียบงมาเลี้ยงคน

จงสำรวจตรวจตราทุกหน้าที่

กำหนดขบหน่ออย่าให้ไพร่ซัดสน

แม้เสียบงกองไหนไม่พอพล

อินไทยคนตัวนายถึงวาววาง

ฝ่ายตัวนายวายไปทั้งโตเห็นอ

กวากเข้าเกลอทุกจังหวัดไม่ซัดขวาง

ผู้ร้อยผู้ให้ญู่ไค้ทั่วตัวขนนาง

ดั่งยงฉางได้เสียบงพรอิมเพียงไว้
 ดงเทือนหนึ่งจึงให้ตรวจสำรวจเข้า
 ขุนนางเจ้าเมืองมีพอบใจ
 ทงหมื่นชนมุลนายทกค่วยไป
 พอลียงไพร่ไม่ขาดราชการ
 แต่ข้าหลวงเคมิมะโคตที่ไปรคเลียง
 ใจเสียบงน้อยให้เอาไปประหาร
 แต่อรังคังมันประจัญบาน
 ทงสถานไพร่ล้อมพริกพรอิมกัน ฯ
 ๑ ฝ่ายพระจระกัณงกุฏอัยยยศ
 เจ้าเสวตรคชานราศรรค
 ประชวรหนักรักษายี่สิบห้าวัน
 ไม่พนองค์ทรงสวรรคาลัย
 สมเด็จพระมหินทราไถ่ว่าขาน
 ราชการผ่านพิภพสยไสมย
 ๑๑/๐๗/๒๕๖๑
 กตะเมนเห็นห่างอยู่ข้างใน

การทรงค้ำปลงให้พระยาราม
 พระยารามขามคิขเสด็จ
 กนฉัตรเคียงคนแห่ในแลหลตาม
 เทยตรวจตราอำนาจการสงคราม
 ทหารตามนำหลังพร้อมเพรงกัน
 ให้พระยาจักรรัตนจติกองนอก
 ทหารหอกดาบเมงลั่นแข่งขึ้น
 ออกเผาค่ายใหม่ โขมงพล่ง โพล่งควน
 ไล่แทงฟันโยธาพระยาเกียรติ
 พวกมอญม้วยชีพไทยประหาร
 ไล่ล้างผลาญวังพลัดฉวักเฉวียน
 ทิ้งไฟร่นายคายกลากกลางกายเคียว
 พระยาเกียรติตอนมอญเข้าอนริย
 พวกรามัญฟันแทงลัดแลงไล่
 ศัพท์ไทยย่นแยกต่างแตกกลีบ
 11/07/2566
 แต่พระยาจักรรัตนพลัดคองทัพ

พวกมอญจับตัวไท้ไปให้นาย
 พระยาเกษรคพาไปเฝ้าเจ้าหงษา
 กรวพระอุปราชว่ากฎหมาย
 ชังไทยเข้าเฝ้าค่ายให้ทำลาย
 ตัวเป็นนายเหตุไรไม่ว่ากัน
 พระอุปราชทลว่าพระยาเกษรค
 ไทยถึงเขมรแล้วมาให้อาสัญ
 แต่จับนายทัพไทยไว้ไต่ถาม
 พอเกล็ดชนเกล็ดขลยกันจึงตไว้
 เจ้าหงษาว่าให้เขาเข้าเฝ้าค่าย
 ถึงไต่ถามก็หาพันอาญาไม่
 ตัวก็ผิดคิดทำแต่น้ำใจ
 เป็นนายใหญ่ไม่พินิจกิจการ
 ขยำขย้ทัพชัยไปเสียให้พัน
 ข้าวสองคนชังข้างไปต่างสถาน
 พระยาเกษรคกฎหมายลงวายปราน

ให้ประหารเสียไว้ค้ำหน้าทัพ ฯ

๑ ฝ่ายองค์พระมหาอุปราชา

กลัวพระราชอาญาบิดาซี้

ไปค้ำคังสั่งมเหษณ์เล็กกำซี้

ไปทูลกับองค์พระอรรคราชา

ต้องซี้ไล่ให้พระพี่ช่วมชอไทย

คงคล้ายโกรธไปรคเกษพระเชษฐา

ผู้รับสั่งบังคมถ่มกรายลา

ไปทูลพระอรรคราชาสารพัน

ไม่ถ่มครผู้รับสั่งมากำซี้

ซี้คังกับกลัวจะฆ่าให้อ้าสัญ

รับชนชางกับสองนายหิรท้ายนั้

จะผายฉนผ่อนปรนให้พันไทย

พอพระอรรคราชาให้มาห้าม

ไปทูลความชอไทยครัสไปรคให้

คินค่างคงทักทใจ

เป็นนายใหญ่โตอยู่ทิศบูรพา ฯ

๑ ฝ่ายพระองค์ซึ่งกำรงรามัญประเทศ

มงกุฎเกษสรีวงศ์ครองหงษา

ให้พระเจ้าแปรกำกับทัพหนาว

ล่องลงมาจรจรทางชนบียงไทร

แล้วตั้งค่ายพักคอยฝ่ายเหนือ

มิให้เรือช้ายศไปมาได้

จัดตระเวนเขตต์กอบเรือล่องไป

ข้างทิศใต้เมืองนนทือนขจร

ถึงปากน้ำออกไปไกลหลังเต่า

เห็นลำเภากวางคั่งเข้ากรุงศรี

พระเจ้าแปรกำกับทัพออกตี

ลำเภาน้ำออกห่างกลางชลว

จะตามโง่ใจหวาดขยาดคลื่น

จงกลับคนชนไปเผาเจ้าหงษา

กราบถลลความตามทิศทิศธา

พระเจ้ารามัญ โกรธคาคไทยกร
 สั่งให้เอาพระเจ้าแปรตระเวนรอย
 ริมเขตรชอชค่ายตั้งเหมือนสั่งสอน
 คงกำกับทัพว่าพม่ามอญ
 เหมือนแต่ก่อนสิทธิ์ราชาการ
 แล้วพระเจ้าหงษาวัญชาครีส์
 ให้ผู้พิทักษ์จัดแจงแต่งทหาร
 ชนศึกใหม่โรมรันประจัญบาน
 เข้าทางค้ำหวอหรือรัตนไชย
 พวกชาวกรุงมั่งแมนพุ่งแหลนหลาว
 ถูกมอญลาวเลือดโซมชโลมไหล
 ทัพเลือดคายนายมอญค้อนเข้าไ้
 พาศกระเือก้าวย่นคันท่าแพง
 พวกขมข้อมหลอมนตะกั่วควัทรายสา
 คบไฟฟ้ารามัญกันด้วยแสง
 โยนสายไซโยเห็นขบด้วยเร็วแรง

ชาวเมืองแห่งดกคกหกคะเมน
 พม่ามอญค่อนคนจีนขนฝง
 ถอแตะบึงคว่างข้องกางเจน
 ดุกยื่นใหญ่ไพโร่นายทวยระเนน
 ในเมืองเกณท์ทองหลวงทลวงพัน
 เสียงคายฟาคณาตคัยข่างรชรบ
 ข้างหลีกหลบไล่ฆ่าให้อาตัญญ
 เหลือก่าลงทงพม่าลาวรามัญ
 ท่างขยันยันแยกกันแตกแตน ฯ

๑ ฝ่ายกระษัตริย์อัยยวงศ์เจ้าหงษา
 เสียดลาวพม่ามอญทวายทายนับแสน
 คองรอกพยับขยงยั้งคั้งแคณ
 ะทกแตนไทยเข้าเฝ้าอารา
 ะดมหน้าทำถนนให้คนข้าม
 ึ่งสั่งสามสี่วงศ์เฝ้าพงศา
 เข้าคืนไชรให้พระอุปราชา

ทรงตรงนำเกาะแก้วแฉก
 พระเจ้าแปรตั้งข้างบางเขินนั้น
 ริมวัดจันทน์ขอยคังใกล้กรุงศรี
 เจ้าอริวงษพานเกล็ดเห็นอท้องนี้
 กล้วยเป็นที่ท่าลาคเกิดหาคทราย
 เร่งระทมดมน้ำทำถนน
 ให้พวกพลเดินข้ามทั้งสามสาย
 ต่างรับสั่งต่างไปเกณฑ์ไพร่นาย
 ต่างตั้งค่ายรายกันตามบัญชา
 แล้วเร่งไพร่ให้ระทมดมคูกรุง
 คุกคองชดคินแบกหินผา
 ข้างโยนทิ้งกลิ้งลงในคองศา
 ตรงนำท่าที่ระข้ามสามค่ายล ฯ
 ๑ ฝ่ายพระยารามพระยากลาโหมนั้น
 เห็นรามัญม่น้ำทำถนน
 ให้ยิงขนิข้อมไปผลาญไพร่พล

ถูกพวกขนกินตายลงหลายร้อย
 ยศคนใหญ่ใส่ลูกข่างทั้งสายไซ้
 หมายถึงโยธาทัพผัดผอยผอย
 บึงบึงสำร่าไปชนใหญ่น้อย
 ตัดกินหัวควลอยกระเด็นไป ฯ

๑ ฝ่ายพระเจ้าหงษาเรือมาเห็น
 ยังไม่เป็นทางถนนหน้าใต้
 ยังกวกรวกราคาคาโทษนายทัพไว้
 แต่ใช้ให้ถมหน้าท่าท่าน
 ดงเคอนเคยเหตุไฉนทำใจเฉย
 ไม่แล้วเลยเสวยลาตักน้ำที่
 ถ้ำควนนายตายกับคนถนนนี้
 เห็นท่วงที่จะเสร็จสำเร็จการ
 ทวีตักกวกรวกราคาคาโทษแล้วคืนกลับ
 พวงนายทัพบริวารอันทหาร
 ขนกินก็อินคอนแบกसानทรกควน

ทั้งสามท่านเห็นไขว่ทั้งไพร่นาย ฯ

๑ ฝ่ายขุนนางข้างในผู้ใหญ่ผู้น้อย

ระวังคอยพรังพร้อมทักขอมค้าย

ยิงปืนใหญ่ไปถล่มวังหลวงปราบ

คนชนดินคนตายหลายร้อยคน

เจ้าธวัชพระเจ้าน้ำพระคปราช

เห็นชนสาหัสชาววังท่าฝัน

ให้ทำทบทั้งพ่อขังพล

เร่งให้ชนกินถมระทมกัน

ฝ่ายชาวกรุงมั่งคั่งประจักษ์จ้อง

ยิงสองพี่น้องของสรีระถึงฟ้าดิน

ถูกทบพิงหลายไพร่นายนั้น

สายไซ้หันหวดกวาดตายทาศภา

พวกผู้ตรวจหามวทกของทกกองทัพ

ไปทลกับพระองค์เจ้าหงษา

ชาวเมืองยังคนถนอมกินสนชวา

วันละห้าหกหรือยี่ตายบ่อยไป
 เจ้าหงษาว่าเสียพลคนหนงนั้น
 เป็นคืน^๕บนก่อนเจ้าสักเท่าไหน
 ผู้ตรวจว่าถ้าคนหนงบรรไโดย
 ถมสักห้าก่อนไ้ก็ตามใหญ่^๖น้อย
 เจ้าหงษาว่าเช่นนั้นซึ่งมันเกิด
 ันตายเกิดกรรมตาอย่าให้ถอย
 ผู้ตรวจฟังบังคมก็มีคลานคล้อย
 มาค้อยค้อยทูลความทั้งสามองค์
 เจ้าองวะพระเจ้ามแปรแลอุปราชา
 ก็ไม่อาจขัดความตามประสงค์
 เร่งให้คนชนระทมทั้งถมลง
 จนเต็มคองคาข้ามทั้งสามทัพ
 ยิงไกลเข้าชาวกรุงพอมุ่งหมาย
 ยิงลกรายใหญ่^๗น้อย^๘ปล่อย^๙ขึ้นค้ำ
 11/๕/2566
 ถูกตนควหาชาติมีพาดพิง

ตั้งตนกอนชอนชยทัยศัพตาย ฯ

๑ กลาโหมมหาเทพพระยาราม
เห็นมอญข้ามเข้ามาไต่คองใจหมาย
ทั้งเวียงวังคลังนายบรรคานาย
ค่างทั้งค่ายรายไปในกำแพง
ย่นจินตนาชาเหวยมแลมณฑป
สำหรับรบรายจุกไว้ทุกแห่ง
ย่นทั้งกาชานกยางวางทะเลแยง
ค่างจึกแจงแฉ่งไว้กันไพร่ ฯ

๒ ฉายพระเจ้าหงษาคอยท่าถนน
ล้ามค่ายลข้ามคองดงกรงศรี
จึงข้ามทพชบทหารเขาคานต์
ชาวบริวารพังกันกรงเือง
มอญระดมสมทบทัพเรือชนาย
ยิงกำสายบันประจัญเสียงหวนไหว
เหมือนท่าฝนพลรบคองหลบไป

เข้าอยู่ในค่ายมั่นประจัญบาน
 พวกมอญรวมชนทางมมเกาะแก้วนน
 ทำลายชนเชิงกำแพงท้วยแรงขวาน
 พังทำลายผ่ายมอญกรอนราว
 พวกไทยค่านตอขบย่นเสียดวงกรนครก
 เป็นกำนพระมหาเทพตำรวใจใหญ่
 ยิงขบไฟไ้สังหารผลาญข้าศึก
 เสียดสนั่นลนเลอนสเทอนสทก
 พวกมอญฮกนหกค่ายล้มตายครัน
 พระศรีเสาวราชโอรสทรงคชสาร
 ค้อนทหารชาญก่าแห่งลัวนแขงขัน
 ช่วยรบรบทัพมอญช่วยเพื่อนพน
 พวกรามัญแตกพ่ายเป็นหลายครั้ง ฯ
 ๑ ผ่ายพระยารามปลุกษาพวกข้าเฝ้า
 ไ้ไพร่พวกเราก็น้อยต้องถอยหลัง
 11/07/2566
 มอญทำลายค่ายแขวงกำแพงพัง

เหลือกำลังรบสู้ภรรยา
 คิดจะอ่อนน้อมเสียพอกเกลี้ยไถ่
 ขอเป็นไมตรีกับองค์เจ้าหงษา
 อย่พร้อมเพียงเวียงวังทั้งคองนา
 ที่เราว่านจะเห็นเป็นอย่างไรว
 พวกขนนางต่างว่าถ้าแต่ก่อน
 แม้นสิ้นส่อนเป็นไมตรีที่จะไต่
 นัรบราชำพนักันบรรโถย
 พวกมอญไพร่ นายตายนามากมายครั้น
 จะไปเป็นไมตรีเทยวันเล่า
 เห็นว่าเขาจะหิวเราะเขาระเหยียหยัน
 เมื่อไหนไหนไต่รบจะขบพัน
 คีตริขรองขี้ของกันจนบรรโถย
 แล้วขนนางต่างตั้งระวิงทัพ
 ไม่ฟังขังกัษพระยารามคามวิไสย
 พวกหงษามาตทพทไรว

ก็แตกยับกลัยไปเสียไพร่พล ฯ

๑ ฝ่ายพระเจ้าหงษาคัตราเหตุน

เข้เตอนเค็ชจวนเทศกาลน

สนเสียบงเลียงทพระอัยจน

จะผ่อนปรนกลความตามทำนอง

หาพระธรรมราชาเข้ามาเฝ้า

กระซิบเล่าเล่าให้กสนสนธิสนของ

พระยารามแต่งทีพรบวิบรอง

เป็นนายกองข้องกันเมืองม่นคง

ถ้าแม่นเวาเอาพระยารามมาไว้

เห็นจะไต่เวียงวังคังประสงค์

เหมือนแข่งเบกเราจะชนะแรงค

พระนึ่งจงคิคอานการข้างใน ฯ

๑ พระธรรมราชาชอบนบนอบริบ

ทลลาภลย์มาพลัยพลาทฮาไครบ

ให้เสียมชนะขยนความตามพระไทย

ครั้นเสร็จให้พบบัณฑิต
 แล้วให้หาข้าหลวงเดิมแต่ก่อน
 ชื่อนายกอนทองของพระมเหสี
 ถอนไปให้พระวิสุทธิกษัตริย์
 ซึ่งเป็นพี่นางพระมหินทรา
 ทรงอ่านคัมภีร์ประจักษ์ในอักษร
 ให้นายกอนทองคอยฟังอยู่ข้างหน้า
 ทรงอธิบายให้กษัตริย์พระอนุชา
 รับสารอ่านตามเนื้อความใน
 ว่าพระธรรมราชาเมตตาสัตว์
 จะทานที่คตภักสังครามตามวิสัย
 เมอทรงศกกิจกรพรรดิครองนครไชย
 กับหงษามาไปเป็นไมตรี
 เพราะพระเชษฐพระยารามทรงความสัตย์
 จึงเคืองชกัรบพุ่งลงกรุงศรี

แต่พระองค์ทรงย้ายยังปรานี
 คิดอาลัยไปไมตรีซึ่งมีมา
 แม้นสิ่งत्वพระบารามคั่นสงครามให้
 จะเลิกทัพกลับไปข่มเมืองหงษา
 จึงแจ้งความตามแต่พระอนชา
 จะตรึงตราคิศจ้านประการใด ๆ

๑ พระทราบความตามบรรดาเสนาพร้อม
 ควรจะยอมถ่วงจะคิกไฉน
 ชุนนางว่าถ้าแม้นทัพเลิกกลับไป
 เช่นสัตว์จริงคงหนึ่งในหนึ่งสัตว์มา
 ก็ควรส่งพระบารามไปตามที่
 ลีไปไมตรีไว้กับองค์เจ้าหงษา
 พระเห็นชอยตอบความตามสงกา
 นายกอนทองทูลลาผ้านัด
 ไปทูลพระธรรมราชาที่ตาทพิ
 11/07/2568
 เชื้อใช้กลับไปเข้าเฝ้าเจ้ากรุงศรี

ทูลว่าองค์หงษานันปรานี
 เป็นไมตรีมั่นคงอย่าลังกา
 พระทรงฟังหวังว่าจริงไม่กริ่งตรึก
 จะเสด็จออกตรงต่อหงษา
 นิมนต์พระสังฆราชาให้ยาตรา
 แล้วจำพระยารามนั้นให้มั่นคง
 ส่งให้นายกอินทองไปกองทัพ
 ทั้งพระสังฆราชากับคณะสงฆ์
 ฝ่ายพระธรรมราชาบัญญัติ
 ให้สองศักรงประทียบทพลยพลา
 แล้วปลดเปิดองเครื่องจำนำพระยาราม
 ให้เดินตามไปเฝ้าเจ้าหงษา
 กราบทูลความตามพระมหินทรา
 ให้พระสงฆ์ออกมาส่งพระยาราม ฯ
 ๑ ฝ่ายพระเจ้าหงษาบัญชาสั่ง
 ให้เบิกสังฆราชาองค์สงฆ์ทั้งสาม

๑. มา^๑น^๒ง^๓อา^๔ค^๕น^๖เ^๗ล^๘า^๙ค^{๑๐}เ^{๑๑}ย^{๑๒}ม^{๑๓}เ^{๑๔}ย^{๑๕}ม^{๑๖}ง^{๑๗}า^{๑๘}ม
 แ^{๑๙}ล^{๒๐}ว^{๒๑}ข^{๒๒}บ^{๒๓}พ^{๒๔}ร^{๒๕}ะ^{๒๖}ห^{๒๗}ิต^{๒๘}ถ^{๒๙}ว^{๓๐}ร^{๓๑}ั^{๓๒}ค^{๓๓}ว^{๓๔}า^{๓๕}ม^{๓๖}ต^{๓๗}า^{๓๘}ม^{๓๙}ท^{๔๐}า^{๔๑}น^{๔๒}อ^{๔๓}
 ง^{๔๔}ข^{๔๕}อ^{๔๖}ก^{๔๗}เ^{๔๘}ล^{๔๙}า^{๕๐}เ^{๕๑}า^{๕๒}เ^{๕๓}า^{๕๔}เ^{๕๕}า^{๕๖}เ^{๕๗}า^{๕๘}เ^{๕๙}า^{๖๐}เ^{๖๑}า^{๖๒}เ^{๖๓}า^{๖๔}เ^{๖๕}า^{๖๖}เ^{๖๗}า^{๖๘}เ^{๖๙}า^{๗๐}เ^{๗๑}า^{๗๒}เ^{๗๓}า^{๗๔}เ^{๗๕}า^{๗๖}เ^{๗๗}า^{๗๘}เ^{๗๙}า^{๘๐}เ^{๘๑}า^{๘๒}เ^{๘๓}า^{๘๔}เ^{๘๕}า^{๘๖}เ^{๘๗}า^{๘๘}เ^{๘๙}า^{๙๐}เ^{๙๑}า^{๙๒}เ^{๙๓}า^{๙๔}เ^{๙๕}า^{๙๖}เ^{๙๗}า^{๙๘}เ^{๙๙}า^{๑๐๐}
 ะ^{๑๐๑}ส^{๑๐๒}ม^{๑๐๓}ค^{๑๐๔}ส^{๑๐๕}มา^{๑๐๖}น^{๑๐๗}มี^{๑๐๘}เ^{๑๐๙}เ^{๑๑๐}ม^{๑๑๑}เ^{๑๑๒}เ^{๑๑๓}เ^{๑๑๔}เ^{๑๑๕}เ^{๑๑๖}เ^{๑๑๗}เ^{๑๑๘}เ^{๑๑๙}เ^{๑๒๐}
 ใ^{๑๒๑}ห^{๑๒๒}อ^{๑๒๓}ง^{๑๒๔}ค^{๑๒๕}เ^{๑๒๖}พ^{๑๒๗}ร^{๑๒๘}ะ^{๑๒๙}ม^{๑๓๐}ห^{๑๓๑}ิน^{๑๓๒}ท^{๑๓๓}ร^{๑๓๔}า^{๑๓๕}พ^{๑๓๖}า^{๑๓๗}พ^{๑๓๘}ว^{๑๓๙}ก^{๑๔๐}พ^{๑๔๑}อ^{๑๔๒}ง^{๑๔๓}
 น^{๑๔๔}า^{๑๔๕}ย^{๑๔๖}ท^{๑๔๗}พ^{๑๔๘}น^{๑๔๙}า^{๑๕๐}ย^{๑๕๑}ก^{๑๕๒}อ^{๑๕๓}ง^{๑๕๔}ข^{๑๕๕}า^{๑๕๖}เ^{๑๕๗}เ^{๑๕๘}เ^{๑๕๙}เ^{๑๖๐}เ^{๑๖๑}เ^{๑๖๒}เ^{๑๖๓}เ^{๑๖๔}เ^{๑๖๕}เ^{๑๖๖}เ^{๑๖๗}เ^{๑๖๘}เ^{๑๖๙}เ^{๑๗๐}
 ม^{๑๗๑}า^{๑๗๒}พ^{๑๗๓}ร^{๑๗๔}อ^{๑๗๕}ม^{๑๗๖}พ^{๑๗๗}ร^{๑๗๘}ง^{๑๗๙}ย^{๑๘๐}ง^{๑๘๑}ค^{๑๘๒}ม^{๑๘๓}ข^{๑๘๔}อ^{๑๘๕}ส^{๑๘๖}ม^{๑๘๗}ข^{๑๘๘}ย^{๑๘๙}
 ก^{๑๙๐}ร^{๑๙๑}ะ^{๑๙๒}ท^{๑๙๓}ำ^{๑๙๔}ส^{๑๙๕}ำ^{๑๙๖}ร^{๑๙๗}า^{๑๙๘}น^{๑๙๙}ส^{๒๐๐}ำ^{๒๐๑}น^{๒๐๒}ค^{๒๐๓}ำ^{๒๐๔}
 แ^{๒๐๕}ม^{๒๐๖}เ^{๒๐๗}น^{๒๐๘}เ^{๒๐๙}ผู้^{๒๑๐}เ^{๒๑๑}น^{๒๑๒}เ^{๒๑๓}า^{๒๑๔}เ^{๒๑๕}เ^{๒๑๖}เ^{๒๑๗}เ^{๒๑๘}เ^{๒๑๙}เ^{๒๒๐}
 ส^{๒๒๑}อ^{๒๒๒}ง^{๒๒๓}ภ^{๒๒๔}า^{๒๒๕}ร^{๒๒๖}า^{๒๒๗}ก^{๒๒๘}เ^{๒๒๙}จะ^{๒๓๐}ข^{๒๓๑}า^{๒๓๒}ค^{๒๓๓}ร^{๒๓๔}า^{๒๓๕}ช^{๒๓๖}เ^{๒๓๗}เ^{๒๓๘}เ^{๒๓๙}เ^{๒๔๐}
 ๑. พระ^{๒๔๑}ส^{๒๔๒}ัง^{๒๔๓}ฆ^{๒๔๔}ร^{๒๔๕}า^{๒๔๖}ช^{๒๔๗}ร^{๒๔๘}ิ^{๒๔๙}ข^{๒๕๐}ำ^{๒๕๑}แ^{๒๕๒}ล^{๒๕๓}ว^{๒๕๔}เ^{๒๕๕}น^{๒๕๖}ำ^{๒๕๗}ส^{๒๕๘}ง^{๒๕๙}พ^{๒๖๐}
 ท^{๒๖๑}ัง^{๒๖๒}ส^{๒๖๓}ำ^{๒๖๔}ม^{๒๖๕}อ^{๒๖๖}ง^{๒๖๗}ค^{๒๖๘}เ^{๒๖๙}า^{๒๗๐}เ^{๒๗๑}เ^{๒๗๒}เ^{๒๗๓}เ^{๒๗๔}เ^{๒๗๕}เ^{๒๗๖}เ^{๒๗๗}เ^{๒๗๘}เ^{๒๗๙}เ^{๒๘๐}
 แ^{๒๘๑}ล^{๒๘๒}ว^{๒๘๓}ท^{๒๘๔}ถ^{๒๘๕}ค^{๒๘๖}ว^{๒๘๗}า^{๒๘๘}ม^{๒๘๙}ต^{๒๙๐}า^{๒๙๑}ม^{๒๙๒}ท^{๒๙๓}ห^{๒๙๔}ง^{๒๙๕}ษ^{๒๙๖}า^{๒๙๗}เ^{๒๙๘}เ^{๒๙๙}เ^{๓๐๐}
 ค^{๓๐๑}ร^{๓๐๒}เ^{๓๐๓}เ^{๓๐๔}ล^{๓๐๕}เ^{๓๐๖}เ^{๓๐๗}เ^{๓๐๘}เ^{๓๐๙}เ^{๓๑๐}เ^{๓๑๑}เ^{๓๑๒}เ^{๓๑๓}เ^{๓๑๔}เ^{๓๑๕}เ^{๓๑๖}เ^{๓๑๗}เ^{๓๑๘}เ^{๓๑๙}เ^{๓๒๐}
 ส^{๓๒๑}ม^{๓๒๒}เ^{๓๒๓}เ^{๓๒๔}เ^{๓๒๕}เ^{๓๒๖}เ^{๓๒๗}เ^{๓๒๘}เ^{๓๒๙}เ^{๓๓๐}
 ซ^{๓๓๑}ง^{๓๓๒}พ^{๓๓๓}ร^{๓๓๔}เ^{๓๓๕}เ^{๓๓๖}เ^{๓๓๗}เ^{๓๓๘}เ^{๓๓๙}เ^{๓๔๐}
 ซ^{๓๔๑}ง^{๓๔๒}พ^{๓๔๓}ร^{๓๔๔}เ^{๓๔๕}เ^{๓๔๖}เ^{๓๔๗}เ^{๓๔๘}เ^{๓๔๙}เ^{๓๕๐}

จะออกไปให้สำเร็จเสร็จจรด
 เห็นจะคงค้ำมั่นฤๅฉันท
 ฝ่ายขุนนางต่างว่าส่งพระยาราม
 ทาเล็กที่พิภลตามสัญญาไม่
 เห็นเหมือนคำคำราท่านว่าไว้
 เคี้ยวอยู่ในนาคีไม่มีตรง
 แม้นออกไปถึงพิภลจิมค
 ธิยสมบัติคัคคคือไม่หลอหลง
 อธิษฐานทั้งหลายถวายองค์
 ขอดวงค์รามัญจนบรรโโดย
 แต่พระยารวมมาชุกษาแย้ง
 เห็นเหลือแรงรบค้ำทานไม่ไหว
 แต่ช้ถูกษานำที่นั่งถามครั้งไร
 ขุนนางไม่ยอมมอญชอรอนราญ ๗
 ๑ ฝ่ายพระเจ้าหงษาราชทำอยู่
 มิให้รูวงโงมทิกโหมหาญ

ถึงเจ็ดนครนเห็นว่าจะชานาน

จึงตรัสการกับพระธรรมราชา

เจ้าเมืองไทยไม่ออกมาอ่อนน้อม

เห็นไม่ยอมถ่อมถกถ้อยศดา

ควรจะขบทัพเข้าเฝ้าอารา

ให้สมสามก่ใจพวกไพร่

พระธรรมราชาว่าไปรคเกล้า

อย่าเพื่อเขารบพุ่งตีกรุงศรี

จะขอขงคมาลาเข้าธานี

ไปพาทัพขงใจให้แจ้งใจ

เจ้าหงษายอมตามความประสงค์

จึงทูลลามาทรงเสด็จใหญ่

พวกขุนนางต่างตามคนหามไป

ตรงหอรัตนไชยใกล้ทวาร

ให้ร้องบอกไปว่ามาคัษรอัน

ราชฎีไตเป็นศุขสนุกสนาน

บึงยื่นสาครฟาดไซโยทกา
 เกี้ยวเสมาเหนียวสายขนยายขน
 พวงนำทศรินแดงพันฟาด
 ถูกหน้าหลังคังฉะฉาดขาดเป็นสิ้น
 บ้างหมายมุ่งพุ่งแหลนหลาวฟาดจ้าวเงิน
 ถูกตัวคันทกตายศพกำยกัน
 พม่ามอญต้อนไพร่เข้าไปอีก
 ไม่เลี้ยงหลีกล้อมรอบทั้งขอบเขตที่
 ค่างรบพุ่งรังคำประจำขั้วระจัญ
 เสียงครนครนลั่นเลอนสเทอนสธา ฯ

๑๑ ฝ่ายพระมหินทรราชอยู่ปราสาท
 ให้พระศรีเสาวราชโอรสา
 ฟังร่ำหนุ่มมีคมทัพสุวรรณพสาครา
 คนหมื่นห้าพันตั้งระวีงการ
 กำนมหาเทพศึกเสียงครกครน
 11/07/2566
 ึ่งมาขุนพระคเชนทร์เกณฑ์ทหาร

ออกรบรียทั่วมอญช่วยรชนราญ
 ฆ่าศึกบ้านแตกพ่ายกระจ่ายไป
 แล้วมาตั้งพงศวามสนามหลวง
 แม้นศึกล่วงเข้าประชิดข้างทิศไหน
 ช่วยสมทวยรยพุ่งกันกรุงไกร
 แต่มีได้ทูลกิจพระบิดา
 สมเด็จพระมิตรงค์ทรงพระโอรช
 ให้สั่งโทษถอยยศโอรสา
 แล้วตรัสใช้ให้พระยาธรรมมา
 เขาไปฆ่าเสียที่ถวดศพพระราม
 ฝ่ายขุนนางต่างส่งสารพระหน่ออนารช
 เคยช่วยราชรถการชาญสนาม
 มาวาววางต่างขบขันคึกครื้นคร้าม
 ท้องรยตามรักตัวครอยครวมิ ฯ ๑
 ๑ ฝ่ายผู้ถอนังสี่สวไปถ่านข้าง
 เข้าหาชนนางนำเฝ้าเจ้ากรุงศรี
 ให้อ่านสารทรายว่าหงษาวดี

ยกมาทำยายศรีอยุธยา
 คึกเคืองขบขัดทพถวนหาหมัน
 หอกดาบขบขัดของกองชายขวา
 ครั้นเสด็จสวรรคตพลผลโยธา
 ทั้งเกรวยนต่างข้างมาเคลือนคลาไคล ฯ

๑ ฝ่ายพระธรรมราชาเฝ้าคอยข่าว
 เห็นทัพลาวลงมาแจ้งแฉ่งใจ
 จึงทูลองค์หงษาคามมาใช้
 ว่าทัพใหญ่ล้านช้างล่องทางมา
 องค์กระษัตริย์อภัยวงศ์ได้ทรงทราบ
 ว่าทัพจะกระหนาบมาแน่นหนา
 จึงตรัสถามพระยารามตามสงกา
 ทัพลาวมาช่วยไทยโดยไมตรี
 ฤๅว่าใช้ให้คนไปขอทัพ
 มาช่วยรบรบพ้องกันกรุงศรี
 พระยารามทูลว่าเจ้าธานี
 ให้ขามหนึ่งสี่คนถือไป

ขอทพลาวเจ้าเมืองล้านช้างช่วย

จึงมาด้วยรอนว่าอัสณาไครย

เจ้าหงษาว่าจะละเลยไว้

ให้มาใกล้ไทยแจ้งจะแขงมือ

จึงกระซิบสั่งพระธรรมราชา

ให้ปลอมตราบราชสัททกหนึ่งต่อ

จะถ่ายเทเล่ห์หักลให้ทันฤ

จักให้ถอชนไปรับเร่งทัพมา

อุปราชคมไพร่ไปสละบริ

คอบยตกตสองฝ่ายท่งชายขวา

มหาอุปราชรับชัยโยธา

ชนไปบาดักตั้งระวังทาง

๑ ฝ่ายพระธรรมราชาพระยาราม

คิดเขียนความตามตรีสีไม่ซัดขวาง

แล้วจักข่าวชาวไทยให้ชนกลาง

เกินสวนทางวิบถอหนึ่งลือไป

๑ ๑ 11/07/2566 ๑ ๑

ถึงทพลาวเขาหาทาวเพยควาน

ทลเจ้าล้านช้างแจ่งแกลงไซ
 ให้อ่านความตามเรื่องว่าเมืองไทย
 มาต่ออันรบทัพใหญ่ด้วยยินดี
 เต็มหงษาชากันนชกหาญ
 ครนรอนราญรบพุ่งชาวกรุงศรี
 ถูกขบใหญ่ไพร่นายวายขวัญ
 ทงคอยตคตเตียบยงลำเลียงพล
 พม่ามอญอ่อนกำลังลงทงสิ้น
 จะหากินในจังหวัดก๊กขัตสัน
 เห็นเรรวนจวนทัพถึงอับจน
 จะเลิกพลพวกไทยจะไต่ที่
 เชิญพระองค์ลงไปให้ใกล้ทัพ
 ช่วยกำกั๊กกันไว้อย่าให้หนี
 แม้นทัพถอยคอยกระหน่ำซ้ำเติมก็
 เห็นจะมีไชยชนะในณรงค์ ฯ
 ๑ ฝ่ายพระเจ้าล้านช้างพงหน่งลือ
 ๑๑/๐๗ ๒๕๖๖
 คึกพาชอเลียเชิงละเลิงหลง

๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐
 ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐
 ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐
 ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐
 ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐
 ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐
 ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐
 ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐
 ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐
 ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

เขารกเรียวว่องเวียกกั้นเพรียกไป
 เจ้ากรุงลาวสัตรีจะสู้รบ
 ขนช้างหลยหลีกกลับรบชัยไล่
 บุกรกเวียวเลียวหลงเข้าพงไพร
 พวกมอญไล่ลาวกระจ่ายวิ่งพรายพลัด
 พระอุปราชอาของทรงช้างสาร
 ต้อนทหารโหมหักร็องปรักฉัด
 ใต้เกวียนต่างช้างม้าสารพัด
 จีบลาวมัทมีของเป็นฝูงมา
 แล้วเลิกทัพกลับหลังมายังค่าย
 ใต้ช้างพลายช้างพังทงขันท
 เข้าเฝ้าทูลมลกิจพระบิดา
 เจ้าหงษาทราบสิ้นกัยันต์ ฯ

(หมดฉบับเพียงเท่านั้น)